

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DET SLESVIGSKE SPØRGSMÅLS DIPLOMATISKE HISTORIE

1914—20

AKTMÆSSIG FREMSTILLING

MED ET KORT OVER AFSTEMNINGSLINIERNE

UDARBEJDET FOR UDENRIGSMINISTERIET

VED

FR. LE SAGE DE FONTENAY

ARKIVAR

KØBENHAVN 1922

For lidt over 100 Aar siden udkæmpedes i Europa en lignende Kamp som den nu afsluttede Verdenskrig. Dengang som nu var Hovedmodstanderne den stærkeste Landmagt og den stærkeste Sømagt. Som under Kampene mod Ludvig XIV's Forsøg paa at vinde Hegemoniet i Europa samlede England den ene Koalition efter den anden mod Napoleon. Herredømmet paa Havet har altid i Verdenshistorien vist sig som den afgørende Magtfaktor i det lange Løb. Det blev derfor ogsaa under Verdenskrigen England, der for den almindelige Bevidsthed kom til at staa som Tysklands Hovedmodstander i Kampen om Magten.

For Danmark var Landets rent militærpolitiske Beliggenhed under Verdenskrigen derfor af lignende Art som under Napoleonskrigene. Blev man tvunget med til den ene Side, mistede man Handelsflaaden, og gik man til den anden Side, vilde Landet blive okkuperet og ødelagt. Der var derfor, bortset fra lidet betydende Kredse, i hele Landet en fast Vilje til at bevare den strengeste Neutralitet under den paagaende Strid.

Der var dog én betydelig Forskellighed i Danmarks Stilling 1914 og 100 Aar før. Dengang havde vi ingen Stormagt som umiddelbar Nabo, men kun en Række Tredjerangsstater, Mecklenburg, Hannover, Hamburg og Oldenburg. Preussen indtog ikke sin senere dominerende Stilling, og Monarkiets Grænser mod Tyskland laa ved Elben. 1914 laa Danmark i en langt mere udsat Stilling, direkte under Skyggen af det tyske Sværd. Grænsen mod Tyskland laa ved Lillebelt, og 50 Aar tidligere havde Preussen berøvet Danmark en Landsdel, hvis Befolkning siden da stadig havde fastholdt Ønsket om en Tilbagevenden til Danmark.

Dette Ønske hævdede Preussen at have imødekommet, forsaavidt som det i Pragfredens Art. 5 havde indrømmet Østrig, at Befolkningen i de nordlige Distrikter af Slesvig skulde vende tilbage til Danmark, naar den ved fri Afstemning havde tilkendegivet Ønsket derom. Og endvidere havde den preussiske Regering i Aarene 1867—68 ført Forhandlinger med den danske Regering om Opfyldelsen af Art. 5. Disse Forhandlinger gik imidlertid i Staa i Begyndelsen af 1868 dels paa Grund af de Krav, der stilledes fra tysk Side om vidtgaaende Garantier for de tyske Mindretal, der blev tilbage i den eventuelt afstaaede Del af Nordslesvig, dels paa Grund af at disse Garantier forlangtes for Afstaaelsen af en ringe Del af Nordsles-

vig.*) Endelig ophævedes Art. 5 ved en Traktat af 13. April 1878**) mellem Tyskland og Østrig.

Som Følge heraf hævdede Bismarck og alle senere tyske Regeringer, at Tyskland havde gjort sin Pligt med Hensyn til Art. 5, og at der ikke deraf kunde afledes nogen formel juridisk Ret for Danmark eller selv for Nordslesvigerne, saa meget mindre som den danske Regering selv havde anerkendt Retsgyldigheden af Artikel 5's Ophævelse baade ved Noteveksei med den tyske Regering af 12. Februar og 5. Marts 1879 og senere i Indledningen til Optanttraktaten af 11. Januar 1907. Sidst er dette Standpunkt saaledes gjort gældende af Statssekretær Solf den 24. Oktober 1918 i Svaret til daværende tysk Rigsdagsmand H. P. Hanssen***) og i det af Dr. Adolph Köster, senere tysk Udenrigsminister, til den internationale Afstemningskommission i Nordslesvig indgivne Memorandum af 17. Marts 1920.††)

Denne Holdning fra preussisk Side i Spørgsmaalet om Opfyldelsen af Art. 5 havde stadig hindret en virkelig venskabelig Stemning i Forholdet mellem de to Folk og medførte en latent Spænding, der ofte gav sig Udslag i Ord og Handlinger, som de to Regeringer dog altid gjorde deres Bedste for at dække over. Alligevel nærrede ogsaa officielle tyske Kredse en vis Mistænksomhed overfor Danmark og mente, at den danske Folkestemning i Tilfælde af en europæisk Krig vilde rive Regeringen med, selv om denne aldrig saa meget ønskede at bevare Neutraliteten. Dette Synspunkt ligger saaledes bagved General Moltkes Udtalelser til Kaptajn Lütken i deres Samtaler og Breve fra Aarene 1906—07.†) Aarene siden Systemskiftet 1901 havde dog uden Tvivl i nogen Grad bidraget til at mindske de ledende tyske Kredses Mistænksomhed overfor Danmarks mulige Holdning under en Stormagtskrig, ligesom ogsaa Optanttraktaten af 1907 havde bidraget til at mindske Mulighederne for de før saa hyppige Incidenter i Hjemløshedsspørgsmaalet.

Ved Verdenskrigens Udbrud August 1914 var Danmarks hele politiske Stilling saaledes en noget anden end under Krigene 100 Aar før. Vi havde et uløst nationalt Spørgsmaal, og den Stormagt, med hvem vi havde dette nationale Mellemværende, var vor umiddelbare Nabo og var tilmed Verdens mægtigste Militærstat. Som denne Stats Modstander stod den

*) Se herom Aage Friis: »Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark. 1. Bd. 1864—68«, Kbh. 1921.

**) Ikke 11. Oktbr., se herom Aage Friis: »Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—79 Aktstykker«, Bd. II (utrykt).

***) Se nedenfor pag. 20.

†) Se Aktstykker vedrørende Kaptajn I. C. F. Lützens Ophold i Berlin 1902—03 og Sendelser til Berlin 1906—07. Kjøbenhavn 1919.

††) Jfr. ogsaa A. Köster: »Der Kampf um Schleswig«, Berlin 1921, Side 24 f. og 35.

mægtigste Sømagt. Det var da givet, at Danmark, selv for en høj Pris, mange mente for enhver Pris, maatte søge at bevare sin Neutralitet det længst mulige. Om dette, Neutralitetens Bevarelse, var der da ogsaa fuld Enighed i saa godt som hele Nationen.

Paa denne Baggrund var det da ganske naturligt, at Efterretningen om Udbruddet af Krigen mellem England og Tyskland maatte fremkalde en knugende Følelse af Situationens Alvor. Den 5. August 1914 blev den mørkeste Dag blandt Krigsudbruddets mange Krisedage, og hele Nationen følte instinktmæssig, at Krigsfaren kunde komme naarsomhelst. Den tyske Forespørgsel om en Spærring af Storebælt med Miner opfattedes i vide Kredse som et Ultimatum. Regeringen besluttede efter indgaaende Forhandlinger Dagen igennem at besvare Forespørgslen imødekommende, og Indtrykket var i den nærmest følgende Tid, at der ikke bestod nogen umiddelbar Fare for en Krænkelser af Danmarks Neutralitet fra nogen af de krigsførende Parters Side.

I Nordslesvig gik den dansksindede Befolkning ind til Krigen i en endnu mere trykket Stemning end her. Det værnepligtige Mandskab gjorde sin Pligt og mødte under Fanerne. De lokale preussiske Myndigheder fængslede en Række af de danske Førere, navnlig Pressens Mænd. Ogsaa Rigsdagsmand H. P. Hanssen, Hejmdals Chefredaktør, sad et Par Dage fængslet, dog uden Regeringens Vidende. Flertallet af Fængslingerne hævdedes imidlertid i Slutningen af August og Begyndelsen af September.*) Pressen kunde dog ikke, lige saa lidt som den øvrige tyske Presse, paa Grund af Krigscensuren, genvinde den samme Frihed, den havde haft før Krigen, men maatte indskrænke sig til at bringe officielle Meddelelser og iøvrigt leve af Citater fra de tyske Blade.

Det danske Folk, baade Nord og Syd for Kongeaaen, indtog saaledes straks fra Krigen Begyndelse en fuldt ud loyal Holdning overfor Tyskland. Det samme gjaldt den danske Regering, fra hvis Side der ikke foretoges den ringeste démarche i Retning af at forberede Vejen for en Genhvervelse af Nordslesvig i Tilfælde af, at Krigen skulde ende med et tysk Nederlag. Men Regeringen nøjedes ikke med rent passivt at undlade politisk Handling af den antydende Art, den søgte ogsaa efter bedste Evne ved Henstillinger til den danske Presse at bevæge denne til i Forholdet til Tyskland at udtale sig med den størst mulige Diskretion.

Alligevel var det, trods de tyske Sejre i Krigen Begyndelse, umuligt at forsøge paa at benægte, i hvilken Retning det danske Folks Forhaabninger gik. Ønsket om en Genforening med Stammefrænderne Syd for Kongeaaen var en 50aarig Kendsgerning, som ingen nok saa nøgtern For-

---

*) Se H. P. Hanssens Dagbogsoptegnelser, Gads Danske Magasin, Sept. 1920.

standspolitik kunde bortforklare. Men paa den anden Side var det lige saa klart, at kun en Ændring af Magtforholdene i Europa vilde kunne hidføre en for Danmark tilfredsstillende national Løsning, og at Danmark selv med sine ringe militære Magtmidler var ude af Stand til at bidrage til en saadan Løsning. Dette blev afgørende for Regering, Presse og Folk, og under hele Krigen vovede da heller ingen, hverken i eller udenfor Danmark, at tage Ansvar for at kræve en aktivistisk Politik fra dansk Side. Dette burde selvfølgelig undgaas og blev undgaaet, i alt Fald i den danske Presse.

Hele Krigen igennem blev dog fra Tid til anden det nordslesvigske Spørgsmaal bragt paa Bane, direkte eller indirekte, snart i den nordiske, snart i den øvrige europæiske Presse, naturligvis fortrinsvis i Ententemagternes, men dog ogsaa i den tyske. Det følte aabenbart overalt baade i Norden og i begge de kæmpende Lejre som et latent Spørgsmaal, der naar som helst ved given Løjlighed kunde blive sat paa Dagsordenen. Heller ikke fra officiel Side lodes Spørgsmaalet uberørt, og ved flere Løjligheder fremsatte ledende Statsmænd indenfor Ententelandene Tanken om en Tilbagegivelse af Nordslesvig til Danmark ved Krigens Slutning. Som Eksempler herpaa kan nævnes en hel Række forskellige Tilfælde.

Allerede den 22. September 1914 meddeltes det Udenrigsministeriet fra Gesandtskabet i Paris, at en svensk Bladkorrespondent under en Samtale med den franske Udenrigsminister Delcassé havde spurgt denne, hvorvidt Danmark under den Omformning af Europa, som var de Allieredes Maal, vilde kunne opnaa en Grænseregulering mod Syd, selv om det holdt sig udenfor Krigen. Delcassé havde herpaa svaret, at man til Fordel for en bekræftende Besvarelse af Spørgsmaalet med nogen Ret vilde kunne gøre gældende, at Danmark i 1864 havde ydet sin Indsats af Liv og Blod i Kampen mod »l'ennemi commun«.

I et Communiqué fra det britiske Udenrigsministerium udsendt 24. September 1914 gengives et Interview, som en italiensk Bladkorrespondent nylig havde haft med den engelske Marineminister, Mr. Churchill. Denne udtalte deri, at denne Krig maatte ordne Europas Kort efter nationale Linier, frigøre Racerne, genoprette Nationernes Integritet og fremkalde en varig Løttelse i den utaalelige Rustningsbyrde.

Karakteristisk for engelsk Synsmaade er nogle Udtalelser af Morningpost's Korrespondent i Petrograd i et Telegram af 1. November 1914, der omtaler Muligheden for Tyrkiets Inddragelse i Krigen. Korrespondenten kommer derved ogsaa ind paa Spørgsmaalet om Kieler-Kanalen og giver følgende Udtryk for sine Synspunkter: »Naar Krigen er forbi, er der to store Vandveje i modsatte Yderpunkter af det europæiske Fastland, hvis fremtidige Forhold skal ordnes. Da England, Frankrig og Rusland skai træffe Bestemmelsen, er der tilsyneladende ingen Grund til, at begge ikke

skal blive behandlede paa samme Maade nemlig overdragne til en lille neutral Magt, og garanterede aabne for evig Tid for Handelen. Dardanelerne og Kieler-Kanalen vil saaledes tjene Fredens og Menneskehedens Formaal.«

Navnlig de engelske Blade beskæftigede sig hyppig med det nordslesvigske Spørgsmaal. I en Artikel med Overskrift »De nordiske neutrale« skrev saaledes »Daily Chronicle« den 24. November 1914: »Vi forlanger intet andet end Neutralitet af de neutrale Lande under Krigen, selv om de fleste Englændere, naar Freden bliver sluttet, vilde være skuffede, hvis Fredsbetingelserne ikke indbefatter en Tilbagegivelse fra Tysklands Side af det danske Slesvig, Ofret for Bismarcks værste Plyndringsdaad.«

Ved et den 29. November 1914 for indkaldt skotsk Mandskab afholdt Møde udtalte Solicitor-General for Skotland Th. B. Morison,

at i 1864 erobrede Tyskland fra Danmark en Provins, der satte det i Stand til at bygge Kieler-Kanalen. I 1915 maatte derfor de Allierede se at faa denne Provins tilbagegivet Danmark. Denne Krig maatte afsluttes — ikke naar Tyskland ønskede Fred, men naar dette Land ikke længer formaede at kæmpe.

Den danske Regering lod dog ikke sin strengt neutrale Holdning i det nordslesvigske Spørgsmaal paa nogen Maade paavirke af saadanne Udtalelser og Stemninger. Og heller ikke den mulige Værdi for Tyskland, der laa i Danmarks Neutralitet, paatænkte udnyttet paa anden Maade end til Sikring af Landets handelspolitiske Stilling. Det gjaldt jo for Danmark at kunne bevare sine oversøiske Tilførsler i sædvanligt Omfang og at kunne fortsætte sin Landbrugseksport baade mod Vest og Syd saa vidt muligt som ellers. Hele dette Spørgsmaal i dets Sammenhæng med den dansk-tyske Politik efter Krigen bragtes allerede i November 1914 paa Bane af den danske Gesandt i Berlin, Greve C. Moltke. I en Depeche af 18. November gav han Udtryk for den Opfattelse, at det vilde anbefale sig til det Tidspunkt, som den kongelige Regering maatte fastsætte, i et Privatbrev eller et Memorandum at sammenholde det sidste Aars Hovedpunkter i dansk-tysk Politik, for derved dokumentarisk at fastslaa dels den kongelige Regerings og det danske Folks korrekte Holdning under svære Forhold, dels det dermed fuldt ud som ubegrundet beviste Mistæneliggørelsesarbejde fra visse tyske Sider.

Denne Tanke afvistes dog herfra, idet Udenrigsminister Erik Scavenius ikke mente at kunne dele Gesandts Opfattelse af det opportune i paa det daværende Tidspunkt at afgive den omhandlede Erklæring til den tyske Regering. Hvad han frygtede mest, var, at den tyske Regering i den af Gesandten paatænkte Henvendelse skulde se et Forsøg paa at opnaa en Kompensation for Danmarks politiske Holdning under den davæ-

rende Krise. Intet vilde ligge mere udenfor den danske Regerings Tanke: Danmarks Holdning var dikteret af Hensyn til Landets egne vitale Interesser, og herfor ventede man intet Vederlag hverken fra den ene eller den anden krigsførende Part. Al Tale om Kompensationer fra tysk Side for Danmarks Holdning burde derfor være udelukket, og man vilde nødig, at der fra dansk Side enten her eller i Berlin direkte eller indirekte skulde falde eller være faldet Udtalelser, der kunde give den tyske Regering Indtrykket af, at man paa dansk Side ventede et Vederlag for sin Holdning.

Endogsaa i Tyskland selv kom det nordslesvigske Spørgsmaal af og til paa Tale i snævrere Kredse, uden dog foreløbig at naa ud til Offentligheden. I December 1914 erfarede saaledes den danske Gesandt i Berlin gennem en Privatmand, at »Alldeutscher Verband« gennem 400 Repræsentanter fra hele Riget havde vedtaget en Henvendelse til den tyske Regering om at ordne Forholdet til Danmark, og til Norden som det udtrykkelig hed (som Illustration hertil nævnedes de to store Artikler i Morgenbladet, Kristiania, for d. 13. Decbr. og 20. Decbr., med stærk tysk-ljendtlig Tendens) ved at tilbyde Nordslesvig tilbagegivet. Endog Enkeltheder var angivet. Hjemmetyskerne, forsaavidt de var Tyskere, skulde købes bort. Forslaget begrundedes ved, at den videre Udvikling af det, der nu skete, krævede et ganske rent Forhold til Danmark. Man vilde kunne vente, at da baade Danmark og Sverige vilde sætte en Ære i at forsvare Ad- og Indgange til Østersøen.

Hvorvidt den planlagte Henvendelse virkelig fandt Sted, fremgaar ikke af Ministeriets Akter.

Som et Bevis paa, at den udenlandske Presse under Krigens videre Forløb stadig havde Opmærksomheden henvendt paa det slesvigske Spørgsmaal, kan anføres en Meddelelse af 25. August 1915 til Efterretnings-Bureauet »Press Association« fra dets Korrespondent i London. Ifølge denne Meddelelse skulde der fra Tysklands Side være givet den danske Regering et hemmeligt Forslag om Afstaaelsen af den dansktalende Del af Nordslesvig imod Tilstaaelsen af visse underhaands Fordele til Gengæld. Samtidig udtales det dog, at en saadan Afstaaelse hellere burde opnaas ved en Beslutning paa den følgende Fredskonference, thi kun en Overdragelse garanteret af Stormagterne vilde kunne skaffe Danmark et sikkert og acceptabelt Arrangement.

I Tidsskriftet »Nouvelle Revue« for 15. August og 1. September 1915 diskuteredes Spørgsmaalet af Hr. Louis Martin, Medlem af Senatet for Departementet Var, i en længere Artikel: »La question Danoise en 1864 et en 1915«. Hr. Martin gav deri en kort Oversigt over de Forhold, som medførte Tabet af Hertugdømmerne, og viste bl. a. ved Uddrag af Taier holdte i Corps Législatif af Jules Favre og Thiers (navnlig en Tale af

sidstnævnte den 3. Maj 1866), at man allerede dengang i Frankrig var klar over den kejserlige Regerings uheldige og svage Politik i denne Sag. Hr. Martin erklærede, at Frankrig skyldte sig selv og Danmark, naar de Allierede havde sejret, at »corriger l'ingratitude et l'erreur politique de 1864«.

Samme Aar udgav »De samvirkende sønderjydske Foreninger« en Bog om »Nordslesvig 1906—1914«; denne Bog anmeldtes i et Par længere Artikler i »l'Humanité« for 15. November 1915 og »Journal des Débats« for 22. November 1915, i sidstnævnte Blad under Overskriften »Dans l'Alsace Danoise«.

Et endnu stærkere Symptom paa, at det nordslesvigske Spørgsmaal ikke paa noget Tidspunkt af Krigen gik i Glemmebogen, haves i den Bekendtgørelse, som Overpræsidenten for Provinsen Slesvig-Holsten, Moltke, offentliggjorde 27. November 1915 for at imødegaa Rygterne om Nordslesvigs Tilbagegivelse til Danmark enten som Gave af Tysklands Fjender eller af den tyske Regering selv som Løn for den af Danmark indtagne Neutralitet. Overpræsidenten saa sig derfor foranlediget til formelt at erklære, at saadanne Rygter savnede ethvert Grundlag. Hvis Ophavsmændene til disse Rygter spekulerede i Tysklands Fjenders Sejr, var det tilstrækkeligt at henvise til de militære Operationers Stilling. Og hvad den kejserlige Regerings Forhold til Danmark angik, saa vilde det være en Miskendelse af den danske Regerings Værdighed og politiske Fremsyn at tro, at den ved sin strenge Neutralitetspolitik skulde lade sig lede af Haabet om fremmed Løn og ikke udelukkende af Danmarks velovervejede, af de faktiske Forhold givne Interesser.

Aarsagen til Overpræsidentens Bekendtgørelse var den, at Rygterne havde bredt sig over en stor Del af Provinsen og blandt Soldaterne i Felten i en saadan Grad, at de danskfjendtlige Elementer havde henvendt sig til ham.

Som det var at vente, gav Overpræsidentens Bekendtgørelse angaaende Udsigten til Nordslesvigs Tilbagegivelse straks Anledning til, at Fransk-mænd, der nærrede Interesser for det slesvigske Spørgsmaal, atter begyndte at drøfte det nærmere, bl. a. ogsaa med den danske Gesandt i Paris. Foranlediget herved indsendte denne to Beretninger af 8. og 17. December, hvori han gjorde Rede for Samtaler og Avisartikler desangaaende. I Beretningen af 8. December omtaler han en Korrespondance i »l'Humanité« for den 6. December fra Bladets Korrespondent i Schweiz: »Le Slesvig-Holsten a-t-il été promis au Danemark? I denne gengaves Overpræsident Moltkes Erklæring om, at Rygterne om, at Tyskland skulde have lovet Danmark Nordslesvig, savnede Grundlag. Korrespondenten paastod, at Forfatteren, Dr. Paul Rohrbach skulde have udtalt, at der forelaa et saadant Løfte som Gengæld for udviste Tjenester, navnlig vedrørende

Tysklands Forsyning med Levnedsmidler, og han antydede, at Dementiets Rigtighed maatte betvivles.

I den anden Beretning af 17. December refererede Gesandten Indholdet af, hvad enkelte private Fransk mænd havde udtalt til ham i Anledning af Overpræsidentens Dementi. Som nævnt i Dementiet gik Rygterne ud paa, at Nordslesvig kunde tænkes at komme tilbage til Danmark enten ved de Allieredes Sejr eller ved en frivillig Tilbagegivelse fra Tysklands Side.

Hvad den første Eventualitet angaar, bemærkedes det fra fransk Side, at de Allierede i alt Fald paa det nærværende Tidspunkt ikke turde sige mere end, at de følte sig sikre paa ikke at blive undertvungne, medens det var usikkert, hvorvidt og til hvilken Grad det vilde lykkes at tvinge Modstanderne i Knæ. Men selv om de Allierede fik en afgjort Overvægt, vilde de næppe sætte noget ind paa Løsningen af det slesvigske Spørgsmaal, hvis det Indtryk holdt sig, som man havde faaet, at Danmark ikke mere nærrede noget Ønske om en Genforening. For den anden Eventualitet, den frivillige Tilbagegivelse, havde man haft Vanskelighed ved at finde en plausibel Forklaring.

I Anledning af den stadige Diskussion baade i den danske og udenlandske Presse om Forholdene i Nordslesvig og Muligheden for en Løsning af det nordslesvigske Spørgsmaal, benyttede Konseilspræsident Zahle Lejligheden til ved et Vælgermøde i Bringstrup den 9. Januar 1916 at advare mod uforsigtig Omtale af disse Forhold. I denne Anledning udtaltes det den kgl. Gesandt i Berlin, at de Udtalelser, som Konseilspræsidenten fremkom med, og som berørte udenrigspolitiske Spørgsmaal, fremkom efter Aftale med Udenrigsministeren, og fordi Regeringen mente, at en Advarsel af den Art, som indeholdtes i Konseilspræsidentens Ord, maatte anses for at være nyttig saavel af Hensyn til det politiske Forhold til Tyskland som af Hensyn til visse Retninger med bestemt Tendens indenfor den danske Presse. Som Gesandten vilde vide, havde Udenrigsministeren ladet sig det være magtpaaliggende i det Omfang, hvori han havde kunnet øve Indflydelse, at søge at medvirke til, at de her i Landet særlig interesserede sønderjydske Kredse og de herværende sønderjydske Foreninger paalagde sig Tilbageholdenhed under de forhaandenværende vanskelige Forhold. Det var jo saa nogenlunde lykkedes, men vissé Fænomener syntes dog at gøre det ønskeligt ogsaa at fremkomme med Udtalelser, som kunde virke som Advarsel mod en mere aktiv Optræden fra disses Side. Endelig havde det forekommet Regeringen heldigt, at denne Lejlighed blev benyttet til overfor visse Politikere, hvis Forstaaelse af disse Forhold ikke altid havde været lige klar, at paaapege, hvor lidet gavnlige slige Droftelser var.

Som Svar herpaa meddelte den kgl. Gesandt i en Depeche af 1. Februar samme Aar, at Talen havde gjort et særdeles godt Indtryk i Berlin og havde bidraget til at befæste den der gængse Opfattelse, at den kgl. Regering, samtidig med at den iagttog en streng Neutralitet, udviste en velvillig Holdning overfor Tyskland. Talen var blevet refereret i saa godt som alle tyske Blade, i mange Tilfælde under Titlen »Dänemarks ubedingte Neutralität«.

I Foraaret 1916 blev et Uddrag af den tidligere nævnte af de »Samvirkende Sønderjydske Foreninger« udgivne Bog »Le Slesvig du Nord 1906—1914« optaget i et fransk Tidsskrift »Revue des Études Napoléoniennes«, idet dette Tidsskrifts Udgiver, Edouard Driault, efter at have læst Bogen henvendte sig til de »Samvirkende Sønderjydske Foreninger«. Den samme Artikel blev senere optaget i August-September Heftet af »Le Bulletin du Comité Michelet« og blev derefter med sidstnævnte Tidsskrift som Kilde anmeldt i »Nouvelles de France« Nr. 14 for 5. Oktober 1916 af Mme Marguerite Boullanger.

Efterat Ministeriet var blevet opmærksom paa denne Anmeldelse, anmodedes det kgl. Gesandtskab i Paris om saavidt muligt at fremskaffe den i Artiklen nævnte Publikation, kaldet »Bulletin du Comité Michelet«. Samtidig bemærkede man, at det vilde være af Interesse for Ministeriet, da de slesvigske Foreninger her i Landet nægtede at have nogen Forbindelse med disse Publikationer — at faa Oplysning om det Mellemed, der her ikke for første Gang afslørede sig at være mellem disse Foreningers Bestræbelser og en vis Del af den franske Presse.

Ved Kanslerskiftet i Berlin i Juli 1917, da Rigskansler v. Bethmann Hollweg afløstes af Dr. Georg Michaëlis, anmodedes den kgl. Gesandt om, samtidig med at overbringe Rigskansleren den kgl. Regerings Lykønskning til Overtagelsen af det høje og ansvarsfulde Embede, at udtale, at den danske Regering meget vurderede den Forstaaelse, den under den treaarige Krigsperiode havde mødt hos den tyske Regering, samt stode paa hos ham at ville møde den samme Forstaaelse.

Det samme fandt Sted ved det følgende Kanslerskifte, November 1917, idet Gesandten udbad sig Instruktion om, hvad der ønskedes udtalt ved hans første Besøg hos den nye Rigskansler, Greve Hertling. Han fik da Ordre til at udtale sig som ved første Besøg hos Michaëlis og at tilføje en Tak for de venskabelige Udtalelser, som var bragt af Grev Brockdorff-Rantzau efter dennes Tilbagekomst fra Berlin. Ogsaa da Gesandten ved en senere Lejlighed skulde træffe Rigskansleren, fik han Ordre til overfor denne at udtale sig i den samme ham bekendte Aand.

I Maanederne Oktober til November 1917 tog Rygterne atter Fart med Hensyn til Tilbagegivelsen af Nordslesvig under en eller anden Form.

Saaledes fremkom en Notits i »Journal des Débats« for 15. Oktober, hvori det meddeltes, at der nu fra tysk Side skulde være blevet udspreedt Rygter om, at Tyskland skulde tænke paa at tilbagegive Danmark Nordslesvig helt eller delvis imod en Afstaaelsessum. Rygtet betegnedes som en Manøvre for at stemme Danmark gunstigt for økonomisk Bistand.

Ligeledes meddeltes fra Washington i et Pressetelegram fra London, at Tyskland havde tilbudt Danmark at tilbagegive en Del af Nordslesvig, og at Betalingen maaske skulde udredes af den vestindiske Pengesum. Bladet »Washington Post« nægtede Danmark Ret til at udføre Penge derfra til dette Formaal og opfordrede Danmark til at slutte sig til de Allierede.

Lignende Efterretninger kom ogsaa frem i hollandske Blade. »Het Vaderland« for den 14. November meddelte, at der i en nær Fremtid skulde kunne ventes afsluttet en Overenskomst mellem Danmark og Tyskland, gaaende ud paa en Grænseregulering i Slesvig, hvorved Haderslev Distrikt efter Krigen skulde afstaa til Danmark, mod at Tyskland til Gengæld for denne Afstaaelse skulde erholde udbetalt de 90 Millioner Kroner, som Danmark havde modtaget i Afstaaelsessum for de dansk-vestindiske Øer.

Samme Meddelelse kom ogsaa frem i »Indépendance Belge«s Udgave i London og demteredes i »Lokalanzeiger« og »Berliner Tageblatt« den 18. November; idet begge Blade betegnede det fremkomne Rygte som et Forsøg paa at forstyrre Forholdet mellem Tyskland og Danmark.

Rygtet fremkaldte ligeledes Artikler i engelske Blade, saaledes »Westminster Gazette« for 31. Oktober under Overskriften »Hadersleben: Purchase by Denmark from Germany«. Og endvidere beskæftigede ogsaa norske og svenske Blade sig med Spørgsmaalet. Navnlig bør fremhæves en Artikel i den svenske »Social-Demokraten« af 7. Dec., hvori det fremhæves, at skønt man godt kunde forstaa, at Danmark under Krigen i det hele og store havde forholdt sig tavs i det slesvigske Spørgsmaal, var det dog fuldt berettiget, at der i andre Lande skabtes en Opinion for en Løsning af Spørgsmaalet. Artiklens Forfatter forventede, at en Folkeafstemning i Slesvig vilde blive iværksat i Forbindelse med Fredsforhandlingerne, at visse Dele af Slesvig som Følge deraf vilde blive givet tilbage til Danmark, og Befolkningen i de Dele af Landet, hvor de Danske var i Minoritet, og som vedblev at høre til Tyskland, vilde blive fuldstændig frit stillet med Hensyn til Udviklingen af dansk Kultur. Ved Slutningen af Artiklen opfordrede Forfatteren Stockholms Befolkning til at vise sine Sympatier for de for deres Rettigheder kæmpende slesvigske Brødre ved at overvære et Møde, som skulde holdes Tirsdag den 11. i »Auditorium«.

I Mødet paa Auditorium, hvor der holdtes Taler af Advokaten Carl Romanus, Folkehøjskoleinspektør Dr. E. Ingers og Borgmester Lindhagen, vedtoges følgende Resolution:

»Mötet uttalar sin livligaste förhoppning att nydanningen efter världskriget må skänka självbestämmningsrätt i största möjliga omfattning åt alla undertrykta folk, vilken världsdel de än må tillhöra.

Mötet som varmt sympatiserar med våra skandinaviska fränders, sönderjydernas, kamp för nationalitetsrätten, vill vid detta tillfälle särskilt rikta en vädjan till tyska folket och dess regering, att i anslutning til rättens krav och Pragfredens paragraf 5 låta vissa delar av Slesvig återknytas till Danmark, och att de landsdelar där dansk minoritet förefinnes och vilka fortfarande bliva förenade med Tyskland frihet lämnas för utveckling av dansk kultur.«

Ogsaa Tidsskriftet »Forum« bragte en længere Artikel under Titlen »Sønderjyllands Historia og nuvarende læge«, hvori det udtaites, at Fremtiden vilde vise, i hvilken Grad det vil behage eller lykkes en Kongres at skabe Retfærdighed.

I Anledning af alle disse Rygter, Avis- og Tidsskriftartikler ansaas det atter nødvendigt i Tyskland at dementere. Allerede den 17. Oktober fremkom »Internationale Korrespondenz« i Berlin, et af det tyske Socialistpartis Organer, med et Dementi af Rygterne om, at det tyske Socialistparti skulde have lovet de danske Socialister under visse Betingelser at samarbejde for Tilbagegivelse til Danmark af Nordslesvig. Samtidig tilføjede »Internationale Korrespondenz«, at selv om det tyske Socialdemokrati arbejdede for Frihed paa det sproglige og kulturelle Omraade for alle fremmede indenfor Tysklands Grænser, vil det dog aldrig træde i Brechen for en territorial Afstaaelse, af hvad Art det end maatte være.

Da dette Dementi aabenbart ikke gjorde tilstrækkelig Virkning, fremkom Slesvig-Holstens Overpræsident von Moltke den 27. December 1917 med en kategorisk Erklæring af følgende Ordlyd:

»Under 26. November 1915 har jeg maattet foranledige overfor Offentligheden med al Eftertryk at imødegaa Rygterne, som tror at kunne berette om Hensigten af Nordslesvigs Afstaaelse til Danmark efter Kri-gen. Kun mellem Tysklands Fjender vil man — dertil henviste jeg — kunne finde Ophavsmanden til slige Rygter. Mit Ønske om ved denne Erklæring en Gang for alle at gøre Ende paa den Slags taabelig Tale synes ikke at gaa i Opfyldelse. Under Paaberaabelse af den udenlandske Presse søger ivrige Tunger paany at finde Indpas hos os Slesvig-Holstenere. Det skal denne Gang ikke dreje sig om Afstaaelsen af Nordslesvig, kun Haderslevkredsen er, vil man vide, bestemt til ifølge forberedt Aftale at gaa over til Danmark. Som allerede tidligere, saaledes gentager jeg endnu en Gang: Intet sandt Ord ligger til Grund for dette Rygte«.

De her citerede Presseudtalelser af forskellig Art indberettedes efterhaanden, som de fremkom, af de respektive Gesandtskaber i de forskel-

lige Lande, uden at der herfra ses at være tilgaaet dem Instruktion af nogen Art bortset fra de ovenfor citerede til Gesandten i Berlin. Et Par kortfattede telegrafiske Dementier af de ovenfor omtalte Rygter tilstilledes et Par af Gesandterne 29. Oktober og 28. November 1917. Regeringens Holdning i det nordslesvigske Spørgsmaal forudsattes Gesandterne bekendt, og paa intet Tidspunkt af Krigen tilgik der dem nogen Redegørelse for Regeringens Overvejelser med Hensyn til en mulig Løsning af det slesvigske Spørgsmaal ved Krigens Slutning.

I en Beretning af 7. September 1915 fremsendte Gesandten i Paris den ovenfor S. 8 citerede Artikel af Hr. Louis Martin i Tidsskriftet »Nouvelle Revue« og benyttede samtidig Lejligheden til nogle Bemærkninger om den franske Opfattelse af Spørgsmaalet:

»Den almindelige Mening har anset »Slesvig-Holsten« for Pendant til »Elsass-Lothringen«. Denne Opfattelse har paavirket Opinionens Bedømmelse af den Maade, vi har praktiseret vor Neutralitet paa. Jeg har flere Gange været udsat for det Spørgsmaal: »Tror man ikke i Danmark, at vi kæmper for Befrielsen af de undertrykte Nationaliteter, ogsaa af de Danske under preussisk Herredømme? Hvis man tror det, hvor er det da muligt, at de Danske faktisk hjælper Tyskland ved at sælge det Levnedsmidler?« Paa den anden Side har den fælles Ulykke i 1864 og 1870 medført, at man anser det for utænkeligt, at Danmark nogensinde vil kunne gaa med »le spoliateur de 1864« imod de Allierede. Dette har været fremført i den senere Tid i Anledning af Tvivlen om Sveriges Holdning.

»Troen paa, at Danmark ved en for de Allierede sejrrig Fred vil fremtræde med et Krav paa »Hertugdømmerne« blev stærkt rokket ved Professor Georg Brandes' Udtalelser i hans Brev til Hr. Clémenceau: »mais ce pays même (Slesvig) nous ne saurons désirer le regagner à la suite d'une humiliation de l'Allemagne«. Selv om man har afsvækket denne Udtalelse ved at erklære, at den ikke udtrykker det danske Folks Mening, har den dog bidraget til en anden Erkendelse. De franske Kredse, som nærer en lidt dybere Interesse for dette Spørgsmaal, synes nu at forstaa, at Tanken om Danmarks Generhvervelse af »Hertugdømmerne« savner rationel Begrundelse. De søger derfor deres Udgangspunkt ikke i Londontraktaten af 1852, men i Artikel V i Pragfreden, hvis Opfyldelse betragtes som en Retfærdighedshandling overfor den dansk-slesvigske Befolkning, der igennem 50 Aar har hævdet sin Nationalitet, Danmarks Rolle bliver kun passiv og trods Tavsheden i Danmark om den slesvigske Sag, tvivler man ikke om dets dybe Sympati derfor.

»Fra officiel fransk Side kan der naturligvis kun foreligge meget faa Udtalelser om denne Sag. Det maa dog bemærkes, at Deputeretkamme-

rets Formand i sin Tale ved Parlamentets Møde den 22. December 1914 indbefattede de Danske i Slesvig blandt de undertrykte Folk, for hvis Befrielse Frankrig kæmper. Jeg tillader mig endvidere at minde om de Ytringer af Udenrigsminister Delcassé, som er blevet mig refererede ligesom der af en Kollega er blevet mig gentaget Udtalelser fra Udenrigsministeriets politiske Afdeling gaaende ud paa, at »le Danemark aura le Slesvig«.

Gesandten endte med at udtale, at der savnedes sikre Holdepunkter for at udtale sig om, hvilke Tanker det franske Udenrigsministerium gjorde sig om den danske Regerings Anskuelse om denne Sag. Dog havde han fra franske Kilder erfaret, at man i Udenrigsministeriet og i Krigsministeriet i August 1914 var ret ubehageligt berørt af den Maade, paa hvilken den danske Regering optog Episoden vedrørende de dansk-slesvigske Fangere Kaar (jfr. »Berlingske Tidende« for den 23. August 1914*).

Ligeledes forlød det, at det franske Udenrigsministerium var tilbøjeligt til at antage, at Professor G. Brandes' ovennævnte Ord udtrykte den danske Regerings Mening.

Denne Indberetning fremkaldte ikke yderligere Korrespondance.

Aaret 1918 prægedes straks fra sin Begyndelse af Forventningen om den vældige Offensiv, der skulde bringe Krigen til Afslutning. Under den Spænding, de tyske og senere Ententens Offensiver affødte, traadte den politiske Diskussion stærkt i Baggrunden, og heller ikke det slesvigske Spørgsmaal kom saa hyppigt paa Bane som paa visse Tidspunkter af Krigen. I et Budskab til Kongressen den 8. Januar formulerede Præsident Wilson de Forenede Staters Krigsmaal i 14 Punkter. I disse krævedes Selvstyre for undertrykte Nationaliteter, Polakker, Czecker, Serbere o. a., uden at dog Nordslesvigerne nævnedes deri. Men Wilsons 14 Punkter fremtraadte som et almindeligt Program for den nye Verdensorden, der skulde følge efter Freden, saaledes at ogsaa de ikke deri nævnte ufri Folk eller Folkedele greb det som et indirekte Løfte for Fremtiden.

Med Fremsættelsen af Tysklands Anmodning den 5. Oktober 1918 om Fredsunderhandlinger paa Basis af Præsidentens ovenfor citerede Bud-

---

*) »Berlingske Tidende«s Aftennummer for 23. August 1914 indeholdt følgende Udtalelse fra Udenrigsministeriet:

Ifølge »Berlingske Tidende«s Morgennummer for 20. ds. har Bladets Korrespondent i Paris, Hr. Franz v. Jessen, henvendt sig til de franske Myndigheder for at opnaa en særlig gunstig Behandling af eventuelle tyske Krigsfanger af slesvigsk Afstamning.

Da den Form, som Korrespondenten har givet sin Meddelelse, er blevet mistydet derhen, at han skulde have haft en eller anden Art af Bemyndigelse til sin Optræden, maa Udenrigsministeriet ønske at oplyse, at en saadan Antagelse er fuldkommen i Strid med det faktiske Forhold. Korrespondentens Henvendelse maa anses for uforsvarlig og under de forhaandenværende Forhold for i høj Grad skadelig.

skab af 8. Januar samme Aar var det en Selvfølge, at det nordslesvigske Spørgsmaal atter kom paa Dagsordenen. Ved Artikler i den norske og svenske Presse, nogle Dage senere ogsaa i den danske, rejstes Kravet om, at hvis Europas Kort skulde ordnes efter Folkenes Selvbestemmelsesret, maatte dette Spørgsmaal nødvendigvis løses.

Dette var man ogsaa straks klar over i tyske Rigsdagskredse. Alle-rede den 5. Oktober om Eftermiddagen opfordrede Nordslesvigernes Re-præsentant i den tyske Rigsdag H. P. Hanssen den nye Understatssekretær i Udenrigsministeriet Dr. David til nu at løse det nordslesvigske Spørgs-maal paa Grundlag af Folkets Selvbestemmelsesret. Hertil svarede Dr. David, at Spørgsmaalet jo ikke var opført i Wilsons 14 Punkter, men at det sikkert nok vilde blive anmeldt af Danmark, og saa maatte man se, hvad der kunde gøres.*)

Samme Dag udtalte H. P. Hanssen i et Brev til sit Hjem: »Man er forberedt paa at afstaa Elsass-Lothringen og polske Landsdele. Jeg arbej-der aabent for Nordslesvigs Afstaaelse og finder Forstaaelse. Freden vil efter alt at dømmе komme inden Jul.«**)

To Dage efter ankom Landdagsmændene Kloppenborg-Skrumsager og Nis Nissen til Berlin, hvor de sammen med H. P. Hanssen straks tog fat for at vække Interesse for Spørgsmaalet ved en maalbevīdst Propa-ganda. Ved en indgaaende Forhandling den 9. Oktober hos H. P. Hanssen blev alle tre enige om at begrænse Bestræbelserne til at kræve, hvad der virkelig efter Sprog og Sindelag var dansk, tilbage til Danmark.***)

I sine Dagbogsoptegnelser om dette Møde udtaler H. P. Hanssen, at »vi drog paa Kortet en Grænselinie fra sydfør Tønder, lige nordfor Aven-toft med Aaen og videre med Skelbækken, ind søndenom Frøslev til Pad-borg Station. Derfra med Aaløbet ned og med en lille Bugt ved Købber-møllen ned til Flensborg Fjord. For denne Grænse vil jeg nu arbejde under mine Samtaler med Parlamentarikerne og Regeringens Repræsen-tanter. Vi aftalte Programmet for Vælgerforeningens Møde i Flensborg paa Lørdag og drøftede, hvad der videre skulde gøres her.«***)

Tre Dage efter, den 12., afholdtes et Møde af Den Nordslesvigske Væl-gerforenings Bestyrelses og Tilsynsraad. Paa Mødet, der aabnedes af P. Grau, fandt en kort Drøftelse af Grænsespørgsmaalene Sted, hvilken Drøf-telse ligeledes ifølge H. P. Hanssens Referat***)) gav glædelig Enighed om Flensborglinien. »Kun P. Tønder, som før altid har slaaet paa § 5, kræ-vede nu Ejdergrænsen uden Afstemning, medens Lorenz Poulsen talte

*) H. P. Hanssen: »Grænsespørgsmaalet. Bidrag til dets Historie. En Redegørelse«, Kbh. 1920, Side 8

***) H. P. Hanssen, Side 10.

***)) Sst., Side 11.

varmt for Flensborg, men indrømmede, at en Grænse lige nordfor Flensborg var mulig, men en Grænse lige sydfor Flensborg umulig.«

To Dage efter, den 14. Oktober, anmodede den britiske Chargé d'Affaires, Lord Kilmarnock, Udenrigsministeren om en Samtale, hvori han forespurgte, hvorledes det forholdt sig med Rygterne om Forhandlingerne mellem Danmark og Tyskland om Slesvig. Samtidig afleverede han en Verbalnote, hvori han meddelte, at disse Rygter havde naaet den britiske Regering, og at han efter Ordre fra denne skulde henlede den kgl. Regerings Opmærksomhed paa den alvorlige Fare Danmark vilde udsætte sig for baade fra et kommercielt og politisk Synspunkt ved at gaa sammen med Tyskland. Ministeren dementerede kategorisk Rygterne og udtalte, at det var klart, at den danske Regering ikke kunde indlade sig paa saadanne direkte Forhandlinger. Efter Samtalen med Lord Kilmarnock udbad Ministeren sig Samtaler med den franske og den italienske Gesandt samt den amerikanske Chargé d'Affaires og afgav til dem den samme Erklæring.

I de samme Dage udsendtes fortroligt fra privat Side et Forslag til en Erklæring til Offentliggørelse (den saakaldte Oktoberadresse), der søgtes underskrevet af saa mange ansete Mænd i Danmark som muligt. I Erklæringen udtaltes Ønsket om, at Nordslesvig maatte genforenes med Danmark i den Udstrækning dets Befolkning ved en fri Afstemning efter den almindelige lige Stemmeret maatte kræve. Fremdeles udtaltes Ønsket om efter Freden at fremme Forstaaelsen mellem Folkene og at bygge Bro mellem de tidligere Fjender, at man ikke vilde træde det tyske Folk for nær, og at man kun ønskede hele det danske Nordslesvigs Genforening med Danmark. Endvidere lovedes der det eventuelle tyske Mindretal Nord for Grænsen, som man vilde søge at gøre saa lille som muligt, Sikkerhed for dets nationale Rettigheder. Og endelig udtaltes i Erklæringen Forventningen om, at det tyske Folk vilde være rede til at lade den nationale Retfærdighed ske Fyldest overfor det danske Folk.

Erklæringen udsendtes privat til en Række kendte Mænd og Kvinder med en kort Opfordring til Underskrift. Om dens Tilblivelse indeholdes intet i Ministeriets Akter. Fra mange Sider mødte den Modstand og blev trukket tilbage, vistnok i Begyndelsen af November. Fra Formændene for en Række sønderjyske Foreninger udsendtes en Meddelelse om, at det paa det bestemteste fraraadedes at underskrive Adressen.

Imidlertid vedblev de ovenfor omtalte Rygter om Særforhandlinger mellem Danmark og Tyskland at holde sig. Navnlig fik de Næring fra tysk Side, da man der naturligvis helst undgik at faa Spørgsmaalet behandlet paa den kommende Fredskonference. Et Udtryk herfor vil man finde i en Notits i »Norddeutsche Allgemeine Zeitung« for 19. Oktober,

der udtalte, at de skandinaviske Blades Betragtninger over det nordslesvigske Spørgsmaal som egnet til at forhandles ved Fredsforhandlingerne ikke bidrog til Simplificering af Situationen. I Tyskland tog Rygterne endog saa fast Form, at »National Zeitung« af 19. Oktober meddelte som Forlydende i Rigsdagskredse, at der var kommet en Note fra en Nabomagt, der foreslog en velvillig Gennemførelse af visse hidtil ikke gennemførte Traktatbestemmelser fra 1860'erne.

Baade fra den danske og den tyske Regerings Side dementeredes kraftigt Rygterne om saadanne Særforhandlinger. Allerede 19. Oktober indeholdt »Ringkøbing Amts Dagblad« en Notits, hvori det hedder, at Bladet efter Forespørgsel hos Statsministeren havde erfaret, »at dette Rygte i enhver Henseende var fuldstændig usandt«. I Anledning af »National Zeitung«s Udtalelse meddelte »Berlingske Tidende« og »Politiken« for 21. Oktober, at man i Udenrigsministeriet betegnede Rygternes Opkomst som ganske uforstaaelig, idet de savnede ethvert Grundlag. Det samme Dementi udsendtes gennem Ritzau's Bureau til svenske og norske Blade. Fra tysk Side dementeredes Rygterne i »Berliner Lokalanzeiger« for 21. Oktober og i »Norddeutsche Allgemeine Zeitung« for 22., hvori bestemt udtaltes, at den kejserlige Regering hverken havde modtaget nogen Note fra den danske Regering eller i nogen anden Form havde faaet nogen Henvendelse fra dansk Side i det slesvigske Spørgsmaal. Den 22. Oktober udsendte ogsaa Ritzau's Bureau Dementiet fra »Norddeutsche Allgemeine Zeitung«. Da Rygterne ogsaa senere vedblev at holde sig i Forbindelse med nye Rygter om, at Tyskland skulde afstaa den nordlige Del af Slesvig til Danmark, udsendtes et nyt Dementi fra dansk Side gennem Reuters Bureau den 7. December, hvori atter fastsloges, at Danmark ikke ønskede nogen Særoverenskomst med Tyskland, men vilde overlade Fredskonferencen Afgørelsen af Spørgsmaalet paa Basis af Selvbestemmelsen og Nationalitetsprincippet.

Samtidig med Udsendelsen af Regeringsdementierne indløb Telegrammer om Spørgsmaalet fra Gesandterne i Paris og London. Den danske Gesandt i Paris, Kammerherre H. A. Bernhoft, meddelte i et Telegram af 20. Oktober, at det franske Kammerudvalg drøftede det sønderjyske Spørgsmaal, og at man i Paris savnede Udtryk for det danske Folks Ønsker, men at en Rigsdagsbeslutning vilde være i Overensstemmelse med de Wilson'ske Principper. Paa Grund af Meddelelsen i »National Zeitung« telegraferede Gesanden i London, Kammerherre Grevenkop-Castenskiöld, at han ikke var sikker paa, at Meddelelsen om en Note til Berlin i London vilde blive modtaget med Velvilje.

Som Følge af disse Telegrammer underrettedes Gesandterne i London, Paris og Washington i Telegrammer af 22. Oktober om, at Rygterne om

Særforhandling med Tyskland var dementerede, og at den danske Regerings Opfattelse var den, at Danmark ikke kunde tage noget Initiativ, men maatte overlade de danske Nordslesvigere at rejse Spørgsmaalet paa den tyske Rigsdag. I en Cirkulær-Depeche af samme Dato til de europæiske Gesandtskaber gjordes nærmere Rede for Grundene til den danske Regerings Syn paa Sagen. I Depechen betonedes særligt, at der ikke tidligere var taget noget som helst Initiativ fra dansk Side i Sagen. Dagen efter Udsendelsen af disse Instrukser til Gesandterne bragtes Spørgsmaalet paa Bane baade i den danske og den tyske Rigsdag. Den danske Rigsdag drøftede Sagen i et fortroligt Møde den 23. Oktober. Udenrigsminister Erik Scavenius indledede med at klargøre Regeringens Standpunkt, at Staten Danmark ikke havde nogen Ret støttet paa Artikel 5 i Pragfreden. Spørgsmaalet var derfor et folkeligt Spørgsmaal, og det var de danske Slesvigeres Sag at rejse Spørgsmaalet paa den tyske Rigsdag. Ministeren sluttede med at forelægge en fortrolig Resolution til Vedtagelse. Efter en længere Diskussion, hvor navnlig det konservative Folkeparti ytrede sin Betænkelighed ved Formen for den forelagte Resolution, og efter en kortvarig Udsættelse af Mødet vedtoges Resolutionen i en noget ændret Form:

»Efter at have hørt Ministeriets Meddelelser fastslaar Rigsdagens Fællesmøde,

at der er Enighed om at fortsætte den til alle Sider ligelige Neutralitetspolitik, som hele det danske Folk har givet sin Tilslutning,

at ingen Ændring i Slesvigs nuværende Stilling end en Ordning efter Nationalitetsprincippet stemmer med det danske Folks Ønske, Følelse og Interesse,

og under den forestaaende Gennemførelse af det fra begge de krigsførende Magters Side godkendte Nationalitetsprincip: Folkenes Selvbestemmelsesret,

at ønske Løsningen tilvejebragt paa en saadan Maade, at der ikke voldes Skade i Forholdet til nogen af Siderne, hvorved ogsaa Genforeningens fremtidige Sikkerhed betrygges.«

Udtalelsen i denne Resolution fik afgørende Betydning, idet Regeringen af dens Ordlyd udledede de Principper, den vilde følge i Behandlingen af det nordslesvigske Spørgsmaal. Da Rigsdagsmødet var fortroligt, blev Resolutionen foreløbig ikke offentliggjort, derimod udsendtes en offentlig Meddelelse, hvori det udtaltes, at Rigsdagens Medlemmer, efter at have hørt Ministeriets Fremstilling, nu som før fastholdt den

ligelige Neutralitet som eneste Grundlag for Danmarks Politik overfor alle Magter, og at man ligeledes var enige om, at det danske Folk knyttede sine nationale Forhaabninger til en retfærdig Gennemførelse af det af begge de krigsførende Parter godkendte Nationalitetsprincip: Folkenes Selvbestemmelsesret.

Den tyske Rigsdags Forhandlinger om Fredsspørgsmaalet begyndte den 22. Oktober med Rigskansler Prins Max af Badens store Programtale, hvorefter Partiernes Repræsentanter gav ham deres Tilslutning. Dagen efter, den 23., bragtes Nationalitetsspørgsmaalet paa Bane af Repræsentanter for Polakkerne og Elsasserne, og derefter rejste H. P. Hanssen for de danske Sønderjyders Vedkommende Kravet om Genforening med Danmark, idet han forlangte Udførelse af Pragfredens Artikel 5 og en endelig Løsning af det nordslesvigske Spørgsmaal paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret. Den følgende Dag svarede Regeringens Ordfører, Statssekretæren for udenrigske Anliggender, Dr. Solf, at naar Rigsdagsmand Hanssen hævdede, at det nordslesvigske Spørgsmaal beroede paa et positivt Retskrav om Folkeafstemning i Henhold til Pragfredens Artikel 5, maatte Regeringen betegne en saadan Opfattelse som fejlagtig. Pragfredens Artikel 5 var i Aaret 1878 ophævet af Tyskland og Østrig, hvilket den danske Regering havde anerkendt i Indledningen til Optanttraktatea af 11. Januar 1907.

Samtidig meddeltes det dog H. P. Hanssen gennem en af Udenrigsministeriets Embedsmænd, den nye Understatssekretær, Dr. David, at den indledende Del af Udenrigsstatssekretærens Erklæring kun havde villet bestride, at der fra dansk Side kunde gøres en formel juridisk Ret gældende.

Ligeledes meddeltes det Grev Moltke, at Rigskansleren lagde stor Vægt paa, at man i Danmark vilde lægge Mærke til den Sætning i Statssekretærens Tale, der gik forud for Svaret til Hanssen, og hvori det udtaltes, at Tyskland vilde være beredt til ogsaa at lade Retfærdigheden gælde i andre Spørgsmaal, der ikke var omfattet af Wilsons Programpunkter.

Efter Mødet i den danske Rigsdag meddeltes Resolutionens Indhold fortroligt ved Noter af 26. Oktober til de herværende diplomatiske Repræsentanter for de vigtigste krigsførende Lande baade paa Ententens og Centralmagternes Side. Samme Dag underrettedes ogsaa de vigtigste danske Gesandtskaber om Rigsdagens Resolution og dennes Meddelelse til de fremmede Gesandter. Tillige sendtes ogsaa stenografisk Referat af Udenrigsministerens Tale i Rigsdagen til alle danske Gesandter ved Depecher af 28. s. M.

Det sønderjyske Spørgsmaal var nu rejst baade i den danske Rigsdag i et fortroligt Møde og i den tyske officielt som Følge af den danske Regerings Holdning, at det maatte være de danske Nordslesvigeres Sag selv at rejse Kravet, et Standpunkt som naturligtvis ikke kunde være de nordslesvigske Førere ubekendt. Men Nordslesvigerne arbejdede stadig videre paa at faa bragt Spørgsmaalet frem for Offentligheden og de politisk afgørende Myndigheder i en med Formaålet overensstemmende Form.

Den tyske Udenrigsministers Svar med Hensyn til Kravet paa Basis af Art. 5 var tilsyneladende afvisende, men Afvisningen gjaldt blot den rent juridiske Fortolkning af Art. 5's juridisk statsretlige Rækkevidde. Samtidig havde Udenrigsministeren jo erklæret, at det Wilson'ske Program skulde opfyldes loyalt i alle Retninger og i Retfærdighedens og Billighedens Aand. Det blev derfor Hovedformaålet for de nordslesvigske Førere at bringe den tyske Regering til offentlig at forpligte sig til de gennem Geheimelegationsraad Simons og Dr. David givne fortrolige Meddelelser til den danske Gesandt og til Rigsdagsmand H. P. Hanssen. Førerne blev derfor enige om at samle alle de nordslesvigske politiske, kulturelle og økonomiske Organisationer om en Henvendelse til den tyske Regering. Imidlertid udbrod den tyske Revolution i Begyndelsen af November, og Socialdemokratiet, der altid havde staaet velvilligt overfor de nordslesvigske Landdags- og Rigsdagsrepræsentanter, overtog Styret af den nye tyske Republik den 9. November. I de følgende Dage førtes saa Forhandlinger med de nye tyske Folkekommissærer, navnlig den kommende preussiske Indenrigsminister Dr. Breitscheid, og den 12. November offentliggjordes de nordslesvigske Organisationers Opraab. Under Henviisning til Dr. Solf's Udtalelse i Rigsdagen den 24. Oktober om Antagelsen af Wilson's Program opfordrede Organisationerne heri den tyske Rigskansler og Rigsledelse til ved den forestaaende Fredsslutning at løse det nordslesvigske Spørgsmaal paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret.

I Samtaler den 13. November mellem H. P. Hanssen og Folkekommissærerne Scheidemann og Haase, hvoraf den sidste havde overtaget Udenrigsministeriet, aftaltes det, at den tyske Regering vilde afgive den af Nordslesvigerne ønskede Erklæring til offentlig Brug. Dagen efter overbragtes de nordslesvigske Organisationers Opraab til Dr. Solf af Professor Aage Friis, og Solf udstedte den aftalte Erklæring, hvori han udtalte, at den tyske Regering indtog det Standpunkt, at ogsaa det nordslesvigske Spørgsmaal skulde løses i Henhold til Præsident Wilson's Fredsprogram paa Grundlag af Selvbestemmelsesretten for vedkommende Befolkning. Solf tilføjede Haabet om, at der ved dette Standpunkt fra den tyske Regerings Side vilde blive tilvejebragt et godt og nabovenligt Forhold for Fremtiden mellem det danske og det tyske Folk.

Samme Dag havde den danske Gesandt en Samtale med Dr. Solf, der overfor ham udtalte, at han vilde give H. P. Hanssen offentlig Meddelelse om den tyske Regerings Indforstaaelse med den forestaaende Proklamation om Afstemningen indenfor den planlagte Grænse og berørte endelig Spørgsmaalet om, hvorvidt hele Sagen ikke kunde behandles som et dansk-tysk Spørgsmaal. Dette sidste afvistes imidlertid af Gesandtten i Henhold til de ham af Udenrigsminister Erik Scavenius i København givne Instruktioner og med den Begrundelse, Udenrigsministeren havde meddelt ham.

Næste Dag, den 15. November, meddelte Professor Friis i Telegram gennem Gesandtskabet det danske Udenrigsministerium som Resultat af sine Forhandlinger:

»Har forhandlet med Hanssen, Haase, David, Solf og Breitscheid, hvilken sidste nu er i Indenrigsministeriet. Definitiv Regeringserklæring undertegnet af Solf til Nordslesvigerne om Genforening er afgivet skriftligt til Hanssen og vil Søndag af Hanssen blive offentliggjort i Aabenraa samtidig med Formulering af Nordslesvigernes Krav om Genforening med Angivelse af en Nationalgrænse Nord for Flensborg, Syd om Tønder med Afstemning under ét. Endelig Afgørelse ved Freden. Formel Henvendelse fra Nordslesvigerne til Danmark kommer i næste Uge gennem Moltke.«

Efter Afgivelsen af Dr. Solf's Erklæring paa den tyske Regerings Vegne til H. P. Hanssen samledes den nordslesvigske Vælgerforenings Bestyrelse og Tilsynsraad med Repræsentanter fra hele Nordslesvig til et stort Møde paa Folkehjemmet i Aabenraa i Dagene Lørdag og Søndag den 16. og 17. November. Efter en længere Diskussion vedtoges den for Nordslesvigs Krav afgørende Resolution, hvis Hovedpunkter er følgende:

1. Vi ønsker det nordslesvigske Spørgsmaal løst paa den Maade, at Nordslesvig opfattes som en Helhed, hvis Befolkning ved at stemme Ja eller Nej tilkendegiver, om den vil genforenes med Danmark,
2. Nordslesvig er den Del af Hertugdømmet Slesvig, der ligger Nord for en Linie fra Flensborg Fjord, Nord om Flensborg, langs Skelbækken, Sønderaaen og Vidaaen, ud til Vesterhavet, Nord om Sild,
3. Stemmeret har alle over 20 Aar gamle Mænd og Kvinder,
  - a) som er fødte og har hjemme i Nordslesvig,
  - b) eller har boet i Nordslesvig i mindst 10 Aar,
  - c) eller er født i Nordslesvig, men udvist af de hidtil værende Magthavere.
4. Stemmeretten udøves skriftligt under Former, som sikrer hver enkelts frie Viljesytring. De hidtilværende Myndigheder maa ikke øve Indflydelse paa Afstemningen.

5. Vi betragter det som en Selvfølge, at tilstødende Distrikter i Mellem-slesvig, som rejser Kravet, har Ret til ved en særlig Afstemning at tilkendegive, om de ønsker at komme tilbage til Danmark.«

Denne Resolution, hvor Flensborg ikke var indbefattet i Nordslesvig, fik 60 Underskrifter og tiltraadtes af Christian Ravn, Flensborg, og P. Budach, Hornskov, dog med det Forbehold at,

»a) Flensborg efter vor Mening hører med til Nordslesvig, om end ikke til det danske Nordslesvig,

b) den eventuelle Afstemning i de tilstødende Distrikter efter vor Mening bør ske samtidig med Afstemningen i det danske Nordslesvig.«

Faa Dage efter, den 20. November, henvendte H. P. Hanssen sig til Grev Moltke og overrakte ham Aabenraa-Resolutionen og Udenrigsminister Solf's Brev sammen med en Skrivelse til den danske Regering, hvori han bad denne om

»ved en Henvendelse til de Allierede at foretage de Skridt, der er nødvendige for at den danske Befolkning i Nordslesvig under Forhandlingerne om Verdensfreden kan faa sin Ret anerkendt og dermed i en nær Fremtid sit brændende Ønske om at blive genforenet med sit gamle Fædreland Danmark opfyldt.«

Med Depeche af 21. November indsendte Grev Moltke H. P. Hanssens Henvendelse til det danske Udenrigsministerium. Ved Skrivelse af 25. November svarede Udenrigsminister Scavenius H. P. Hanssen, at den danske Regering med hjertelig Glæde havde modtaget Henvendelsen af 18. November, men at Regeringen ikke havde ment, at Danmark burde træde frem for Verden med nogen Udtalelse om Nordslesvigerne, forinden de danske Nordslesvigere havde fremsat deres Krav paa selv at bestemme deres Fremtidsskæbne paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret. Samtidig bad han H. P. Hanssen om at bringe den danske Rigsdags Resolution af 23. Oktober til de danske Nordslesvigeres Kundskab, og udtalte, at den danske Regering nu vilde henvende sig til de associerede Magters Regeringer for under Forhandlingerne om Verdensfreden at faa de danske Nordslesvigeres Ret anerkendt, idet den samtidig under Henvisning til Dr. Solf's Skrivelse til H. P. Hanssen vilde give den tyske Republiks Udenrigsminister Meddelelse om denne Henvendelse.

H. P. Hanssens Henvendelse tillige med Dr. Solf's Brev og den nordslesvigske Vælgerforenings Resolution samt den danske Regerings Svar offentliggjordes umiddelbart efter gennem Ritzau's Bureau. Ved Depeche af 26. November beordrede Udenrigsministeren Gesandten i Berlin til at underrette den tyske Udenrigsminister om Brevvekslingen med H. P. Hanssen i en Note, hvortil Udkastet vedføjedes. I Noten udtaltes, at den danske Regering fuldt ud sluttede sig til den af Dr. Solf i Skrivelsen til H. P.

Hanssen udtalte Forhaabning om et fremtidigt nabovenligt Forhold uden Rivninger mellem det danske og det tyske Folk. 2. December indberettede Gesandten, at han samme Dag havde overrakt Statssekretær Solf den beordrede Note, hvortil Statssekretæren ytrede, at den mellem ham og Professor Friis omtalte Grænse Norden om Flensborg Sønden om Tønder vel maatte anses for taalelig for de tyske Interessers Vedkommende.

Ved Noter af 28. November og 12. December underrettedes de herværende diplomatiske Repræsentanter for De Forenede Stater, Frankrig, Italien og Storbritannien om Vælgerforeningens Resolution og anmodedes om til deres Regeringer at videresende den danske Regerings officielle Anmodning om at forelægge det slesvigske Spørgsmaal for Fredskonferencen. Herpaa modtoges kort efter imødekommende Svar fra de forskellige Regeringer.

Tilhængere af Flensborgs og Dele af Mellemslesvigs Tilbagevendten til Danmark følte sig imidlertid ikke tilfredsstillet ved Aabenraa-Resolutionen og dens Ophavsmænd, og der paabegyndtes derfor et Arbejde for at skaffe Udtalelser fra Flensborg og Mellemslesvig. Resultatet af disse Bestræbelser blev en Række Petitioner fra Flensborg og mellemslesvigske Sogne, hvori udtaltes Kravet om at opnaa Deltagelse i Afstemningen. Opgørelse af Petitionerne Stemmeantal viste i Mellemslesvig 876, i Flensborg 3401, ialt 4277.

Disse Petitioner indsendtes til den danske Regering af Redaktør Andreas Grau med en Skrivelse af 17. December, hvori Regeringen anmodedes om ved Henvendelse til de Allierede at foretage de nødvendige Skridt, for at ogsaa Befolkningen i Mellemslesvig under Forhandlingerne om Verdensfreden kunde faa sin Ret anerkendt til fri Afstemning.

Nogen Tid efter samledes den nordslesvigske Vælgerforening atter i Aabenraa den 30. December og udtalte der sin Tilslutning til det Standpunkt, som den danske Regering i Rigsdagen havde indtaget ved Resolutionen af 23. Oktober. Samtidig udtaltes paany Ønsket om Grænsespørgsmaalets Løsning paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret under betryggende Garantier for dens frie Udøvelse, og der nedlagdes en skarp Protest imod »at man fra de tyske Magthaveres Side i Mellemslesvig søger at hindre den derværende danske Befolkning i gennem en fri Udøvelse af Forsamlings- og Petitionsretten at skabe Grundlaget for en fri Afstemning.« — Endelig henstilledes det til den danske Regering overfor Fredskonferencen at gøre opmærksom paa dette Forhold.

I en Skrivelse af 20. Januar 1919 besvarede Udenrigsministeren Mellemslesvigernes Henvendelse imødekommende og meddelte, at Regeringen havde forebragt Sagen for Fredskonferencen gennem Instruks af 14. s. M. til den danske Gesandt i Paris. Tiden for Fredskonferencens Sammentræ-

den var imidlertid rykket nær. Den 3. Januar 1919 indberettede den danske Gesandt i Paris telegrafisk, at Forhandlingerne om Fredspræliminærene ventedes paabegyndt i Slutningen af Maanedens, og under disse Forhandlinger vilde Spørgsmaalet om Slesvig komme frem. Gesandten meddelte videre, at det mentes, at en af den danske Regering bemyndiget Person vilde blive tilkaldt under Behandlingen af Sagen, og spurgte om det kunde forudsættes, at Regeringen vilde sende en Sagkyndig forsynet med Instruktion, Data og Landkort. Herpaa svarede i Telegram af 8. Januar, at Regeringen havde til Hensigt at lade sig repræsentere af Gesandten og give ham de nødvendige Instruktioner, men den vilde tilforordne ham en Sagkyndig forsynet med Materiale og Kort. Den 14. s. M. udfærdigedes Instruksen til Gesandten, Kammerherre Bernhoft, der deri fik angivet Retningslinjerne for sin Virksomhed overfor Fredskonferencen med Hensyn til Forhandlingerne om Slesvig.

I Depechen paapegedes, at for Danmark var det nordslesvigske Spørgsmaal udelukkende et nationalt Spørgsmaal, og at Danmarks Styrke som Stat ikke vilde forøges ved Besiddelsen af en større Del af Slesvig end den, hvor Befolkningen virkelig ønskede at slutte sig til Danmark. Opgaven for Danmarks Repræsentanter ved Fredskonferencen vilde derfor blive at virke for en Gennemførelse af de af den danske Befolkning i Sønderjylland gennem Aabenraa-Resolutionen af 17. November fremsatte Krav, saaledes at Spørgsmaalet kunde løses paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret i Overensstemmelse med nationale Linjer. Saaframt de allierede Magter ikke vilde gaa med til en Afstemning, vilde den danske Regering ikke nære Betænkelighed ved, at det i Aabenraa-Resolutionens Punkt 2 definerede Nordslesvig tilfaldt Danmark uden Afstemning, og at man ligeledes uden Afstemning vilde kunne modtage enkelte Sogne med et utvivlsomt dansktalende Flertal Syd for den i Aabenraa-Resolutionens Punkt 2 nævnte Grænse. Derimod vilde Regeringen ikke kunne gaa med til, at Flensborg og nærmeste Omegn forenedes med Danmark uden en udtrykkelig Tilkendegivelse i saa Henseende ved fri Afstemning, idet dette Omraade utvivlsomt havde en overvejende tysk Befolkning. Endvidere henleddes Gesandtens Opmærksomhed paa Nødvendigheden af at sikre Afstemningens Frihed, dog nærede Regeringen stor Betænkelighed ved, at dette skulde ske ved en militær Besættelse af Nord- og Mellemslesvig enten fra Ententen eller fra neutral (skandinavisk) eller fra dansk Side. Det forekom derfor den danske Regering, at Afstemningsdistrikterne i Sønderjylland forinden Afstemningen skulde rømmes af den tyske Militærmagt, og at der til at overvaage en retfærdig Afstemning indsattes en blandet Kommission bestaaende af danske og tyske med en svensk eller norsk Opmand.

Instruksen til Gesandtskabet forelagdes den 17. Januar i Rigsdagspartiernes politiske Forhandlingsudvalg, hvor, efter den ledende Formands Opfordring, ingen havde noget at bemærke med Hensyn til Udenrigsministerens Meddelelser.

Allerede forinden Afsendelsen af denne Instruks til Gesandten i Paris var Spørgsmaalet blevet rejst om Betimeligheden af at sende en Delegation til Paris til Støtte for Gesandten under de præliminære Fredsforhandlinger. Sagen rejstes af det konservative Folkeparti i Rigsdagspartiernes politiske Forhandlingsudvalg i dettes 7. Møde den 9. Januar 1919. Udenrigsministeren meddelte, at han Dagen før havde telegraferet til Gesandten, at Regeringen agtede at lade sig repræsentere ved denne og vilde give ham en særlig sagkyndig til Hjælp, men det var det heldigste, at det blev Gesandten, der førte Forhandlingerne. Det var ikke paakrævet at sende en Delegation nu, men man maatte indrette sig efter som Spørgsmaalene frembød sig med Hensyn til sagkyndig Bistand. Fra konservativ Side fremhævedes Nødvendigheden af hurtigst muligt at sende en alsidig Repræsentation. Paa en Forespørgsel fra Folketingsmand Neergaard svarede Udenrigsministeren, at han havde tænkt at sende H. V. Clausen som særlig sagkyndig paa nationalt og sprogligt Omraade. Herpaa svarede Neergaard, at Clausens Sagkundskab var ubestridelig, men at der var delte Meninger i det sønderjydske Spørgsmaal. Spurgt af den ledende Formand (Piper), om det kunde siges, at Ministeren vilde tage Spørgsmaalet om en Delegation op til Overvejelse, svarede Udenrigsministeren, at Sagerne maatte klares efterhaanden som de meldte sig, og at det var meget vanskeligt at sende en Delegation til Paris. Hertil bemærkede Neergaard, at det vilde være heldigt, at vi i Paris havde en saa fyldig Repræsentation som muligt, og at denne var til Raadighed snarest.

Samtidig med Afsendelsen af Instruksjonen af 14. Januar rejste Magister H. V. Clausen efter Anmodning af Regeringen til Paris for som midlertidig Attaché at bistaa Gesandten med Raad og Daad under Forhandlingerne om det slesvigske Spørgsmaal paa Fredskonferencen.

Imidlertid fortsattes i Danmark Diskussionen om Flensborg og det mellemslesvigske Spørgsmaal.*) Den nordslesvigske Vælgerforenings Tilsynsraad og Bestyrelse, ved hvis Nyvalg den 26. Januar der havde vist sig en stigende Sympati for den flensborgske Bevægelse, afholdt derfor et nyt Møde den 8. Februar, hvor følgende Resolution efter en langvarig Diskussion blev enstemmigt vedtaget:

---

*) Jfr. Diskussionen i det politiske Forhandlingsudvalgs 12. Møde den 29. Januar. Se: »Uddrag af Protokol for Rigsdagspartiernes politiske Forhandlingsudvalg« (udgivet ved Rigsdagens Bureau) [1920].

»Vælgerforeningen fastholder ufravigeligt Kravet om, at Grænsespørgsmaalet maa løses paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret. Vi betragter det som givet, at Flensborg ikke udelukkes fra Danmark, inden den under frie Forhold har haft Lejlighed til at fremkomme med Tilkendegivelser, som derefter danner Grundlaget for Afgørelsen.«

Diskussionen i det politiske Forhandlingsudvalg den 11. Februar og den nordslesvigske Vælgerforenings Resolution betød til en vis Grad en Indrømmelse til Flensborgbevægelsens Krav. I Forhandlingsudvalget udtalte Udenrigsministeren med Henblik paa Forstaaelsen af Resolutionens Fastholdelse af Selvbestemmelsesretten, at kunde man paa anden Maade end ved Afstemning faa en sikker Tilkendegivelse, vilde man tage den. Resolutionens andet Punktum gav ogsaa Plads for Muligheden af andre Muligheder end netop Afstemning til Tilkendegivelsen af Selvbestemmelsesretten. Regeringen tiltraadte Resolutionen og meddelte den videre til Gesandtskabet i Paris ved Telegram af 12. Februar. Efter Vedtagelsen af Vælgerforeningens Resolution afslappedes noget den heftige Diskussion om Flensborg.

Jævnside med Agitationen for Flensborg og Mellemslesvig opstod ogsaa en sydslesvigsk Bevægelse, den saakaldte Dannevirkebevægelse. Denne Agitation lededes baade af Sydslesvigere og Mænd fra Kongeriget. Bevægelsens Motiver var forskellige, dels lokale Ønsker om provinsiel Selvstændighed for et udelt Slesvig, dels Ønsker om et Danmark til Ejderen. Der agiteredes kraftigt for at skaffe Petitioner fra Befolkningen til Forelæggelse for Fredskonferencen, og der udtaltes Ønsker om Afstemning i det mindste til en Linie Slien—Ejderstedt. Slesvigske Repræsentanter for Bevægelsen virkede flere Gange i København, til Paris sendtes Dr. Collin i Slutningen af Januar og senere Grev Bent Holstein.

Dannevirkebevægelsen vandt i Længden ingen virkelig Tilslutning i Danmark og modarbejdedes kraftigt af Regeringen. I Telegram af 31. Januar beordredes Gesandtskabet i Paris til saa vidt muligt at modvirke »dette beklagelige Forsøg paa at vildlede Opinionen i Konferencen trods Rigsdags- og Aabenraa-Resolutioner«.

I sit Svar af 6. Februar paa dette Telegram udtalte Gesandten, at han vilde anse det for meget heldigt, om en af Slesvigerne valgt Deputation kunde komme til Paris snart for selv at udtale deres Ønsker. Delegationen burde tælle 3 eller 5, deriblandt Nis Nissen og Andreas Grau. i alt Fald et Medlem fra Mellemslesvig. I en Depeche af 13. Februar gjorde Gesandten nærmere Rede for Dr. Collin's Virksomhed i Paris.

I Rigsdagspartiernes politiske Udvalg*) optoges atter Spørgsmaalet om Afsendelsen af en Delegation til Paris. Udenrigsministeren meddelte, at

*) 13. Møde den 11. Februar 1919.

Etatsraad H. N. Andersen mente at have fundet megen Forstaaelse i England for det officielle danske Standpunkt, samt ligeledes mente, at Repræsentanter for den danske Rigsdag burde sendes til Paris.

Samtidig forelagde Ministeren Telegrammet fra Gesandtskabet i Paris med Ønsket om en Delegation af Slesvigere. Til det sidste Forslag havde H. P. Hanssen udtalt, at han mente, at Slesvigerne kunde møde enige om alle at fastholde Selvbestemmelsesretten. Afsendelsen af et slesvigsk Udvalg udelukkede dog ikke Afsendelsen af et Udvalg fra Rigsdagen. Ministeren stillede det Spørgsmaal, om Partierne vilde medvirke til at sende en saadan Delegation til Paris med det Formaal at fastslaa det danske Folks Ønske om udelukkende at faa det slesvigske Spørgsmaal løst paa Selvbestemmelsesrettens Grund i Overensstemmelse med de af den nordslesvigske Vælgerforening vedtagne Resolutioner.

Sagen om Delegationerne blev derefter drøftet nærmere i en Korrespondance mellem Udenrigsministeren og H. P. Hanssen. I et Brev af 13. Februar udtalte denne sin Tilslutning til, at Rigsdagen sendte en Delegation afsted. Med Hensyn til den sønderjydske Delegation mente han, at der ikke fra sønderjydske Side vilde blive gjort Indvendinger mod hans egen Kloppenborg-Skrumsagers og Nis Nissens Sendelse. Derimod mente han ikke, at man skulde sende Andreas Grau. Ministeren meddelte dertil den 15. Februar, at han havde alle Partiers Tilslutning undtagen det konservative Folkepartis, hvis Stilling til Regeringens Spørgsmaal han endnu betragtede som uvis. Med Hensyn til den sønderjydske Delegation udtalte han Ønsket om, at den maatte være enig. Dette mente han tvivlsomt kunde opnaas, hvad Kloppenborg-Skrumsager angik.

Dagen efter kunde Udenrigsministeren meddele H. P. Hanssen, at han nu ogsaa havde modtaget det konservative Folkepartis Tilslutning, hvorpaa H. P. Hanssen den 17. Februar telegrafisk svarede, at han havde indkaldt Aktionsudvalget og vilde faa foretaget Valg med Forpligtelser til ubetinget at stille sig paa det for den kongerigske Delegation opstillede Grundlag.

I et nyt Møde den 18. Februar i det politiske Udvalg fremlagde Udenrigsministeren de fra Partierne indløbne Svar. I Diskussionen fremhævedes, at Hovedbetingelsen for Delegationen maatte være, at alle var enige, og at det fælles Grundlag var Selvbestemmelsesretten.

I Løbet af Februar fastsloges de Afstemningsregler, der ønskedes fulgt med Hensyn til Afstemningen i Nord- og Mellemslesvig samt Flensberg. I Aabenraa-Resolutionen af 17. Novbr. 1918 var udtalt Ønsket om Stemmeret for alle 20-aarige, som var født og hjemmehørende i Nordslesvig eller havde boet i Nordslesvig i mindst 10 Aar. Derimod vedtog den nord-

slesvigske Vælgerforenings Bestyrelse og Tilsynsraad paa sit Møde i Aabenraa den 8. Februar 1919 et Forslag til Regler til Betyggelse af Valgfriheden i Flensborg og Mellemslesvig i en fra Resolutionen af 17. November noget ændret Form. I Reglerne af 8. Februar ønskedes Stemmeret for alle 25-aarige fødte og hjemmehørende i Sønderjylland Nord for Afstemningsgrænsen eller med fast Ophold der siden 1. Januar 1900. Afstemningen ønskedes kommunevis. Afstemningsområdet ønskedes besat af neutrale Tropper samtidig med at den udøvende Magt fratoges de hidtilværende Myndigheder.

I det politiske Udvalgs Møde af 18. Februar meddelte Udenrigsministeren, at han havde gjort H. P. Hanssen opmærksom paa denne Forskel i Afstemningsreglerne og ligeledes gjort ham opmærksom paa, at det var de for Nordslesvig foreslaaede Regler, som var meddelt Magterne, samt at han havde sagt til H. P. Hanssen, at man maatte anvende ensartede Regler. Folketingsmand Neergaard udtalte hertil, at det var heldigt, om de Delegerede var enige om Afstemningsreglerne, ligesom ogsaa Folketingsmand Sigvald Olsen udtalte, at det var heldigt, om Afstemningsreglerne blev ens for Nordslesvig, Mellemslesvig og Flensborg.

Ønsket om ensartede Stemmeretsregler præciseredes af Udenrigsministeren i en Skrivelse til H. P. Hanssen af samme Dato som Mødet i det politiske Forhandlingsudvalg. Ministeren udtalte heri, at han maatte nære overvejende Betæneligheder ved for Flensborgs og Mellemslesvigs Vedkommende at fremlægge Stemmeretsregler, der i saa væsentlig Grad adskilte sig fra de allerede fremlagte og henstillede Muligheden af at tilvejebringe Overensstemmelse mellem Afstemningsreglerne for de to Omraader. I Anledning af Udtalelsen om Afstemningsområdets Besættelse af neutrale Tropper og den udøvende Magts Fratagelse fra de hidtilværende Myndigheder bemærkede Udenrigsministeren, at medens den danske Regering var af den Opfattelse, at der burde indsættes en blandet Kommission med tilstrækkelige Magtmidler til at overvaage en retfærdig Afstemning, nærede Regeringen store Betæneligheder ved en militær Besættelse af Hensyn til den eventuelle Indvending fra tysk Side, at Afstemningen var foregaaet under Tryk.

De samme Betæneligheder med Hensyn til Kravet om Fjernelse af de tyske Tropper gjordes allerede gældende i Instruksen af 14. Januar til den danske Gesandt i Paris. Imidlertid meddelte Gesandten i Paris i Telegram af 9. Februar, at han havde forelagt Konferencen Slesvigernes Ønske om at lade de tyske Tropper evakuere Byerne Haderslev, Aabenraa, Sønderborg, Tønder og Flensborg, og om at et allieret Orlogsfartøj stationeredes ved en af Byerne til Sikring af Ytringsfriheden.

I Svartelegram af 10. Februar fremhævede Ministeriet Betænkkelighederne ved en militær Besættelse af Afstemningsdistrikterne af Hensyn til Konsekvenserne. Den fra Slesvigernes Side ønskede Rømning gennemførtes heller ikke. Den 13. Februar telegraferede Gesandten i Paris, at alle Spørgsmaal, der ikke angik Tysklands Afvæbning, vilde blive fjernede fra Overenskomsten om Vaabenstilstandens Fornyelse, og dermed syntes Rømningen af Slesvig udsat, indtil Hovedsagens Afgørelse.

Efter Modtagelsen af Udenrigsministerens Brev af 18. Februar sammenkaldte H. P. Hanssen straks Vælgerforeningens Bestyrelse samt Redaktør E. Christiansen som Repræsentant for Flensborg, til Møde i Aabenraa den 22. Februar, hvor han forelagde Udenrigsministeriets Henstilling til Vælgerforeningen om ensartede Afstemningsregler. Vælgerforeningens Bestyrelse følte sig ikke formelt berettiget til at ændre Bestyrelses- og Tilsynsraadsbeslutninger af 17. November 1918 og 8. Februar 1919. Men Bestyrelsen var enig om, at Overensstemmelse mellem Afstemningsreglerne vilde være heldigst og fastslog Resultatet i en Protokol, der ved Skrivelse fra H. P. Hanssen samme Dag meddeltes Udenrigsministeren. I Protokollen udtalte Bestyrelsen samt Redaktør E. Christiansen, at de kunde anbefale følgende Regler:

Stemmeret for alle 20-aarige født og hjemmehørende i Sønderjylland Nord for Afstemningsgrænsen eller med fast Ophold der siden 1. Januar 1900; kommunevis Afstemning i Flensborg og Mellemslesvig; Afstemningsomraadets Rømning for tyske Tropper mindst 8 Uger før Afstemningen; Indsættelse af en blandet Kommission; den udøvende Magt fratages de hidtilværende Forvaltningsmyndigheder paa Begæring af et vist Antal Vælgere; endelig holder den danske Befolkning i Flensborg og Mellemslesvig og i vide Kredse i Nordslesvig det for nødvendigt, at Flensborg og Mellemslesvig besættes af neutrale Tropper.

I sin Skrivelse tilføjede H. P. Hanssen, at der næppe kunde være Tvivl om, at Vælgerforeningen vilde have tiltraadt disse Beslutninger paa et eventuelt Fællesmøde.

Paa et Møde i Udenrigsministeriet med H. P. Hanssen den 25. Februar aftaltes sidstnævnte Afstemningsregler med et Par enkelte Tilføjelser. Stemmeret tilkommer alle a) født i Haderslev, Aabenraa, Sønderborg, Flensborg og Tønder Amter, b) alle født i samme Amter, men udvist af de hidtilværende Myndigheder. Sydgrænsen for stemmeberettigede flyttedes derved fra Afstemningsgrænsen til Sydgrænsen for Flensborg og Tønder Amter.*)

---

*) Jfr. Folketingsmand Neergaards Bemærkninger i Rigsdagsmødet den 3. April 1919, se de af Rigsdagen udgivne »Referater af Rigsdagens fortrolige Møder den 23. Oktober 1918, 3. April og 12. Maj 1919« [1920], Side 45.

Med uvæsentlige Ændringer vedtoges disse samme Afstemningsregler af Delegationen for Rigsdagen og Nordslesvigerne paa Vejen til Paris.*)

I Dagene efter Mødet i det politiske Forhandlingsudvalg den 18. Februar udpegede de fire danske Rigsdagspartier deres Repræsentanter til Delegationen til Paris, nemlig Landstingsmand Bramsnæs for Socialdemokraterne, Landstingsmand Foss for det konservative Folkeparti, Forsvarsminister Munch for de Radikale og Folketingsmand Neergaard for Venstre. Sønderjydernes Delegation bestod af de Herrer H. P. Hanssen, Nis Nissen, Kloppenborg-Skrumsager og Andreas Grau. Endvidere ledsagede Etatsraad H. N. Andersen og Etatsraad Glückstadt Delegationen. I Slutningen af Februar afrejste Delegationen til Frankrig og ankom til Paris den 3. Marts.

Allerede forud for Delegationens Ankomst fik imidlertid den danske Gesandt Opfordring til at give Møde for et Udvalg af Konferencens saakaldte Timandsraad for dèr at forelægge det nordslesvigske Spørgsmaal. I Forening med H. V. Clausen gav da Kammerherre Bernhoft Møde for Timandsraadet den 21. Februar og fremsatte i en længere Redegørelse de danske Synspunkter med Hensyn til Bevarelsen af den danske Nationalitet i Nordslesvig og det deraf følgende Krav om at give Befolkningen Adgang til at vende tilbage til Danmark; Gesandts Fremstilling udmundede i en Anmodning fra den danske Regering og Danske i Nord- og Mellemslesvig til de allierede og forenede Magters Fredskonference om at bestemme:

I. At Befolkningen i Nordslesvig, betragtet som en eneste Kreds, faar Adgang til at stemme Ja eller Nej saa snart som muligt, om den ønsker paany at forenes med Danmark.

II. At de Distrikter i Mellemslesvig, der grænser til Nordslesvig, indbefattet Byen Flensborg, som udtrykker Ønsket derom, bliver kaldt til ved en særlig Afstemning distriktsvis at udtrykke, om de ønsker at komme til Danmark.

III. At der skabes de nødvendige Betingelser for at sikre Valgfriheden ved Bortdragelsen af de tyske militære Styrker i de Egne, hvor der skal stemmes og ved Nedsættelsen af en international Kommission til at forberede og lede Udførelsen af Folkeafstemningen.

Efter sin Ankomst til Paris havde Delegationen den 6. Marts et Møde med den belgisk-slesvigske Kommission, der som den egentlige sagkyndige Kommission skulde behandle Spørgsmaalets Realitet.

Delegationen fastslog, foranlediget ved Spørgsmaal fra Kommissionen, at der i Delegationen selv var fuld Enighed om de foreslaaede Grænser

---

*) Jfr. Neergaards Bemærkninger i Rigsdagsmødet den 3. April om Reglernes Forelæggelse i den belgisk-slesvigske Kommission i Paris, »Referater«, Side 45 ff.

for Afstemningsomraadet, der skulde omfatte det egentlige Nordslesvig samt Flensborg med Mellemslesvig. Med Hensyn til Afstemningsreglerne gik Delegationens Forslag, som tidligere bemærket, ud paa, at for at opnaa Stemmeret krævedes der: 20 Aars Alder, fast Ophold i Afstemningsomraadet, samt Fødsel i eller Ophold siden 1. Januar 1900 i et af de nævnte slesvigske Amter. Iøvrigt drejede Forhandlingerne med Kommissionen sig væsentlig om Reglerne for Option, Rømning af Afstemningsomraadet for tyske Tropper og Spørgsmaalet om Garantier for de tyske Minoriteter. Delegationen ønskede kun Rømning en halv Snes Kilometer eller saa sydligere end Afstemningsgrænsen for at undgaa Rivninger, dog nærede Slesvigerne intet Ønske om at fjerne den tyske Forvaltning fra Slesvig By. Garantier for de tyske Minoriteter mentes ikke nødvendige, idet Delegationen hævdede, at den almindelige danske Lovgivning havde en saa frisindet demokratisk Karakter, at den vilde være tilstrækkelig Garanti. Efter en Uges yderligere Ophold i Paris afrejste Delegationen den 13. Marts over London tilbage til Danmark.

Om Delegationens Rejse og dens Forhandling med den belgisk-slesvigske Kommission den 6. Marts afgav Folketingsmand Neergaard udførlig Beretning i Rigsdagens fortrolige Møde Torsdag den 3. April.*) Der er derfor her ingen Grund til nogen detailleret Redegørelse for Indholdet af disse Beretninger.

Med Hensyn til Sydgrænsen for det Omraade, hvori der ønskedes Afstemning, havde Delegationen akcepteret det Forslag til en Afstemningslinie, der var blevet fremført af den danske Gesandt den 21. Februar i det ovenfor nævnte Møde med Timandsraadet, skønt dette Forslag paa visse Punkter gik sydligere end Sydgrænsen for de i sin Tid gennem Andreas Grau til den danske Regering indleverede mellemslesvigske Petitioners Omraade. Dette gælder Marskdistrikterne Syd for Tønder, Øerne Sild, Før og Amrum samt Strækningen Syd for Flensborg Fjord, hvorfra ingen Begæringer om Afstemning var indkommet.***) I Anledning heraf udtalte Udenrigsministeren ved Depeche af 19. April sine Betæneligheder ved den skete Udvidelse af Afstemningsomraadet ud over det ved de indkomne Petitioner givne Grundlag og udtalte, at han vilde sætte Pris paa at modtage en udførligere Redegørelse for Motiverne til denne Udvidelse af Afstemningsomraadet. Dog akcepterede Udenrigsministeriet Forslaget for at undgaa, at der skulde fremkomme nogen Tvivl eller Vaklen med Hensyn til Danmarks Ønsker.

*) Se «Referater», Side 36 ff.

**) Jfr. Neergaards Redegørelse den 3. April, »Referater«, Side 42 ff., samt hosfojedet Kort over Afstemningslinierne.

Paa disse Indvendinger fra Udenrigsministeriets Side svarede Gesandtskabet ved en Depeche af 3. Maj, hvormed fulgte et Memorandum, hvori Magister H. V. Clausen fremstillede de Motiver, som havde været ledende ved Fremsættelsen af den omtalte Grænse. I dette Memorandum udtalte han, at han havde ment, at der var tre Sydgrænser, der skulde arbejdes med, 1) Grænsen for Petitionerne, 2) Grænsen for dansk Sprog i daglig Tale og 3) Grænsen for det danske Flertal ved de første Afstemninger til den (nord)tyiske Rigsdag i 1867 (Februar og August). Tog man ikke Hensyn til alle disse Linier, vilde der i Danmark være blevet rejst en Bevægelse, som man ikke vilde have haft let ved at dæmpe. Der maatte tages Hensyn til, at Flensborg i 1867 havde givet dansk Flertal, og lige saa lidt turde man sætte Hensynet til Side i Egne, hvor det danske Sprog endnu taltes. Den foreslaaede Sydgrænse for 2. Zone syntes H. V. Clausen netop vilde gøre Regeringens Stilling uangribelig.

Yderligere anførtes det i Memorandum'et, at Konferencen paa et enkelt Punkt tegnede en sydligere Linie end den af Danmark ønskede, idet Byerne Lyngsted og Østenaas i Fjorde Sogn i Husum Amt (Syd for Hjoldelund) blev lagt ind under Afstemningsdistriktet,*) sandsynligvis som Følge af at paa Sprogkortene regnedes disse Byer endnu for at være væsentlig dansktalende.

Med Hensyn til Mellemslesvig anførtes ogsaa, at der maatte tages Hensyn til, at de med Andreas Graus Skrivelse af 17. December til Regeringen indsendte Petitioner var indsamlede i Løbet af kort Tid, og at der kunde ventes flere, særlig fra de midterste Strøg af Mellemslesvig. Ligeledes var Øen Sild medtaget som Følge af, at Befolkningen paa Øens Nordspids endnu talte Dansk. Baae Nordspidsen af Sild, Amrum og Vesterland-Før hørte indtil 1864 til Nørrejylland, de saakaldte nørrejydske Enklaver, og havde derved bevaret deres Danskhed.

Allerede den 8. Marts fik Delegationen, medens den endnu var i Paris, Meddelelse om, at den belgisk-slesvigske Kommission havde gjort sin Indstilling til Timandsraadet færdig, og at Indstillingen i alt væsentligt havde imødekommet de danske Ønsker. Ved Telegram af 9. Marts indberettede Gesandtskabet herom, jfr. Neergaards Referat i Mødet den 3. April.**)

Hovedpunkterne i Kommissionens Indstilling var: Evakuering Nord for en Linie gaaende Syd for Slesvig By — formentlig Kappel—Tønning — af Tropper og visse Klasser af Embedsmænd, Valgberettigelse for alle bosiddende over 20 Aar i Overensstemmelse med Delegationens Forslag, Evakuering senest 10 Dage efter Præliminærerne, Afstemning i Nord-

*) Se Kort over Afstemningslinierne.

**) Se »Referater«, Side 50 ff.

slesvig senest 3 Uger efter Rømningen, i Mellemslesvig Afstemning senest 5 Uger efter Afstemningen i Nordslesvig, Styre ved en Kommission bestaaende af fem Kommissærer: tre Allierede, én svensk og én norsk med danske og tyske Tilforordnede.

Om den belgisk-slesvigske Kommissionsindstillings videre Skæbne indberettede Gesandten ved Telegram og Depeche af 30. Marts, at Indstillingen »oversendtes til den centrale Territorial-Kommission, som under Hr. Tardieu's Forsæde skal koordinere de forskellige Kommissioners Indstillinger vedrørende nye Landegrænser. Denne sidste Indstilling, der saa vidt vides godkendte den første Indstilling, er atter den 27. eller 28. d. M. gaaet til et af de fire Udenrigsministre (d'Hrr. Pichon, Lansing, J. A. Balfour, Baron Sonnino) og den første japanske Delegerede, Fyrst Saijonji bestaaende Udvalg, der for at lette Firemandskomiteén (Wilson, Clemenceau, Lloyd George og Orlando) behandler mindre Sager eller saadanne, om hvilke der ikke bestaar nogen Uenighed. Denne Komité har d. 30. oversendt Indstillingen med sin Godkendelse til de Allieredes øverste Krigsraad.«

Endnu den 30. Marts saa det, i Følge den danske Gesandts Informationer, ud, som om Danmarks Ønsker, repræsenteret ved Gesandten og Delegationens forskellige Forslag, i alt væsentligt vilde blive Grundlaget for Fredskonferencens Afgørelse. Imidlertid var Dannevirkebevægelsen vokset saaledes i Styrke, baade i selve Sønderjylland og i Kongeriget, at den med Held kunde forsøge at gøre sin Indflydelse gældende i Paris. Fra Slutningen af Marts virkede Dr. Collin og Grev Bent Holstein sammen i Paris paa at faa Afstemningen udstrakt til en Linie Slien—Dannevirke—Ejderen. Begge virkede som Udsendinge for det mellemslesvigske Udvalg og støttedes ved Mandater fra de fleste sønderjydske Foreninger i Danmark. For Fredskonferencens belgisk-slesvigske Kommission forelagde de Petitioner om Afstemning indsamlede i Sydslesvig og søgte ved Henvendelser til ledende Politikere paa Konferencen at skaffe Ørenlyd for deres Ønsker. I samme Retning virkede ogsaa Udsendinge fra Tyskere i Syd- og Mellemslesvig.

Fra Udenrigsministeriet modarbejdedes hele denne Retning saa kraftigt som muligt. Gesandten i Paris indberettede ved Telegram af 28. Marts, at det franske Udenrigsministerium havde erklæret, at det stod de sydslesvigske Deputationer frit for at komme til Paris, men at de ingen Indflydelse kunde faa paa Konferencen. Gesandten indberettede videre i dette Telegram samt i Depeche af 30. s. M., at baade han og H. V. Clausen af Samtaler, som de havde haft med franske og amerikanske Medlemmer af Kommissionen, havde faaet det Indtryk, at Dannevirkebevægelsens Repræsentanter i Paris ikke havde opnaaet nogen Indflydelse paa de

forskellige Kommissionsindstillinger, selv om de eller nærmest Dr. Collin havde søgt de paagældende. Der syntes at være Enighed om, saa vidt muligt ikke at skabe nye irredimerede Befolkninger. Gesandten havde fremhævet denne Bevægelses tysk-slesvigske eller slesvig-holstenske Karakter og fremstillet den som et Forsøg paa at redde det mest mulige nu og i Fremtiden for Tyskheden og for Tyskland.

Fremdeles indberettede Gesandten ved Telegram af 4. April, at Foch's Stabschef samme Dag havde tilkaldt ham for at spørge om den danske Regerings Stilling til Holstein og Collin, da man ikke havde Grund til at gaa uden om den kgl. Regering.

Anledningen var en fra de to Herrer modtaget Henvendelse paa det mellemslesvigske Udvalgs Vegne, hvilken Henvendelses Indhold var Gesandten ubekendt. Gesandten forklarede Stabschefen nærmere den danske Regerings Syn paa Dannevirkebevægelsen, hvilket han erklærede at forstaa, samt Betydningen af Delegationens Rejse hertil, ligesom alle Partiers Godkendelse af Regeringens Standpunkt.

Virkningen af de mellem- og sydslesvigske Bestræbelser forblev foreløbig Gesandtskabet og dermed Regeringen ubekendt. Den 16. April indberettede Gesandtskabet, at ifølge Pressen havde de fire Førsteministres Raad vedtaget Kommissionens Indstilling vedrørende Slesvig. Dette var sandsynligvis rigtigt. Dannevirkemændenes Bestræbelser var rettede paa gennem den kommende Administrationskommission at opnaa Afstemning i 3. Zone (Bælte). Denne Kommissions Sammensætning var derfor af Betydning.

Herpaa svarede Udenrigsministeriet i et Telegram af 22. April, at den danske Regering forudsatte, at det vilde komme til at ligge udenfor Kommissionens Kompetence at tage Bestemmelse om Afstemning i 3. Zone, som kun evakueredes under Hensyn til Afstemningen i de to første Zoner.

Ved samme Tid indleveredes en Adresse til Regering og Rigsdag med 64.000 Underskrifter, hvori udtaltes, at man ventede, at Selvbestemmelsesretten for Slesvigs Vedkommende ikke vilde blive indskrænket til det mindst mulige Omraade, saa at Afstemningen f. Eks. kun kom til at omfatte et mindre Antal Sogne i Mellemslesvig samt Flensborg By, men at den maatte blive udstrakt over hele vor gamle danske Folkegrund, nemlig alle Egne Nord for Dannevirkelinien. Samtidig bad man den fra sønderjydsk Side rejste Tanke taget under Overvejelse, at Danmark fik overdraget Landet til den historisk-nationale Grænse, men saaledes, at der ved Afstemning blev givet de Distrikter, der maatte føle sig brøstholdne ved at knyttes til Danmark, Adgang til at komme til Tyskland, naar Flertallet af de stemmeberettigede udtalte sig derfor.

I et Telegram af 24. April underrettede Udenrigsministeriet Gesandt-

skabet om Adressens Indlevering og udtalte samtidig, at det ringe Antal Underskrifter i Forhold til det samlede Vælgerantal, ca. 1.300.000, havde bevirket, at Adressen var faldet død til Jorden, og at Pressen ikke havde kunnet tage den op til yderligere Anvendelse i Agitationen. Med Hensyn til Adressens Indlevering til Folketinget ved Folketingsmand J. C. Christensen havde denne afgivet officiel Erklæring om, at det var Skik og Brug, at Rigsdagsmændene rettede sig efter slige Anmodninger, uanset deres egen personlige Stilling til Henvendelsens Ordlyd. Hvortil Ministeriet tilføjede, at J. C. Christensens Stilling med Hensyn til Grænespørgsmaalet iøvrigt var kendt nok.

Den kraftige Agitation for Afstemning til Dannevirke linien gjorde imidlertid efterhaanden sin Virkning gældende paa Stemningen i Tyskland. Dette gav sig Udslag i Udtalelser af den tyske Udenrigsminister Grev Brockdorff-Rantzau, tidligere tysk Gesandt i København. Den danske Gesandt i Berlin havde i Begyndelsen af April en Samtale med Grev Rantzau, af hvilken Samtale han refererede Hovedpunkterne i en Depeche til Udenrigsministeriet af 7. April. Grev Rantzau fremhævede de betydelige Vanskeligheder, han havde med at holde den tyske Agitation indenfor rimelige Grænser, og udtalte, at der var opstaaet stor Uro indenfor alle tyske Partier som Følge af de vidtgaende danske Fordringer, der gik ud paa at opnaa en Grænse ved Dannevirke. Gesandten svarede hertil, at saavidt ham bekendt havde den dansk-sønderjydske Delegation til Paris opnaaet det Resultat, at den danske Regerings- og Rigsdagspolitik havde fundet Bekræftelse. I Anledning af denne Samtale spurgte Gesandten, hvorledes Udenrigsminister Erik Scavenius havde tænkt sig Udførelsen af de Beslutninger vedrørende Slesvig, der var blevet taget i Paris uden Forhandling mellem København og Berlin, og hvor vidt alle disse Bestemmelser om Afstemning, Optering og Evakuering skulde dikteres direkte fra Paris til Berlin uden nogen Meningsudveksling mellem den danske og den tyske Regering.

I Fortsættelse af sin Depeche af 7. April indberettede Gesandten yderligere den 11. s. M. om en Tale, Grev Rantzau havde holdt i Nationalforsamlingen Dagen før. Grev Rantzaus Udtalelse i Nationalforsamlingen med Hensyn til det nordslesvigske Spørgsmaal gik ud paa, at Forholdene der havde tilspidset sig, og at danske uansvarlige Underhandlere overfor Ententen søgte at sætte deres vidtgaende Fordringer igennem paa Tysklands Bekostning. Disse Bestræbelser kunde man ikke skarpt nok imødegaa, og den tyske Regerings Erklæring det foregaaende Efteraar om Anvendelse af de Wilson'ske Principper paa de nordslesvigske Omraader havde utvivlsomt kun haft dansk beboede Omraader for Øje.

I sin Svardepeche af 12. April til Gesandten i Berlin fremhævede

Udenrigsministeren, at Resultatet af Rigsdagsdelegationens Rejse til Paris ansaaes for en Bekræftelse af den danske Regerings og Rigsdags maadeholdne Bestræbelser i den slesvigske Sag. Endvidere fremhævedes det i Depechen, at Regeringens Bestræbelser gik ud paa at søge tilvejebragt en saavidt praktisk gørlig national Grænse mellem Danmark og Tyskland i Slesvig. Regeringen havde baade i Danmark og Paris afvist Udstrækningen af Afstemningen til Dannevirkelinien, men der var naturligvis givet Adgang til Afstemning saa langt, som der endnu findes Spor af Danskhed i Sprog og Sindelag. Den paa dette Grundlag ønskede Afstemningsgrænse var ogsaa blevet godkendt i Paris. Udenrigsministeren bemærkede videre, at de Allierede havde krævet at ordne Europas Forhold, og derfor havde Danmark maattet bringe Spørgsmaalet frem paa Konferencen i Paris. Med Hensyn til, hvorledes den danske Regering havde tænkt sig Udførelsen af de i Paristagne Beslutninger med Hensyn til Slesvig, maatte han svare, at han havde forstaaet Stillingen saaledes, at de Allierede havde paataget sig i Forhandlingerne med Tyskland om Præliminærfreden at fremføre de truffne Beslutninger uden Adgang for Danmark til disse Forhandlinger. Til Gesandtsens Spørgsmaal maatte Udenrigsministeren derfor sige, at det ikke i Øjeblikket saa ud til, at der vilde blive Plads for nogen Meningsudveksling mellem den danske og tyske Regering, men det maatte fremhæves, at det var en Følge af de Allieredes Politik, og at den danske Regering kun havde rettet sig efter de givne Forhold.

Som Følge af de her citerede Instruktioner havde Gesandten en ny Samtale med den tyske Udenrigsminister og meddelte ved Depeche af 28. April, at de i Henhold til Instruktionerne fremsatte Bemærkninger i det hele og store havde en gunstig Virkning paa Grev Rantzau, der takkede for de venskabelige Udtalelser.

I Begyndelsen af Fredsunderhandlingerne i Versailles var det Tanken i Løbet af kort Tid at slutte en Præliminærfred. Efterhaanden som Forhandlingerne skred frem, ændredes Opfattelsen af Betimeligheden af en Præliminærtraktat, og det besluttedes at springe Præliminærerne over og skride direkte til en Fredsslutning. Denne Ændring af Grundlaget for Fredskonferencens Arbejde tog naturligvis yderligere Tid, og Tanken om at faa en snarlig Afgørelse paa det slesvigske Spørgsmaal, efter Gennemførelsen af en Præliminærfred, maatte efterhaanden opgives. Afslutningen af den endelige Fred og dennes Ratifikation af de forskellige krigsførende Magter maatte nødvendigvis tage nogen Tid. Det lykkedes da heller ikke de allierede og associerede Magter at faa udfærdiget Fredsbetingelserne til Tyskland før i Begyndelsen af Maj.

Den 7. Maj 1919 overleveredes de allierede og associerede Magters Fredsbetingelser til de tyske Delegerede i Versailles. Bestemmelserne vedrørende Slesvig indeholdtes i Artiklerne 109—14. Til almindelig Overraskelse for alle officielle, danske Kredse indeholdt Bestemmelserne to meget væsentlige Afvigelser fra de gennem Gesandtskabet og Rigsdagsdelegationen stillede Forslag. Med Hensyn til Stemmeretten havde man slettet Bestemmelsen om, at de stemmeberettigede skulde være hjemmehørende i Afstemningsomraadet. Ved at fjerne denne Betingelse gav man Stemmeret ikke blot til Nordslesvigere, der var udvandrede til Danmark, men ogsaa til de tyske, der var født i de talrige Embeds- og Bestillingsmænds Hjem under Forældrenes midlertidige Ophold i Nordslesvig.

Den anden væsentlige Afvigelse fra det danske Forslag var Bestemmelsen om Afstemning i en 3. Zone, der strakte sig fra Sydgrænsen af 2. Zone til en Linie gennem Slien Syd om Slesvig By over mod Rheide Aa og derefter langs Trenen og Ejderen ud til Vesterhavet.

Samme Dag Fredsbetingelserne overleveredes den tyske Delegation indberettede den danske Gesandt telegrafisk om Oprettelsen af en 3. Afstemningszone. Han mente, at den overraskende Bestemmelse om denne Udvidelse af Afstemningsomraadet maatte være taget i de sidste Dage, da alle Meddelelser fra Folk, der direkte havde behandlet Sagen ved Konferencen, ikke lod forudse Forandring i det tidligere vedtagne. Gesandten henstillede samtidig en Udtalelse fra Regering og Rigsdag om, at de stod fast paa det hidtilværende Grundlag og ikke vilde godkende Indlemmelse i Danmark af Egne, der aldrig, fra den Tid Modsætningen mellem Dansk og Tysk blev bevidst, havde vist Spor af dansk Nationalfølelse. Om Grunden til Vedtagelsen af 3. Afstemningszone søgte Gesandten at indhente Oplysninger, dog uden at opnaa noget positivt Resultat. Han indberetter herom i Depeche af 10. Maj, at saa vidt han kunde skønne, var Bestemmelsen først blevet taget paa et sent Stadium, og at Spørgsmaalet indtil det sidste havde været Genstand for Diskussion. Der var en Mulighed for, at Bestemmelsen blev taget paa et Møde den 30. April, hvorom det sædvanlige Communiqué fra Konferencen angav, at de fire Udenrigsministre vilde undersøge visse Spørgsmaal, bl. a. om »l'organisation d'un régime transitoire dans le Slesvig après la signature de la Paix«.

Forslaget om 3. Afstemningszone var stillet af den belgisk-slesvigske Kommission, hvis Indstilling angaves at have været enstemmig.

Paa Gesandts Spørgsmaal om Motiverne til at stille Forslaget svarede der ham af et af Medlemmerne af Kommissionen, at der forelaa talrige Petitioner fra Sydslesvig om Adgang til Afstemning, og man ansaa sig derfor ikke berettiget til at udelukke denne Befolkning fra at udøve

sin Selvbestemmelsesret. Til Gesandtens Forundring over, at Kommissionen havde fæstet mere Lid til private danske og tyske Slesvigere end til den danske parlamentariske og slesvigske Delegation, svarede, at den danske Regering intet Ansvar havde for den nye Zone og derfor stod fuldstændig frit.

Gesandten meddeler yderligere i samme Depeche, at Tanken om at lade 3. Zone stemme syntes at være opstaaet som en Konsekvens af Evakueringen. Han havde troet atter at burde anføre Betænelighederne ved at faa en samlet stor tysk Befolkning, hvortil bemærkedes, at den Internationale Kommission ikke behøvede at tage Hensyn til Stemmegivning, der mentes udelukkende at skyldes Skattefrygt og lignende Motiver. Til Slut beklagede Gesandten at have undervurderet de sydslesvigske Udsendinges Virksomhed i Paris og overvurderet Betydningen af Kommissionsmedlemmernes Udtalelser til ham. Under Kommissionsforslagets Behandling for den territoriale Centralkommission, de 5 Udenrigsministre, var det stadig fra de bedste Kilder blevet sagt ham, at der ikke var sket væsentlige Ændringer i Kommissionens Indstilling. Paa direkte Forespørgsel i Anledning af nogle Bladmeddelelser om en »3. Zone« havde et Medlem af Kommissionen for nogen Tid siden udtalt, at der ikke var sket Ændring i Forslaget: 2 Afstemningszoner og 1 Evakueringszone. Den Hemmelighedsfuldhed, hvormed Fredskonferencen havde omgivet sit Arbejde, havde hindret en virkelig Kundskab om dens Bestemmelser.

Straks efter Modtagelsen af Gesandtskabets ovennævnte Telegram af 7. Maj udarbejdedes i Udenrigsministeriet et Udkast til et Svartelegram til Gesandten, hvori udtaltes, at Bestemmelsen om Afstemningen i 3. Zone stred fuldkomment imod den danske Regerings og den danske Rigsdags Ønsker og Politik. Beslutningen maatte antages at skyldes her fra Landet udgaaede Intriger, der havde vildledt Konferencen. En mulig Afstemning til Fordel for Danmark vilde kunne skaffe Landet et tysk Element, som den danske Stat ikke vilde kunne anerkende og modtage som dansk. Gesandten beordredes derfor til at rette en indtrængende Anmodning til Konferencens Præsident om, at Konferencen vilde tage Hensyn til Danmarks Ønsker om at undgaa en Afstemning i 3. Zone. Udkastet til Telegrammet godkendtes af Ministeriet og H. P. Hanssen, og derefter forelagdes Udkastet af Udenrigsministeren for det politiske Forhandlingsudvalg i et Møde Fredag den 9. Maj Kl. 12¹/₄ Eftermiddag. Det radikale Venstre og Socialdemokraterne billigede Udenrigsministerens Forslag, hvorimod Venstre og det konservative Folkeparti rettede forskellige Indvendinger mod Telegrammets Form. Det besluttedes, at Udenrigsministeren skulde ændre Udkastet til Telegrammet og sende det til Partierne til nærmere Drøftelse, inden det næste Møde afholdtes Kl. 5 Eftermiddag samme Dag.

I sin ændrede Form gik Telegrammet ud paa, at Bestemmelsen om Afstemning i 3. Zone ikke vilde være nogen Gennemførelse af Nationalitetsprincippet og vilde skabe Mulighed for en samlet tysk Befolkning inden for den danske Stat. Den danske Regering og Rigsdag vilde derfor ikke kunne godkende en Indlemmelse i Danmark af en saadan Befolkning. Med Fastholdelse af det hidtilværende Grundlag skulde Gesandten rette Anmodning til Fredskonferencen.

Heller ikke denne Form tilfredsstillede Venstre og det konservative Folkeparti. Dette sidste ansaa det for uforeneligt med danske Interesser, at der til Konferencen rettedes nogen Henvendelse, der under nogen Form kunde opfattes som en Protest. Heller ikke Venstre ønskede at gaa med til, at der telegraferedes om at tage Hensyn til Danmarks Ønsker om at undgaa Afstemning i 3. Zone. Dette Standpunkt fastholdtes i det nye Møde Kl. 5, hvorfor Mødet atter udsattes til Kl. 5 $\frac{1}{4}$. Efter yderligere Diskussion i det genoptagne Møde sluttede Forhandlingerne, idet der var Stemning for, at der til Gesandten afsendtes følgende Telegram: »Regering og Rigsdag fastholder sit tidligere Standpunkt. Nærmere Meddelelse vil følge«. Og forinden videre foretoges, besluttedes det at diskutere Spørgsmaalet i et fortroligt Rigsdagsmøde, der bestemtes til den 12. Maj.

Den 12. Maj afholdtes Rigsdagens tredie fortrolige Møde om det slesvigske Spørgsmaal. Statsminister Zahle aabnede Mødet og forelagde et Forslag fra Ministeriet til Resolution. I dette henvistes til Rigsdagsresolutionen af 23. Oktober 1918 og udtaltes Taknemlighed over den gennem Fredsbetingelserne aabnede Adgang for de danske Slesvigere til Genforening med Danmark. Men med Hensyn til den til tredie Zone udvidede Afstemning fastholdt Regeringen og Rigsdagen sin Tilslutning til den af Delegationen i Paris hævdede Opfattelse, at en Afstemning Syd for den af Delegationen anbefalede Grænse ikke vilde stemme med Danmarks Interesser. En Afstemning i Egnene Syd for var unødvendig til Klarlægelse af de nationale Forhold, den var af mange Aarsager betænkelig, og en Gennemførelse deraf vilde rumme en national Fare for Danmark.

Udenrigsministeren motiverede nærmere den af Regeringen foreslaæede Resolution. For det første betonedes han, at Hovedsagen var den nationale Løsning, og hævdede, at man burde instruere Gesandten i Overensstemmelse med dennes Henstilling i Telegram af 7. Maj om en Udtalelse fra Regering og Rigsdag, at disse ikke vilde godkende Indlemmelse i Danmark af Egne syd for anden Zone. Man kunde ikke forholde sig fuldkommen passiv og derved antyde, at man ikke vilde modsætte sig, hvad Fredskonferencens Magter bestemte. En saadan Politik kunde Ministeriet og de Partier, der støttede det, ikke gaa med til. I dette Øjeblik var det en Pligt for Regeringen og Rigsdagen at fremsætte sin Opfattelse. I denne Sammenhæng

oplæste Ministeren en Flyvepostmeddelelse af 9. Maj fra Gesandten, hvori denne meddelte, at han agtede at søge de Allieredes Udenrigsministre for at gøre Indvendinger mod den sydlige Afstemningsgrænse. Dette syntes Ministeren var de rigtige Ord, og det blev nu Spørgsmaalet om fra dansk Side at støtte den Henvendelse, Gesandten vilde foretage. Saafremt der ikke naaedes noget Resultat, maatte Ministeriet mene, at det var nødvendigt, at Sagen ved en offentlig Forhandling forelagdes for det danske Folk.

Efter Udenrigsministeren paaviste Folketingsmand Neergaard i en længere historisk Redegørelse Farerne for Danmark ved at skulle styre et kompakt tysk Landomraade, og Farerne ved de Tusinder af Vanskeligheder. dette vilde forvolde. Han og hans Parti stod paa Nationalstatens Standpunkt, og mente ikke, at man kunde nøjes med Passivitet i en alvorlig Situation som denne. Det var nødvendigt at sigø sin Mening klart og utvetydigt. Alle Partierne havde jo i det politiske Udvalg været enige om at fastholde Rigsdagens Standpunkt udtrykt ved Resolutionen af 23. Oktober og ved Rigsdagens Delegations Udtalelser i Paris. Det var hans Parti i høj Grad imod at fremkomme med en Udtalelse som den, Gesandten ønskede i sit Telegram, en Udtalelse, som bandt til at nægte at modtage tredie Zone. Udtalelsen vilde være en uklog Foregriben af Begivenhederne. Heller ikke vilde Partiet være med til at afgive en Protest i den skarpe Form, som en saadan Erklæring vilde involvere. Men naar man fastholdt det tidligere Standpunkt, var Partiet af den Mening, at det ogsaa maatte fastholdes offentligt, og det var derfor ganske naturligt, at man her fremkom med en Udtalelse, der klart og tydeligt viste, hvorledes man stod, og hvilke de danske Ønsker var. Taleren mente ogsaa, at det var af den allerstørste Betydning, om Rigsdagen kunde bevare den Enighed, den hidtil havde hævdet, derfor mente han, at det var en Pligt at søge at samles om en fælles Udtalelse. En saadan fælles Udtalelse skulde da ikke gaa ud paa andet end at bekræfte det Standpunkt, man hidtil havde været enige om, og Taleren stillede følgende Forslag til Udtalelsen:

»Idet den danske Rigsdag udtaler sin Glæde over Udsigten til, at den kommende Fred vil bringe Opfyldelsen af det danske Folks nationale Haab, fastholder man sin Udtalelse af 23. Oktober 1918 og sine Ønsker om Afstemningsomraadet i Sønderjylland, som er fremsat overfor de allierede og associerede Magter i Paris af Rigsdagens politiske Delegation, hvilken talte Medlemmer af alle politiske Partier.

Rigsdagen nærer fremdeles den Opfattelse, at en Afstemning paa Grundlag af disse Ønsker vil give den bedste Garanti for det danske Folks nationale Fremtid.«

Efter Folketingsmand Neergaard udtalte Folketingsmand Sigvald Olsen sin Tilslutning til den af Regeringen foreslaæede Resolution og an-

befalede, at man enedes om at foretage et Skridt, som var i Overensstemmelse med Regeringens Henstilling. Derefter talte Landstingsmand Foss. Han var enig med Folketingsmand Neergaard i, at der ikke kunde være nogen Tvivl om, hvilket Standpunkt den danske Rigsdag havde enedes om, og at Pariserdelegationens Standpunkt var bygget nøjagtig paa Rigsdagens Vedtagelse den 23. Oktober. Med Hensyn til Motiverne til, at Fredskonferencen paa det her omhandlede Punkt havde taget en fra de danske Ønsker og Henstillinger afvigende Beslutning, mente han, at disse var forskellige, dels Henvendelser til den amerikanske Regering fra Dansk-Amerikanere, dels Vanskeligheden ved at forstaa de danske Indvendinger imod, at der ogsaa stemtes Syd for den Grænse, vi eventuelt vilde tage imod, og endelig Ønsker fremsat fra Kongeriget og fra selve Befolkningens Side i den tredie Afstemningszone. Endelig anførte Taleren ogsaa som et fjerde Moment Mistilliden til det offentlige danske Standpunkt, Mistilliden til, at dette offentlige Standpunkt var et rent og klart Udtryk for alle de paa-gældende samlede Interesser. Denne Mistillid mente han kunde føres tilbage til den danske Udenrigsministers Holdning i Efteraaret 1918, bl. a. den Interesse Udenrigsministeriet udfoldede for at støtte den Adresse, som der den Gang arbejdedes for. Med Hensyn til det i Øjeblikket foreliggende Spørgsmaal mente han, at det havde været heldigere, om Udenrigsministeren ikke havde gjort noget Forsøg paa at fremkalde en ny Erklæring eller en ny Udtalelse fra den danske Rigsdag og afgav til Slut den Erklæring, at det konservative Folkeparti ikke under nogen Form vilde være med til en ny Vedtagelse, som paa nogen Maade kunde blive lagt til Grund for en Aktion fra Regeringens Side, der med nogen Ret kunde betegnes som Indsigelse eller Protest.

Derefter fulgte en længere Diskussion, hvori Landstingsmand Foss blev stærkt imødegaaet af Udenrigsministeren og Forsvarsminister Munch. Ogsaa Neergaard udtalte, at han maatte være uenig med Foss i, at en Udtalelse fra Rigsdagen intet kunde nytte nu. Det blev derfor paa Forhandlingslederens Henstilling besluttet at udsætte Mødet for at genoptage det senere, og det henstilledes til det politiske Udvalg om fornødent at nedsætte et Underudvalg til nærmere Drøftelse af den eventuelle Resolution.

Da Mødet genoptoges Kl. 7, forelagde Folketingsmand Neergaard et noget ændret Forslag til Resolutionen saalydende:

»Idet den danske Rigsdag udtaler sin Glæde over Udsigten til, at den kommende Fred vil bringe Opfyldelsen af det danske Folks nationale Haab, fastholder den sin Udtalelse af 23. Oktober 1918 og de Ønsker om Afstemningsomraadet i Sønderjylland, som er fremsat over for de allierede og associerede Magter i Paris af Rigsdagens, alle Partier omfattende, Dele-

gation og af Repræsentanter for den danske Vælgerforening i Sønderjylland«. — Det er dette sidste, som er tilføjet*). — »Rigsdagen nærer fremdeles den Opfattelse, at en Afstemning paa Grundlag af disse Ønsker vil give den bedste Garanti for det danske Folks nationale Fremtid.«

Til dette Forslag sluttede baade Ministeriet og det socialdemokratiske Parti sig, og Forslaget vedtoges med 124 Stemmer mod 30.

Landstingsmand Foss stillede paa det konservative Partis Vegne Forslag om en Mindretals-Udtalelse, saalydende:

»Det konservative Folkeparti, der fastholder sin Tilslutning til Rigsdagens Resolution af 23. Oktober 1918 og bekræfter sin Medvirken gennem sin Delegerede i den politiske Delegations Virksomhed i Paris, maa, efter at der foreligger en Beslutning af Fredskonferencen — i Fredsforslaget — om Afstemning i den 3. Zone af Slesvig, anse det for ubetimeligt, at der i denne Anledning vedtages nogen ny Udtalelse af Rigsdagen.«

Denne forkastedes med 117 Stemmer mod 29.

Umiddelbart efter det fortrolige Rigsdagsmøde instrueredes Gesandtskaberne i Overensstemmelse med den paa Mødet førte Diskussion. Gesandtskaberne i Berlin, Paris, London og Washington fik meddelt begge Resolutionerne, baade Flertallets og Mindretallets, samt underrettedes om Indholdet af Folketingsmand Neergaards Tale, der straks samme Aften telegraferedes til Gesandtskaberne i Paris og London. Gesandtskabet i Paris anmodedes om snarest at telegrafere Resultatet af den Henvendelse til de Allieredes Udenrigsministre, hvorom Gesandten havde givet Meddelelse i sit Flyvepostbrev af 9. Maj. Med Hensyn til Diskussionen i Rigsdagsmødet om den af Gesandten henstillede Instruks, meddeltes det ham, at det var Udenrigsministeriets Opfattelse, som deltes af Regeringspartierne, at man allerede nu skulde udtale en ikke-Godkendelse af Indlemmelsen af 3. Zone, medens Venstre ikke mente det opportunt paa et saa tidligt Tidspunkt at tage Stilling til et Spørgsmaal, der endnu kun var en Eventualitet. Højres Standpunkt var dikteret af Ønsket om at holde Partiet sammen, men Majoriteten mentes at være for en eventuel Modtagelse af 3. Zone. Højres Resolution afvistes derfor af de andre Partier, fordi den kunde fortolkes som eventuel Godkendelse. Venstres Standpunkt fremgik klart af Neergaards Tale. Denne indeholdt en udmærket Begrundelse af Resolutionen og dens Argumentation og kunde formentlig være Gesandten til god Nytte. Samtidig underrettedes Gesandtskabet i London om Rigsdagsmødet og begge de vedtagne Resolutioner, og Neergaard's Tale tilsendtes Gesandtskabet med Anmodning om Videretelegrafering til Gesandtskabet i Washington. Ogsaa Gesandtskabet i Berlin underrettedes

*) Mr. Side 41 nederst.

om Indholdet af Neergaard's Tale. Regeringens Standpunkt motiveredes yderligere i et Telegram af 15. Maj til Gesandtskabet i Paris.

Efter at Gesandten i Paris havde modtaget Udenrigsministeriets forskellige Telegrammer af 12. Maj, udtalte han, at han efter ny Raadslagning (formodentlig med H. V. Clausen) havde bestemt sig til at afvente Udenrigsministeriets Instruktioner. Dette Telegram besvaredes herfra samme Dag med den Besked, at Instruktionen var Rigsdagens Resolution og de Argumenter, han yderligere var i Besiddelse af med Hensyn til det danske Folks Opfattelse af, at en større tysk Befolknings Indlemmelse vilde blive en uoprettelig Ulykke for Danmark.

Forinden Modtagelsen af denne sidste Instruks fra Udenrigsministeriet havde Gesandten imidlertid i Skrivelse af 17. Maj meddelt Fredskonferencens Præsident, Clemenceau, Rigsdagens Resolution med Bemærkninger i Overensstemmelse med Udenrigsministeriets Telegram af 12. Maj, dog uden nogen formel Protest. I sin telegrafiske Meddelelse af 20. Maj om dette Skridt udtalte Gesandten fremdeles, at han vilde opsøge Udenrigsministrene og yderligere telegrafere. I sin Note til Clemenceau af 17. Maj, som Gesandten indsendte hertil med Depeche af 21. (indkommet 2. Juni) meddelte han, som nævnt, Ordlyden af den danske Rigsdags Flertalsresolution, og at de konservative, skønt de bekræftede deres Tilslutning til Rigsdagsbeslutningen af 23. Oktober 1918, fandt en ny Beslutning uhensigtsmæssig. Til denne Oplysning tilføjede Gesandten forskellige Bemærkninger, der gik ud paa følgende: Danmarks Hovedstyrke bestod i dets Befolknings Ensartethed. De Omraader, hvori Danmarks og Nordslesvigs Repræsentanter havde anmodet om Folkeafstemning omfattede hele den Del af Slesvig, der 1867 havde stemt dansk ved de tyske Valg, og naar Danmark forøgedes indtil en Grænse, der fulgte Sydlinien af andet Afsnit, vilde det vedblivende være et Land med en ensartet Befolkning. Anderledes vilde det derimod forholde sig, hvis Grænsen blev draget Syd om 3. Zone. Allerede forinden Krigen 1864 var Befolkningen her anti-dansk, og den har ikke senere givet Udtryk for nogen Forandring i sit Sindelag. Kun Bevæggrunde af materiel Art og slesvig-holstensk Partikularisme laa bag ved Ønskerne om at indlemme et sluttet tysk Mindretal i Danmark. Der kunde saaledes opretholdes en kæmpende Tyskhed, der kunde tage et Forbehold med Hensyn til Fremtiden. Alene i 3. Afsnit boede en sluttet Masse af 160,000 Tyskere, foruden de mindst 80,000 i 1. og 2. Zone.

I sin Følgedepeche til denne Note udtalte Gesandten, at Noten gav en Fremstilling af de Betænkeligheder, som den af Konferencen bestemte Afstemning i 3. Zone maatte fremkalde for et dansk Synspunkt, uden at der dog kunde siges at foreligge en Protest eller »noget krænkende eller noget

skarpt over for Ententen«. Som Følge af at Udenrigsministeriets Telegram først naaede ham den 18., havde han ingen bestemte Instruktioner og havde derfor heller ikke bestemt paaberaabt sig saadanne. Gesandten fandt i Neergaard's Tale to Sæt Grunde: det ene en Række Argumenter, som konsekvent burde lede til en Protest, det andet: Ønsket om ikke at foregribe Begivenhederne og forbeholde Stillingen. Men han havde i sin Skrivelse holdt sig til det første Sæt Grunde. Fremdeles meddelte Gesandten, at han havde talt med en af de amerikanske Delegerede, der indrømmede Rigtigheden af Argumenterne, men mente ikke, at Konferencen af egen Drift kunde ændre sin i Traktatforslaget udtrykte Beslutning. Paa hans Spørgsmaal, om Gesandten mente, at man fra dansk Side vilde have noget imod, at der blev gjort Tyskerne den Indrømmelse, at denne Afstemning blev opgivet, svarede han, at man efter hans Skøn ikke kunde indvende noget imod, at den bortfaldt som en Indrømmelse til de tyske Delegerede.

Nogle Dage senere i et Telegram af 27. Maj indberettede Gesandten, at det af Samtaler, som han havde haft med Medlemmer af Kommissionen, fremgik, at de afgørende Hensyn ved 3. Zone havde været: For det første at skaffe en endelig Afgørelse af den dansk-tyske Folkegrænse, for det andet at degagere Flensborg, for det tredje at skabe en Mulighed for en mere praktisk Grænse end den af Danmark foreslaaede sydligste Linie. Derimod erklæredes det ikke at være Hensigten at paatvinge Danmark en stor tysk Befolkning, og at Kommissionen ved Fastsættelsen af Grænsen ikke var absolut bundet ved Afstemningen. Bestemmelsen i Traktaten om 3. Zone kunde ikke udtages. I Tilslutning hertil meddelte Gesandten yderligere, at Afstemning i 3. Zone ikke vilde blive frafaldet, men et Forslag til en Modifikation vilde kunne indgives til de Fires Raad. Gesandten henstillede, at han bemyndigedes til at foreslaa som Betingelse for Afstemning i 3. Zone, at Udfaldet i 2. Zone blev til Gunst for Danmark, dog vilde dette frembyde den Betænkelighed, at Danmark blev bundet til at acceptere Afstemningen i 3. Zone. Herpaa svarede fra Udenrigsministeriet i Telegram af 3. Juni, at Gesandten burde afholde sig fra at komme ind paa denne Tanke, men fastholde Ønsket om at undgaa Afstemning i 3. Zone.

Ved samme Tid den 29. Maj indgav den tyske Fredsdelegation sit Modforslag til Fredskonferencen som Svar paa de allierede og associerede Magters Fredsbetingelser af 7. Maj. Med Hensyn til Slesvig udtaltes i det tyske Modforslag, at den tyske Regering, skønt beredvillig til ad Fredsforhandlingernes Omvej at behandle de danske Ønsker om en ny Grænse svarende til Nationalitets Princippet, dog ikke kunde undlade at henvise til, at det slesvigske Spørgsmaal ikke var nævnt i Præsident Wil-

son's Punkter. Det tyske Ønske om at undgaa Forhandlinger om Nord-slesvig paa Fredskonferencen var allerede fremhævet ved en Note af 13. Maj fra den tyske Fredsdelegations Leder, Grev v. Brockdorff-Rantzau til Præsidenten for Fredskonferencen. I denne Note udtaltes det, at den tyske Delegation ikke indsaa, med hvilken Fuldmagt de allierede og associerede Magter gjorde de Grænsespørgsmaal, der skulde ordnes mellem Tyskland og Danmark, til Genstand for Fredsforhandlingerne. Det fremhævedes ogsaa, at den neutrale danske Regering vidste, at den nuværende tyske Regering stedse havde været beredt til at komme til Forstaaelse med den angaaende en ny Grænse, stemmende med Nationalitetsprincippet, men dersom den danske Regering til Trods herfor skulde foretrække at fremsætte sine Krav ad Omvejen over Fredsforhandlingerne, var den tyske Regering ikke tilsinds at fremsætte Indsigelse herimod. Derimod udstrakte den tyske Regerings Beredvillighed sig ikke til de Dele af Riget, der ikke utvivlsomt var beboet af en Befolkning af fremmed Stamme. I Overensstemmelse hermed anførtes i det tyske Modforslag af 29. Maj, at den tyske Regering dog ikke saa sig i Stand til hverken at antage det i Fredsudkastet foreslaaede Omfang af Afstemningsdistriktet eller Afstemningens Vilkaar og Frister. Derimod stillede den et Forslag om Afstemning Nord for en Linie, der gik Syd om Romø, Nord om Højer, Syd om Møgeltønder, Nord om Tønder, Syd om Ladelund, Nord om Karlum, Nord om Medelby, Syd om Jardelund over til Padborg og mundede ud i Flensborg Fjord Øst for Kollund; en Linie, der i Midtslesvig gik noget sydligere end det danske Forslag om Sydgrænsen for 1. Zone, og som dér delvis faldt sammen med den senere af den franske Gesandt, Claudei, foreslaaede Linie.*) I hele Omraadet skulde der afstemmes kommunevis, og det tyske Embeds- og Forvaltningsapparat skulde vedblive at bestaa som hidtil under Afstemningen, dog underordnet en upartisk Kommission, sammensat af lige mange tyske og danske med en svensk Opmand.

Godt 14 Dage efter afgav de Allierede deres Svar paa det tyske Modforslag. I Svaret, hvormed fulgte det endelige Traktatudkast, gaves der Tyskland en Frist paa 12 Dage til at undertegne. Affattelsen i det tyske Modforslag om Afstemningsmaaden i Slesvig blev der intet Hensyn taget til, derimod bortfaldt 3. Zone, baade som Afstemnings- og Rømningszone. Motiverne hertil ligesom til 3. Zones Indføjelse er endnu ikke klarlagt med nogen som helst historisk Nøjagtighed, autentisk Oplysning herom vil kun Adgang til Fredskonferencens Arkiver kunne skaffe.

Omkring den 10. Juni naaede det endelige Udkast til Fredstraktaten, rimeligvis efter Behandling i den belgisk-slesvigske Kommission, frem til

---

*) Jfr. Kort over Afstemningslinierne.

Firemandsraadet, der som nævnt bestod af Wilson, Balfour, Clemenceau og Orlando. Den 13. Juni bragte Reuters Bureau fra Paris en Meddelelse om forskellige Ændringer, der mentes at ville blive gjort i de oprindelige Fredsbetingelser af 7. Maj. Med Hensyn til Slesvig hed det her, at en Antydning, der den Dag for første Gang var givet om, at der kunde ventes en revideret Affattelse af Bestemmelserne om de danske Grænser, gik ud paa, at Firemandsraadet havde besluttet at tage Hensyn til Tysklands og Danmarks Indvendinger mod at holde Folkeafstemning i Syd-slesvig, som Danmark havde nægtet at tage imod, fordi Befolkningen var overvejende tysk. Denne Meddelelse telegraferedes straks efter Modtagelsen, den 14. Juni, til Gesandtskabet i Paris med Anmodning om at skaffe eventuel Bekræftelse. Gesandtskabet svarede den følgende Dag, at der hidtil ingen Bekræftelse var. Men Dagen efter, den 16., telegraferede Gesandtskabet, at det franske Udenrigsministerium bekræftede Opgivelsen af 3. Zone, dog uden nærmere Forklaring fra Gesandtskabets Side, om dermed mentes Afstemning og Rømning eller kun Afstemning. Imidlertid afleveredes den 16. Juni de allierede og associerede Magters Svar tilligemed den endelige Fredstraktat til de tyske Delegerede. En Ritzau Meddelelse af 17. Juni om Eftermiddagen bragte to Telegrammer af 16. og 17. fra Agence Havas. Denne meddelte om Ændringerne i Fredstraktaten med Hensyn til Danmark: Efter Anmodning af den danske Regering Tilbage-rykning nogle Kilometer længere mod Nord af Sydgrænsen for Folkeafstemningszonen. Det andet meddelte om Svaret til Tyskland: Danmark: Efter Anmodning af den danske Regering Tilbage-rykning nogle Kilometer længere mod Nord af Sydgrænsen for Folkeafstemningszonen.

Af disse Telegrammer fremgik intet bestemt, hverken om Linien for den nye Grænse eller det i sin Tid af Delegationen ønskede Rømningsbælte Syd for Afstemningens Sydgrænse. Udenrigsministeriet telegraferede derfor samme Dag, den 17., til Gesandtskabet og spurgte, om 2. Zone var uforandret, hvorpaa Gesandtskabet svarede ved Telegram af 21. Juni, at 2. Zone var uforandret.

Imidlertid indløb i Telegram af 17. fra Gesandtskabet i Paris, modtaget her den 18., Ordlyden af de allierede og associerede Magters Svarnote af 16. Juni. Det udtaltes heri som Svar paa de tyske Indvendinger af 17. og 29. Maj, at Preussens Løfte i Pragfreden 1866 om Genforening med Danmark af de nordslesvigske Egne, hvis Indbyggerne udtrykte Ønsket derom ved en fri Afstemning, ikke var blevet holdt. Den danske Regering og Befolkningen i Slesvig havde anmodet Fredskonferencen om Folkeafstemning, hvilket Traktaten nu garanterede. Efter den danske Regerings Ønske var der truffet Foranstaltninger til at lade Landomraadet lige til Ejderen og Slien rømme for tyske Tropper og højere preussiske Embedsmænd, men

foranlediget ved et Andragende fra den danske Regering var Grænsen for Afstemningsomraadet blevet fastsat i Overensstemmelse med dette Andragende [d. v. s. 1. og 2. Zone]. Paa Basis af denne Folkeafstemning vilde Grænselinien blive fastsat under Hensyn til de geografiske og økonomiske Forhold.

Den officielle Ordlyd af den ændrede Fredstraktat blev den 19. Juni om Aftenen i Paris tilstillet Pressen, og sent om Aftenen den følgende Dag, den 20., bragte Ritzau's Bureau her en Oversættelse af Artiklerne 109—14 vedrørende Slesvig. Det fremgik heraf, at Afstemningsomraadet var indskrænket til 1. og 2. Zone, og at 3. Zone var bortfaldet baade som Afstemnings- og Rømningszone. Alle Bestemmelser om 3. Zone var udgaaet med Undtagelse af, at der i Artikel 109 i Stykket om hvilke tyske Myndigheder, der skulde fjernes efter Traktatens Ikrafttræden, endnu fandtes nævnt Overpræsidenten, hvis Titel burde være slettet som Følge af hans Residens i Byen Slesvig. Der var saaledes en Modsigelse imellem Svarnoten af 16. Juni og Fredstraktatens Tekst, som den blev endelig underskrevet den 28. Juni, idet Svarnoten forudsatte Afstemning i 1. og 2. Zone samt Rømning af 3. Zone, medens Fredstraktaten kun fastsatte Afstemning og dermed følgende Rømning i 1. og 2. Zone.

Bortfaldet af Rømningen af tredie Zone blev straks til at begynde med kun lidet paaagtet, men den vakte snart en vis Bevægelse baade i Danmark og Sønderjylland. I Danmark rejste det konservative Folkeparti Sagen i det politiske Forhandlingsudvalg ved at stille Forslag om, at Udvalget rettede en Opfordring til Ministeriet om at virke for, at de oprindelige Evakueringsbestemmelser for tredie Zone kunde blive bragt til Udførelse og udbad sig Oplysning om, med hvilken Hjemmel den danske Gesandt i Paris havde udtalt, at Danmark vilde nægte at modtage tredie Zone selv om denne stemte dansk. Spørgsmaalene kom til Forhandling i Udvalgets Møde den 28. Juni. Landstingsmand Piper motiverede det første Spørgsmaal om, hvad Regeringen vilde gøre. H. P. Hanssen mente, at Bestemmelserne om Evakueringen af tredie Zone var gledet ud ved en Uagtsomhed, men efter hans Opfattelse kunde det ikke ændres nu. Tredie Zones Bortfald som Afstemningsomraade vilde have den for Danskerne heldige Indflydelse, at et betydeligt Antal tyske Vælgere i Flensborg, som var født i tredie Zone, mistede deres Valgret. Folketingsmand Neergaard var enig med H. P. Hanssen i, at Bestemmelsen var bortfaldet ved en Fejltagelse, og derved var der nu næppe noget at gøre. Imidlertid fremhævede han, at Delegationen i Paris havde lagt Vægt paa et frit Bælte Syd for Afstemningszonen, og han mente, at tysk Militær lige Syd for Afstemningszonen vilde være uheldigt. Det var meget beklageligt, at Fejltagelsen var sket, men det maatte ikke glemmes, at Overpræsidenten og Regeringspræsidenten i Slesvig skulde vige. Denne Mulig-

hed burde udnyttes, og det vilde være ønskeligt, om Regeringen vilde gøre opmærksom paa det skete. Forsvarsministeren omtalte ogsaa Delegationens Henstilling om Rømning af et 10 Kilometer bredt Bælte Syd for Afstemningszonen. Han var ligeledes enig med Neergaard i, at Bestemmelsen om Evakuering var bortfaldet ved en Fejltagelse. Derefter udtalte Udenrigsministeren, at et eventuelt Skridt maatte indskrænke sig til, at man erindrede den internationale Kommission om, hvad der fra dansk Side var krævet. Neergaard ønskede, at Regeringen skulde søge udvirket, at ingen militær og embedsmæssig Paavirkning fandt Sted indenfor anden Zone. Udenrigsministeren bemærkede hertil, at det var den internationale Kommissions Opgave at paase, at dette ikke skete, men man kunde maaske overveje, om man kunde henlede dennes Opmærksomhed paa, at Afstemningen i anden Zone forberedtes og foregik i Frihed. Neergaard mente, at en Henvendelse til de allierede Magter burde finde Sted, og at Henvendelse til den internationale Kommission ikke var tilstrækkelig. Paa Pipers Erklæring, at han intet Svar havde modtaget, udtalte Ministeren, at det, de Konservative ønskede, lod sig ikke gennemføre. Hvis man kunde finde en Form for en Henvendelse, som Neergaard ønskede den, kunde den maaske fremsættes.

Den anden Forespørgsel til Ministeriet motiveredes af Folketingsmand Abrahamsen. Udenrigsministeren udtalte, at Gesandten var berettiget til at komme med de Bemærkninger, han havde fremsat overfor den amerikanske Delegerede.*) Gesandten havde opført sig fuldkommen korrekt, og der havde ikke fra Udenrigsministeren været Grund til at foretage sig noget. Det var den Modtagelse, det danske Folk havde givet tredje Zone, der havde ændret Fredstraktaten. Hertil svarede Abrahamsen, at Ministerens Godkendelse af Gesandts Handlemaade maatte de Konservative protestere imod. Beslutningerne, der blev taget paa Rigsdagsmødet den 12. Maj, gav ingen Bemyndigelse for Gesandten til at optræde, som han havde optraadt. Udenrigsministeren bemærkede, at det vilde være vanskeligt at tilfredsstille det konservative Folkeparti, der jo havde stillet sig udenfor den 12. Maj. Paa Abrahamsens Spørgsmaal til Neergaard om denne mente, at Resolutionen af 12. Maj gav Gesandten Berettigelse til at optræde, som han havde gjort, svarede Neergaard: »Nej, det var ikke vor Mening, at der skulde fremkomme en saadan Udtalelse overfor Fredskonferencen«.

Faa Dage efter, den 4. Juli, kom Spørgsmaalet om Rømningen til Forhandling paa et lukket Møde, som den nordslesvigske Vælgerforenings Bestyrelse og Tilsynsraad afholdt i Aabenraa. Bestyrelsen og Tilsynsraadet vedtog eenstemmigt en Resolution, hvori det udtaltes, at Vælgerforeningen var taknemlig for de Henvendelser, de danske Rigsdagsmænd havde rettet

---

*) Se ovenfor Side 45.

til Udenrigsministeren om at virke for, at Rømningen af tredie Zone blev genoptaget. Naar Afstemningsforholdene i anden Zone fuldt ud skulde betrygges, var det en bydende Nødvendighed, at Rømningen ikke standsedes faa Kilometer Sønden for Flensborg. Resolutionen sendtes med Skrivelse af 7. Juli til H. P. Hanssen med Anmodning om videre Forsendelse til den interallierede Kommission, men da denne endnu ikke var traadt sammen, ønskedes Resolutionen ved ny Skrivelse af 12. Juli til H. P. Hanssen sendt til den franske Legation. Efter H. P. Hanssens Opfordring afleverede et Medlem af Vælgerforeningens Tilsynsraad, Redaktør Svendsen, Resolutionen til den franske Gesandt, Paul Claudel, den 17. Juli. Den 23. Juli forelagdes Resolutionen for Rigsdagspartiernes sønderjydske Udvalg ved en Skrivelse fra H. P. Hanssen.

Medens dette skete i Danmark og Nordslesvig, søgte Gesandten i Paris at faa opklaret Motiverne til Opgivelsen af tredie Zone og undersøgte Muligheden af en Genoptagelse af Rømningen af tredie Zone. Om disse Undersøgelser og Bestræbelser indberettede han i forskellige Depecher og Telegrammer, hvoraf Hovedpunkterne nedenfor refereres. I Depeche af 5. Juli udtalte Gesandten, at det var nemmere at finde Motiverne til Opgivelsen end til Vedtagelsen af Afstemningen i tredie Zone. Nogen autentisk Oplysning om Firemandsraadets Bevæggrunde havde han ikke kunnet faa. Men af Udtalelser af forskellige naaede man til den ganske naturlige Forklaring, at »de fire« havde opgivet Afstemningen i tredie Zone paa den ene Side under Hensyn til de af den danske Regering, Rigsdagen og Størstedelen af den danske Presse udtalte Betænkeligheder, paa den anden Side for derved at gøre Tyskland en mindre Indrømmelse. Efter Raadets Ordre var alle Bestemmelser i Traktaten vedrørende tredie Zone blevet strøget af Sekretærer uden noget specielt Kendskab til det slesvigske Spørgsmaal og uden Raadførsel med den dansk-belgiske Komité. Denne Fremstilling, oplyste Gesandten i en senere Depeche af 19. Juli, bekræftedes for ham ved en Samtale med en af Hovedpersonerne paa Fredskonferencen. Tredie Zone var først blevet udtaget paa et Tidspunkt, da Fredstraktatens nye Tekst allerede forelaa i Korrektur. I Anledning af Gesandtens Beklagelse over, at den fra først af bestemte Rømning af tredie Zone var blevet opgivet, bemærkede Gesandtens Kilde, at »L'affaire était mal partie«, men at Sagen var afgjort, og han tilføjede, at Rømning uden Okkupation og Inddragning under Administrationskommissionen i Flensborg vilde have frembudt store Vanskeligheder. Spørgsmaalet om Rømning af tredie Zone var paany blevet fremdraget for Konferencen som Følge af Bemærkninger, der var blevet den forelagt. Men det øverste Raad havde vistnok i et Møde den 17. besluttet, at Fredstraktaten maatte respekteres, som den var undertegnet. Iøvrigt udtalte Gesandtens Hjemmelsmand, at

han ikke indsaa, at Ikkerømningen af tredie Zone kunde udøve nogen Virkning af Betydning paa Afstemningen i anden Zone. Oplysninger overensstemmende med de her refererede blev ogsaa givet Gesandten af en anden Befuldmægtiget ved Konferencen.

I Tilslutning til disse Samtaler meddelte Gesandten i Telegram af samme Dato, at alle Bestræbelser for Evakuering af tredie Zone var forgæves, da den ikke fandtes i Traktaten, ligeledes ansaas Fjernelse af Overpræsidenten for ugørlig; derimod vilde Konferencen tilkendegive Tyskland at afholde sig fra politiske Anholdelser i nævnte Zone.

To Dage efter Gesandtskabets Meddelelse, at alle Bestræbelserne for Rømning af 3. Zone var forgæves, bragte Le Temps fra sin Korrespondent i København et Telegram, hvori meddeltes, at det konservative Parti som Organ for den store Majoritet af den offentlige Mening havde vedtaget en Resolution, der udtrykte Partiets Mistillid over for den Politik, der var fulgt i det slesvigske Spørgsmaal af Udenrigsministeren. Resolutionen krævede, at man burde henvende sig til Konferencen med en Anmodning om at faa 3. Zone af Slesvig evakueret for tyske Tropper og Autoriteter. Den offentlige danske Mening var forarget over Regeringens Passivitet i et nationalt Spørgsmaal af saa stor Vigtighed og krævede en energisk Aktion over for de allierede og associerede Magter for at faa gennemført de Garantier, som indeholdtes i Traktaten af 7. Maj.

I Anledning af denne Meddelelse fremhævede Gesandtskabet i et Telegram af 22. Juli, at Befuldmægtigede ved Konferencen i Anledning af Gesandten's mundtlige Beklagelse over Bortfald af Evakuering af 3. Zone havde svaret, at Traktaten maatte udføres som underskrevet, og han havde ikke kunnet antyde nogen Udvej til nu at indføre nævnte Rømning uden Ændring af Fredstraktaten. At vække Forhaabning om Muligheden af Evakuering troede Gesandten kun førte til Skuffelse og øgede den Træthed ved det slesvigske Spørgsmaal, der sporedes i Paris. Herpaa svarede Udenrigsministeriet ved Telegram af samme Dato, at det for at undgaa saadanne falske Forhaabninger havde offentliggjort en Meddelelse saalydende: Ifølge Meddelelse fra Gesandtskabet i Paris til Udenrigsministeriet er alle Bestræbelser for Evakuering af 3. Zone forgæves, da denne ikke findes i Traktaten.

Dagen efter Afsendelsen af dette Telegram kom Sagen til Forhandling i Rigsdagspartiernes sønderjyske Udvalg den 23. Juli. Der blev her forelagt en Skrivelse til Udvalget fra H. P. Hanssen, hvori denne til Underretning for Udvalget oversendte den ovenfor omtalte Resolution af 4. Juli af den nord-slesvigske Vælgerforenings Bestyrelse og Tilsynsraad. I Anledning heraf udtalte Udenrigsministeren, at han straks fra Begyndelsen, da Sagen rejstes, havde taget den Stilling, at den danske Regering ikke var i Stand til at rette nogen Henvendelse i denne Sag, da den var afgjort ved Fredstraktaten.

Overfor den af Folketingsmand Neergaard rejste Tanke, at man overfor den internationale Kommission kunde fremhæve Frygten for en mindre betrygget Afstemning i 2. Zone som Følge af 3. Zones Bortfald ogsaa som Rømningszone, fremhævede han, at det var en noget delikat Sag at blande sig i, hvad der hørte under Kommissionens Omraade. Med Hensyn til en Henvendelse i Paris havde Ministeriet ment, at man ikke fra dansk Side kunde foretage sig noget. Derimod havde Gesandten, uden nogen Instruktion herfra, undersøgt Spørgsmaalet og telegraferet, at alle Bestræbelser for Evakuering af 3. Zone var forgæves, hvilket Telegram var blevet offentliggjort Dagen efter. Udenrigsministeren meddelte derefter Ordlyden af de to ovenfor nævnte Telegrammer fra Gesandtskabet i Paris af 22. Juli om *Le Temps's* Telegram fra København og Gesandtskabets Kommentar dertil.

Landstingsmand Schovelin imødegik Udenrigsministeren og mente, at Hensynet til den nordslesvigske Vælgerforenings Resolution om Rømningens Nødvendighed maatte være det afgørende. Naar Rømningen var faldet ud ved en Fejltagelse, og naar Nordslesvigerne ønskede, at der skulde gøres et Forsøg, kunde man ikke fra den danske Regerings og Rigsdags Side stille sig afvisende, fordi Gesandten ansaa det for haabløst. Dette mente Taleren ikke; ogsaa i Følgeskrivelsen til Fredstraktaten var Rømningen omtalt. Selv om det var haabløst, burde man overfor Sønderjyderne kunne sige, at man havde gjort, hvad man kunde.

Landstingsmand Bramsnæs imødegik Schovelin, og Folketingsmand Neergaard udtalte, at det maatte bringes rette vedkommende for Øre, at man meget beklagede, at Rømningen ikke var kommet med; at dette var en Fejltagelse, fremgik af Uoverensstemmelsen i Clemenceau's Følgeskrivelse [d. v. s. de Allieredes Note af 16. Juni] og Fredstraktatens Tekst, hvortil Udenrigsministeren bemærkede, at denne Følgeskrivelse havde han ikke set. Neergaard mente, at man burde gøre gældende saa stærkt, man formaaede, at det var Danmarks og Sønderjydernes Ønske, at man søgte denne Fejl redresseret. Efter nogen yderligere Diskussion mellem Formanden, Foss, Schovelin, Gunnar Fog-Petersen og Bramsnæs udtalte Udenrigsministeren, at internationale Hensyn gjorde det vanskeligt overfor Konferencen at udtale en Beklagelse over noget, der ikke passede os, og vi maatte ogsaa være forsigtige med for meget at indskærpe de Allierede, hvad det var deres Pligt at foretage. Endvidere havde de Allierede nu til Hensigt at sende en Bataillon til Afstemningsomraadet for at bevogte Grænsen, hvilket Skridt antagelig gjordes for at betrygge Afstemningen. Med Hensyn paa Schovelins Kritik af Gesandtens Undersøgelse af Muligheden for en Genoptagelse af Rømningen anførte Udenrigsministeren yderligere det første Telegram af 22. Juli fra Gesandten, som deri fremhævede, at Be-

fuldmægtigede ved Konferencen havde svaret, at Traktaten maatte udføres som underskrevet, og at han ikke havde kunnet antyde nogen Udvej til nu at indføre Rømningen uden Ændring af Fredstraktaten. Man havde spurgt Gesandten, hvorledes Udeladelsen af Rømningen af tredje Zone kunde paavirke Afstemningen i anden Zone, da der syntes at være tilstrækkelige Midler til Afsondring af denne sidste under Afstemningen, og, tilføjede Ministeren, dette havde man yderligere forstærket ved at sende en Bataillon dertil. Han maatte derfor anse Agitationen for ørkesløs og holdt paa, at en Regering havde andre Hensyn at tage end at tilfredsstille en kunstig vakt og kun paa enkelte Steder herskende Stemning.

H. P. Hanssen anførte, at da Redaktør Svendsen fra Haderslev havde overbragt Vælgerforeningens Resolution af 4. Juli til den franske Gesandt, havde denne sagt ham, at det var Kommissionens Opgave at sikre den frie Afstemning i anden Zone, og at der var tilstrækkelige militære Magtmidler til dens Raadighed, og det maatte opfattes som et Udtryk for Mistillid, naar man fra sønderjydske Side antog, at Kommissionen ikke var i Stand til under saadanne Forhold at løse den den paalagte Opgave. Efter at Neergaard, Schovelin og Udenrigsministeren yderligere havde præciseret deres Standpunkter, sluttede Diskussionen om Sikring af Afstemningsfriheden i anden Zone.

I et Telegram, afsendt samme Dag som Forhandlingsmødet i det sønderjydske Udvalg, meddelte Gesandten i Paris, at han havde fremhævet, at det af Rigsdagsdelegationen i sin Tid nævnte Tal, 500 Mand Okkupationstropper, var sket under Forudsætning af Rømning Syd for anden Zone, og at man derfor maatte yde Valgfriheden større Beskyttelse. Denne Tanke fandt Støtte, og foreløbig var det Hensigten at sende en Bataillon til Flensborg. Gesandten spurgte, om denne Styrke kunde anses for tilstrækkelig til Bevogtning af anden Zones Sydgrænse. Udenrigsministeriet svarede herpaa, at da Rømningen af tredje Zone var udelukket, vilde den danske Regering være taknemlig for ethvert Skridt, der maatte tjene til at sikre Afstemningsfriheden i anden Zone. Og da det ifølge Meddelelse fra London af 21. Juni paatænkte af de Allierede at sende Skibe til Flensborg Fjord med en Landgangsstyrke paa 2500 Mand, vilde denne Styrke sammen med den nævnte Bataillon formentlig være tilstrækkelig til Formaalet. I Depeche af 25. Juli fremhævede Gesandten yderligere i Fortsættelse af sine nærmest forudgaaende Telegrammer, at de af ham hos forskellige ledende Personligheder ved Fredskonferencen foretagne Undersøgelser havde bekræftet hans i Depeche af 19. Juli givne Meddelelser. Man kunde ikke i Paris, hvor meget man end beklagede, at Rømningen af tredje Zone var udgaaet af den endelige Fredstraktat, se, hvorledes den nu kunde genindføres paa Trods af Traktatens Ord. Ganske vist forudsatte de Allieredes

Svarnote af 16. Juni Rømningen, men selv om dette Svar indeholdt Bidrag til Fortolkning af Traktatens Bestemmelser, mentes det ikke muligt paa Grundlag deraf at indføre en ny Bestemmelse i den nye Traktat. Gesandten havde derpaa ment at være i Overensstemmelse med Udenrigsministerens Ønske ved at rette Bestræbelserne paa at søge at faa forstærket Garantierne for et frit Valg ved at skabe Muligheden for en streng Afspærring af anden Zone mod Intimidation sydfra og citerede i den Sammenhæng sit Telegram af 23. Juli. Iøvrigt bemærkede han, at man i Paris ikke rigtig forstod den store Nervøsitet over Intimidation sydfra. Slutte­lig udtalte Gesandten, som ogsaa indberettet i Telegram af 24. Juli, at ligesom Grev Bent Holstein optraadte med Mandat for Sydslesvig, saaledes havde Hr. v. Jessen en Art af Hverv for Nordslesvig. Gesandtskabets Stilling blev derfor noget vanskelig, idet der med Hensyn til væsentlige Sider viste sig en Modsætning mellem dets Fremstilling af Forholdene i Danmark og de to nævnte Herrers. Han havde derfor troet at burde anmode Ministeren om en Meddelelse om, at Regeringen, indbefattet Ministeren for Slesvig, godkendte hans Standpunkt i Evakuationsspørgsmaalet. Saaledes værnet vilde han kunne neutralisere de andre Indflydelser.

Gesandtens Telegram af 24. Juli besvaredes Dagen efter fra Udenrigsministeriet, der udtalte, at hele Ministeriet godkendte hans Optræden, og at Ministeriet opfattede de af ham om denne Sag fremsendte Indberetninger som Meddelelser om faktiske Forhold. Med Hensyn til Spørgsmaalet om Rømningen af tredje Zone var man ligesom Gesandtskabet af den For­mening, at Sagen blev afgjort ved Traktaten, saaledes at Forandring kun kunde ske ved en eventuel Forhandling mellem de Allierede og Tyskland, der da antagelig til Gengæld vilde kunne forlange Indrømmelser af de Allierede. Under disse Omstændigheder havde den danske Regering ikke ment at kunne rette Henvendelse til de Allierede om denne Sag. Man havde i det hele med Hensyn til Spørgsmaalet om Sikring af Afstemningsfriheden i 2. Zone ment at burde vise Tilbageholdenhed, da en Henvendelse til de Allierede, der havde paataget sig at sikre en fri Afstemning og havde med­delt, at de vilde sende Skibe og Tropper med dette Formaål, vilde kunne opfattes som Mistillid og Kritik. Da Stemningen paa flere Steder i Slesvig syntes noget ophidset, saaledes navnlig i Sønderborg, anmodedes Gesandt­skabet om at henvende sig til rette Vedkommende og henstille, uagtet Traktaten endnu ikke var traadt i Kraft, hvorvidt dog den i Udsigt stillede Afsendelse af Skibe med Lændgangstropper kunde fremskyndes. Dette vilde formentlig bidrage til Beroligelse.

Imidlertid anmodede Partiformændene for Venstre og det konservative Folkeparti paa Rigsdagen den 25. Juli Statsminister Zahle om et lukket

Rigsdagsmøde, hvori Udenrigsministeren kunde forebringe, hvad der af ham var foretaget til Sikring af Afstemningsfriheden i 2. Zone i Sønderjylland og til Gennemførelsen af Ønsket om tysk Rømning af 3. Zone. Hertil svarede Statsministeren samme Dag, at Oplysninger om det omtalte Forhold allerede var givet Repræsentanter for Partierne, og der vilde derfor ved et lukket Møde ikke opnaas væsentlig mere end allerede sket. Ministeriet mente derfor, at det vilde være mere hensigtsmæssigt, at en Redegørelse blev givet ved et offentligt Møde i Folketinget. Udenrigsministeren var rede til at besvare den fremsendte Forespørgsel, naar den stilledes.

Den 29. Juli gav Folketinget sit Samtykke til Fremme af ovennævnte Forespørgsel: »Hvilke Oplysninger kan Udenrigsministeren give om, hvad der søges gennemført til Sikring af Afstemningsfriheden i 2. Zone i Sønderjylland, og hvad har det danske Udenrigsministerium foretaget til Støtte af Ønsket om tysk Rømning af 3. Zone«?

Dagen efter behandledes Venstres og det konservative Folkepartis Forespørgsel af Folketinget i et almindeligt aabent Møde.*) Mødets Ordfører var Folketingsmand Neergaard. Denne motiverede Forespørgslen hovedsagelig med Henvisning til den nordslesvigske Vælgerforenings Resolution af 4. Juli; dog havde Vælgerforeningen Dagen før Mødet i Folketinget, den 29., med et lille Flertal forkastet et Forslag om at oversende Resolutionen til den danske Regering og Rigsdag. Endvidere henviste Neergaard til Uoverensstemmelsen mellem Fredstraktatens Tekst og Følgenoten af 16. Juni, hvoraf maatte fremgaa, at Noten var affattet under den Forudsætning, at Fredstraktaten blev ændret saaledes, at kun Afstemningen i 3. Zone bortfaldt, men derimod ikke Rømningen. Det var Afstemningens Frihed i 2. Zone, det kom an paa at sikre.

Udenrigsministeren besvarede Forespørgselen; han mente, at ikke for alle Forespørgerne var Afstemningsfriheden i 2. Zone Hovedsagen. For adskillige af dem knyttede Interessen sig til 3. Zone med den Tanke, at Kravet af 3. Zone som Rømningszone paany kunde føre til at faa Zonen genoptaget som Afstemningszone; det centrale var derfor 3. Zone. Ministeren gav derefter en Fremstilling af denne Zones Historie: Forhandlingen mellem Rigsdagsdelegationen og den belgisk-slesvigske Kommission om en Rømningszone den 6. Marts, 3. Zones overraskende Indførelse baade som Rømnings- og Afstemningszone i Fredsbetingelserne den 7. Maj, de deraf følgende Møder den 9. og 12. Maj i det politiske Udvalg og i Rigsdagen, indtil 3. Zones fuldstændige Bortfald i den endelige Fredstraktat. Samtidig oplæste han de fra Udenrigsministeriet udgaaede telegrafiske Instruktioner

---

*) Rigsdagstidende for 1919, Sp. 6614—6684.

efter Rigsdagsmødet den 12. Maj, og den danske Gesandts Note af 17. Maj til Fredskonferencens Præsident. Med Hensyn til 3. Zones Bortfald mente han, at dette syntes at være sket i to Tempi; endnu den 16. Juni oprettholdtes en Rømningszone, men i den endelige Fredstraktat var Zonen fuldstændig strøget. At 3. Zone ogsaa var strøget som Rømningszone, var meget naturligt, set fra Fredskonferencens Side, eftersom Spørgsmaalet om en yderligere Rømning, ud over Afstemningsomraadet, oprindelig ikke fremkom som noget Ønske fra dansk Side. Ministeren mente derfor ikke, at Bortfaldet af 3. Zone som Rømningszone var sket af nogen Fejltagelse, men at det var sket i Overensstemmelse med de Bestemmelser, der gjaldt for de øvrige Afstemningsomraader baade i Øvre Schlesien og i Østpreussen, idet man har søgt at fastslaa et Princip, samme Regel for de forskellige Distrikter, saaledes som det ogsaa er sket paa andre Omraader, f. Eks. det finansielle. Med Hensyn til, at Regeringen ikke havde ment at kunne rejse Sagen overfor Fredskonferencen, vilde han gøre den Bemærkning, at i Mellemtiden mellem den 16. Juni og den 28. Juni, da Fredstraktaten blev underskrevet, havde Tiden været til at gøre Skridt med Hensyn til Spørgsmaalet. I Svaret til de tyske Delegerede af 16. Juni findes Zonen som Rømningszone, og da man fik Meddelelse om, at den var slettet, var det for sent at gøre Forestillinger. Først den 28. Juni i det politiske Forhandlingsudvalg rejstes Spørgsmaalet for ham, men da var Sagen endelig afgjort ved Underskriften. Endvidere refererede han de ovenfor omtalte Advarsler fra Gesandten i Paris mod at vække Forhaabninger om Rømning af 3. Zone, da dette vilde være forgæves, og henviste til de Skridt, der agtedes foretaget fra de allierede Magters Side til Sikring af Afstemningszonen; derfor mente han, at man fra Rigsdagens Side burde nære fuld Tillid til, at Afstemningen sikredes af den Internationale Kommission, i Stedet for paa Forhaand at udtale en Tvivl om Kommissionens Evne i denne Retning. Endelig refererede han, at Gesandten var blevet foruroliget over den Virksomhed, der udfoldedes i Paris af private Kræfter, og derfor havde udbedt sig Ministeriets Instruktion, et Ønske, han derfor havde imødekommet ved at forelægge Sagen i et Ministermøde og sende det ovenfor refererede Telegram af 25. Juni, hvori Ministeriets Opfattelse resumeredes.

Ordføreren for Forespørgerne (Neergaard) erklærede sig for ganske utilfreds med Udenrigsministerens Besvarelse. Han forbavsedes over, at det først var den 25. Juli, Udenrigsministeren sendte Telegram til Paris med Opfordring til at sende Skibe med Landgangstroppe tidligere end paatænkt, og han undrede sig over, at man ikke havde fundet Anledning til at henlede den tyske Regerings og først og fremmest de allierede og associerede Magters

Opmærksomhed paa de aggressive Handlinger fra tysk Side i Sønderjylland. Ligledes hævdede han, at der var fuldkommen Enighed mellem Forespørgerne om, at Formaalet var Sikringen af Afstemningsfriheden i 2. Zone, og at Hovedmidlet til en Sikring var Rømningen af 3. Zone i Overensstemmelse med Sønderjydernes Ønske. Der laa ikke deri nogen Mistillid til de allierede og associerede Magter eller til deres gode Vilje og Evne til at opretholde Afstemningsfriheden, men det var vor Pligt at gøre opmærksom paa, hvad der var det væsentlige til Varetagelse af vore Interesser. Med Hensyn til Delegationens Forhandling i Paris hævdede han, at baade Sønderjyderne og Delegationen den Gang ønskede Rømningen af et 10 Kilometer bredt Bælte Syd for Afstemningsområdet, og at dette Ønske ogsaa omfattede et Ønske om Varetagelse af Afstemningsfriheden. Han lagde meget stor Vægt paa de Allieredes Svartnote af 16. Juni og hævdede, at med denne Note fulgte den endelige Traktat, og han forstod ikke Udenrigsministerens Opfattelse, at der efter Afsendelsen af denne Note skulde være sket nogen Forandring i Traktaten. Naar Ministeren indrømmede, at der mellem 16. og 28. Juni kunde være foretaget noget, maatte han sige, at han ansaa det for meget uheldigt, at hverken Ministeren eller Gesandtskabet intet vidste derom, og han erindrede, at der mellem de nævnte Datoer var Forlydender fremme om, at der skete Ændringer ogsaa med Hensyn til Rømningen. Denne Sag burde have været energisk forfulgt og undersøgt. Heller ikke mente han, at det efter den 28. Juni havde været umuligt at foretage noget eller opnaa en Ændring. Til Slut forelagde han Forslag til motiveret Dagsorden med følgende Ordlyd: »Idet Folketinget udtaler sin Glæde over, at Fredsslutningen mellem de allierede og associerede Magter og Tyskland aabner Danmark Udsigt til en nationalitetsbestemt Grænse mod Syd, idet Folketinget erklærer sig enig i den nordslesvigske Vælgerforenings under 4. Juli d. A. enstemmigt udtalte Ønske om en Rømning af 3. Zone, og idet Folketinget opfordrer Udenrigsministeren til paa virksomste Maade at støtte dette Ønske overfor de ledende Magter, gaar Tinget over til Dagsordenen.«

Folketingsmand Johan Knudsen motiverede derefter det konservative Folkepartis Tilslutning til den stillede Dagsorden og udtalte samtidig Ønsket om en Offentliggørelse af den mellem Gesandtskabet i Paris og Udenrigsministeriet stedfundne Noteveksling angaaende Fredstraktatens Bestemmelse om Folkeafstemningen i Sønderjylland. Folketingsmand Mads Larsen talte imod den foreslaaede Dagsorden og stillede paa det radikale Venstres Vegne følgende motiverede Dagsorden:

»Idet Folketinget billiger Ministeriets Erklæringer, gaar det — i fuld Tillid til, at den internationale Kommission, der skal overtage Styrelsen af

de slesvigske Afstemningsomraader, paa fuldt ud tilfredsstillende Maade vil varetage sin Opgave ifølge Fredstraktatens Artikel 109, hvorefter »den træffer alle Forholdsregler, som den finder egnede til at sikre Afstemningens Frihed, Redelighed og Hemmelighed» — over til næste Sag paa Dagsordenen.«

Folketingsmand Sigvald Olsen anbefalede paa Socialdemokraternes Vegne den sidst foreslaaede Dagsorden og imødegik Kravet om Rømningen af 3. Zone. H. P. Hanssen udtalte, at der for Øjeblikket i Sønderjylland var fuld Enighed om at beklage, at Rømningsbestemmelserne var faldet bort. Denne Stemning havde affødt Vælgerforeningens Resolution af 4. Juli, der var blevet foreslaaet fra flensborgsk Side. Resolutionen var oprindelig bestemt for den internationale Kommission, men da denne ikke var traadt sammen, besluttedes det en halv Snes Dage senere, at den skulde overgives de herværende Repræsentanter for de allierede Magter, hvilket ogsaa skete. Naar man paa Mødet Dagen før, den 29. Juli, havde stemt imod at forelægge den for den danske Regering og Rigsdag, var Grunden hertil Frygten for, at man stod overfor en Gren af en maalbevidst Agitation, som tilsigtede Genoprettelsen af 3. Zone som Afstemningszone. Dette havde for Vælgerforeningens Flertal været afgørende med Hensyn til det sidst indtagne Standpunkt.

Udenrigsministeren hævdede, at han havde oplæst alt, hvad der i den foreliggende Sag var gaaet fra Ministeriet til Gesandten, og at han havde anført alt, hvad Gesandten havde foretaget sig officielt. Som Følge af den nordslesvigske Vælgerforenings sidst vedtagne Resolution om ikke at sende Resolutionen af 4. Juli til den danske Regering og Rigsdag, syntes han ikke, at denne sidste kunde tages op paa Rigsdagen og gøres til Genstand for en Aktion. Med Hensyn til Svarnoten af 16. Juni kunde han ikke være enig med Neergaard; det var ikke Fredstraktaten, der i sin Helhed fremsattes dermed, men kun et Memorandum med Modforslag eller Svar paa de tyske Modforslag. Han ansaa det for ugørligt at tage Sagen op og udtalte paa Ministeriets Vegne, at Ministeriet ikke kunde gøre noget for denne Sag, fordi Fredstraktaten intet indeholdt om en 3. Zone, fordi der ikke kunde opnaas nogen Ændring i Traktaten, og fordi et saaledes frugtesløst Forsøg vilde kunne fremkalde Misstemning hos de allierede og associerede Magter.

Ordføreren for Forespørgerne, Neergaard, udtalte, at H. P. Hanssens Udtalelser forekom ham at indeholde en Bekræftelse paa det stærke Ønske, der næredes i Sønderjylland om gennem Rømningen af 3. Zone at sikre Afstemningsfriheden i 2. Til Udenrigsministeren bemærkede han, at der ikke kunde være Skygge af Tvivl om, at Noten af 16. Juni var den, hvermed Fredstraktaten oversendtes. Han henviste til ottende Stykke i Noten,

af Tyskerne kaldet »Mantelnote«, hvori de allierede og associerede Magter fordrede en Erklæring af den tyske Delegation inden fem Dage fra Meddelelsens Dato om, at den var beredt til at undertegne Fredstraktaten i dens nuværende Skikkelse. Dette viste, at det drejede sig om den endelig undertegnede Fredstraktat. Efter en Del yderligere Diskussion sluttede Forhandlingerne. Den af Venstre og det konservative Folkeparti stillede Paastand paa Overgang til Dagsorden forkastedes med 70 Stemmer mod 66, medens det radikale Partis Dagsorden vedtoges med 70 Stemmer mod 67.

To Dage før Debatten i den danske Rigsdag rettedes der en Forespørgsel til Regeringen i det engelske Underhus om Rømningen af 3. Zone. Oberstløjtnant Guinness spurgte Statssekretæren for udenrigske Anliggender, hvorfor tyske Troppers og Embedsmænds Fjernelse fra Slesvig saa langt som til Slien og Ejderen ikke var medtaget i Fredstraktaten, skønt denne Grænse dog var opført i Afsnit XII i de Allieredes Svar paa det tyske Modforslag. Understatssekretæren for udenrigske Anliggender, Cecil Harmsworth, svarede, at Rømningen saa langt som en Linie Slien-Ejderen kunde ikke kræves, eftersom Traktatens Artikel 109 ikke forudsatte denne, da Udstrækningen af Afstemningszonen var blevet modificeret i sidste Øjeblik paa den danske Regerings Ønske. Svaret paa det tyske Modforslag var blevet udformet, før denne Bestemmelse var taget. Oberstløjtnant Guinness spurgte derpaa, om den danske Regering ønskede at opretholde den oprindelige Betingelse ikke alene med Hensyn til Afstemningen, men ogsaa med Hensyn til Rømning, og om der ikke var stærk Stemning for, at Rømningen burde finde Sted til et Punkt sydligere end Afstemningsområdet for at forhindre tysk Indflydelse i disse Egne. Harmsworth svarede, at Forespørgeren vilde se, at Forandringen havde fundet Sted i Overensstemmelse med de danske Ønsker.

I Anledning heraf forespurgte Gesandten i London, om Ministeriet ønskede, at han skulde gøre nogle Bemærkninger i Foreign Office med Hensyn til det af Harmsworth i Underhuset fremførte, og da hvilke? Ministeriet svarede derpaa i et Telegram den 30. Juli, at den danske Regering kun havde fremsat Ønsket om 3. Zones Bortfald som Afstemningszone, men forudsat 3. Zones Bibeholdelse som Rømningszone. Heri var den danske Regering blevet bestyrket ved Konferencens Note af 16. Juni til den tyske Delegation. Hvis Harmsworth's Udtalelser opfattedes saaledes, at det skulde være paa den danske Regerings Begæring eller Ønske, at 3. Zone var faldet bort ogsaa som Rømningszone, anmodedes Gesandten om at gøre rette Vedkommende opmærksom paa ovenstaaende Sagsfremstilling.

Efter at have modtaget denne Instruks telegraferede Gesandten 1. August, at da Harmsworth's Ord absolut kunde opfattes, som om den kgl. Re-

gering havde udtalt Ønsket om 3. Zones Bortfald som Rømningszone, havde han tilskrevet Harmsworth, at dette ikke var Tilfældet, men at den ønskedes rømmet, og anmodede ham om at meddele dette til dem, der havde med Sagen at gøre.

I Anledning af dette Telegram telegraferedes til Gesandten, at Formen for hans Henvendelse til Harmsworth maatte skyldes en Misforstaaelse af Ministeriets Telegram af 30. Juli. Regeringens Standpunkt i Sagen havde været, at man ikke ønskede 3. Zones Bortfald som Rømningszone, men da det var sket, havde Regeringen taget den Stilling ikke at ville foretage Skridt, der maatte synes frugtesløse, og som kunde virke skadelige, hvis de opfattedes som Udtryk for Mistillid til den internationale Kommissions Evne til at sikre Afstemningens Frihed. Dette Standpunkt tiltraadtes ved den af Folketinget den 30. Juli vedtagne Udtalelse. Gesandten anmodedes derfor om at kontinuere sin Meddelelse til Harmsworth i Overensstemmelse med det ovenfor anførte. Gesandten svarede hertil i et Telegram af 2. August, at han skulde meddele Harmsworth den af Folketinget vedtagne Udtalelse som repræsenterende Regeringens Standpunkt, og fremhæve, at Regeringen nu efter Fredstraktaten betragtede Rømning som udelukket.

Af Gesandtens Telegram fremgik iøvrigt, at i Ministeriets Telegram af 30. Juli var af Ordene »forudsat 3. Zones Bibeholdelse« Ordet »forudsat« bortfaldet ved en Telegraferingsfejl, hvorved den skete Misforstaaelse var opstaaet.

I en ny Forespørgsel til den engelske Regering, fremsat i Underhuset den 12. August, forespurgte Oberstløjtnant Guinness, om Harmsworth nu var i Stand til at sige, om det var efter den danske Regerings Ønske, at ikke alene Afstemningen i Slesvig saa sydligt som til Slien-Ejder Linien var opgivet, men ogsaa den tyske Rømning af dette Omraade, som tidligere var arrangeret, for at man kunde føre Kontrol med, at der ingen Indblanding skete i Afstemningen, der fandt Sted i 1. og 2. Zone. Hertil svarede Hr. Cecil Harmsworth, at den tyske Rømning af 3. Zone oprindeligt blev overvejet i Forbindelse med Afstemningen, der skulde finde Sted der, men da denne Afstemning, efter den danske Regerings eget Ønske, blev opgivet, blev den tyske Rømning naturligvis ligeledes opgivet. Der laa ikke noget til Grund for den Paastand, at Ønsket om den tyske Rømning skulde være udeladt som Følge af en Afskriverfejl.

Agitationen for 3. Zone opgaves dog ikke, men fortsattes baade her og i Sønderjylland, uden dog at føre til noget Resultat, idet Regeringen stadig afviste Kravet om at foretage positive Skridt desangaaende. 3. December vedtog Venstre og det konservative Folkeparti i Landstinget et Mistillidsvotum til Ministeriet Zahle. I dette Mistillidsvotum udtalte Landstinget sit levende Ønske om, at Afstemningsomraadet i Sønderjylland maatte til-

falde Danmark i saa stort et Omfang, som muliggjordes ved Fredstraktatens Bestemmelse om, at Grænsen skulde drages paa Grundlag af Afstemningsresultatet, og under Hensyn til de paagældende Steders geografiske og økonomiske Forhold; tillige udtalte Landstinget sin Misbilligelse af, at Statsministerens offentlige Udtalelser kun var egnede til at modvirke dette Formaal.

Allerede den 9. Juli havde den tyske Nationalforsamling billiget Fredens Ratificering, og i Løbet af Efteraaret ratificerede de forskellige Magter Fredstraktaten med Undtagelse af de Forenede Stater.

Samtidig hermed gik man i Gang med Gennemførelsen af Traktatens Bestemmelser. Som Medlemmer af den internationale Kommission, der ifølge Traktatens Artikel 109 skulde styre det slesvigske Afstemningsomraade, udpegedes de herværende Gesandter Sir Charles Marling og Paul Claudel som Englands og Frankrigs Repræsentanter, medens den norske og svenske Regering til Medlemmer af Kommissionen valgte Telegrafdirektør Thomas Heftye og Landshøvding O. F. von Sydow. Tidligere Attaché ved den engelske Legation i København, Legationssekretær i Kristiania, Brudenell Bruce blev Kommissionens Generalsekretær. I Begyndelsen af August samledes den internationale Kommission i København for at indlede det forberedende Arbejde med Hensyn til Overtagelsen af Styret.

Da Præsident Wilson stadig ikke kunde bevæge det amerikanske Senat til at billige Fredstraktaten, besluttede de andre Stormagter at skride til Udveksling af Ratifikationerne i Paris den 10. Januar 1920 for dermed endelig at lade Traktaten træde i Kraft. Fra denne Dato begyndte da Fredstraktatens forskellige Frister at løbe, og den internationale Kommission havde dermed Beføjelse til at overtage Forvaltningen over det slesvigske Afstemningsomraade.

Dagen efter, den 11. Januar, ankom de Allieredes Besættelsestroppers øverste Kommandant, Admiral Sheppard, til Flensborg, og Kommissionen udnævnte nye sønderjydske Amtmænd i Stedet for de tidligere tyske Landraader. Endvidere udstedte den internationale Kommission en længere Proklamation den 14. s. M. om Overtagelsen af Forvaltningen. Derefter rømmede de tyske Tropper Afstemningsomraadet i Løbet af de følgende 14 Dage og erstattedes overalt af engelske og franske Besættelsestropper.

Hovedopgaven for den internationale Kommission var Gennemførelse af en fri og uafhængig Folkeafstemning i de to Zoner og paa Basis deraf at afgive Forslag om Grænsens Fastsættelse. Afstemningen fandt Sted paa to Tidspunkter. For 1. Zones Vedkommende stemtes der den 10. Februar. Resultatet var 75.431 danske og 25.329 tyske Stemmer. I 2. Zone stemte man den 14. Marts; der afgaves 12.800 danske og 51.724 tyske Stemmer, deraf 8944 danske og 27,081 tyske i Flensborg.

Efter Afstemningerne herskede der ingen Tvivl om, at 1. Zone vilde tilfalde Danmark, og at 2. Zone for Størstedelens Vedkommende vilde tilfalde Tyskland. Afstemningsresultatet blev i det store og hele af den tyske Presse modtaget med forholdsvis Ro. Man indskrænkede sig særlig i den konservative Presse til at fremhæve Muligheden for en tysk Irredenta i de afstaaede Omraader. Fra Gesandtskabet i Berlin indberettedes herom i en Depeche af 18. Februar, hvori meddeltes, at den tyske Presse i saa Henseende lagde særlig Vægt paa de Majoriteter og de store tyske Minoriteter, som fandtes i Sognene langs Afstemningszonens Sydgrænse. Et stort Antal Blade af saa godt som alle politiske Partier, fremdrog stærkt den fra tysk Side udarbejdede Tiedje-Linie, som bedre stemmende med Nationalitetsprincippet end den Clausenske Linie, hvorefter Afstemningen foregik.

Fra tysk Side hævdede man, at der i Mellemrummet mellem de to Linier fandtes et tysk Flertal; Berliner Tageblatt opgjorde Tallet til 7,071 Tyske og 6,345 Danske. Deutsche Allgemeine Zeitung, der anførte Bestemmelsen i Artikel 113 i den nye tyske Rigsforfatning om, at »fremmedtalende Befolkningsdele inden for det tyske Rige ikke maatte hindres i Udviklingen af deres folkelige Ejendommeligheder«, som et Vidnesbyrd om, at man fra tysk Side fuldt ud vilde respektere den nationale Selvbestemmelsesret, og derfor ogsaa billigede Afstaaelsen af virkelig dansk-sindede Landsomraader til Danmark, fandt, at det vilde være nødvendigt »i sand fredelig Aand« at revidere Grænsen, saafremt den Clausenske Linie blev den endelige, og saafremt det gode Forhold mellem Tyskland og Danmark skulde kunne bevares. Gesandten henledte Opmærksomheden paa de i nævnte Artikel 113 indeholdte Garantier og mente, at disse Bestemmelser kunde have særlig Interesse for Danmark, da det vel kunde ventes, at lignende Garantier vilde blive søgt opnaaede af de tyske Mindretal, der med Tiden vilde opstaa paa andre Staters Territorier. I en saa blandet Befolkning, som Tilfældet var i de sydlige Sogne af 1. Zone, vilde det være umuligt at naa til en mere end relativt nationalretfærdig Grænse. Formaålet maatte da være at gøre Mindretallene paa begge Sider af Grænsen saa smaa som muligt, og saa vidt muligt lige store. Disse Krav mente man fra tysk Side, at Tiedje-Linien tilfredsstillende. Naar man fra tysk Side faldt tilbage paa Tiedje-Linien som en Retraite og saa stærkt drog denne Linie i Forgrunden, maatte man sikkert regne med, at der bag den vilde forskanse sig et kommende tysk Irredenta. Ogsaa socialdemokratiske Blade slog til Lyd for en Revision af den Clausenske Grænse; kun fra nationalistisk Side (Kreuz-Zeitung) rejstes Betænkelighed over for Tiedje-Linien som national Afgørelse, fordi man fandt, at den ikke gav nok.

Med Depechen fulgte et efter Hejmdals Opgivelse af Valgresultaterne

udarbejdet Oversigtskort over Befolkningsforholdene i den sydlige Del af 1. Afstemningszone.

I Anledning af denne Depeche fra Gesandtskabet fremsatte Udenrigsministeriet sine Betragtninger over Spørgsmaalet i en Depeche af 25. Februar. Ministeriet fremhævede, at der ved en saadan Opgørelse over Afstemningsresultaterne ikke alene skulde tages Hensyn til Afstemningsdistrikterne, der særligt i den midterste, daarligt befolkede Del var af stor Udstrækning, men med ringe Stemmeantal; Opgørelsen maatte ogsaa foretages sognevis som i 1867. Naar dette blev gjort, opslugtes ikke alene de nordlig beliggende tyske Enklaver af de danske Dele af det paagældende Sogn, men det samme blev ogsaa Resultatet omkring og Syd for den Tiedje'ske Linie. Med disse Forhold maatte der regnes Syd for Tiedje-Linien, og endvidere havde de tilrejsende Stemmer uden Tvivl været til Tysklands Fordel, saa at de oftest meget smaa tyske Flertal derfor i Virkeligheden kun var tilsyneladende Flertal. Det viste sig ogsaa ved en Optælling sognevis, at der til Trods for tysk Flertal i et eller flere Afstemningsdistrikter alligevel var dansk Flertal i Sognet. I hele Nordslesvig havde foruden Byerne Aabenraa, Sønderborg, Tønder og Højer kun tre Landsogne givet tysk Flertal, nemlig Højer Landsogn, Udbjerg Sogn og Tinglev Sogn, i hvilket sidste det store Antal Jernbanefolk havde gjort Udslaget. Hermed faldt Grundlaget for Tiedje-Linien, der hvilede paa den Forudsætning, at disse Distrikter, der overvejende havde stemt tysk ved Rigsdagsvalget 1912 ogsaa nu skulde give tysk Flertal.

Ifølge Fredstraktatens Artikel 109 havde den danske Regering, saafremt Afstemningen i 1. Zone faldt ud til Fordel for Danmark, Ret til i Forstaaelse med den Internationale Kommission at lade dette Omraade besætte med sine militære og administrative Myndigheder straks efter Offentliggørelsen af Afstemningsresultatet. Dette anerkendtes ogsaa af den Internationale Kommission, men samtidig mente denne, at de praktiske Vanskeligheder med Hensyn til en saadan dansk Besættelse af 1. Zone endnu var saa store, at Kommissionen maatte henstille til den kgl. danske Regering at samtykke i en Udsættelse af Gennemførelsen af denne Ret.*) Dette meddeltes den danske Regering fra Kommissionens Formand, Sir Charles Marling gennem en Skrivelse af 8. Marts fra den britiske Chargé d'Affaires og bragtes af Kommissionen til Offentlighedens Kundskab gennem Pressen.

Henimod Tidspunktet for Afstemningen i 2. Zone, den 14. Marts, blev Stemningen i Flensborginteresserede Kredse, baade i Danmark og i Nordslesvig, stadig mere urolig for det kommende Resultat af Afstemningen, samtidig med at ogsaa Agitationen baade fra dansk og tysk Side skærpedes

*) Forslag til Gennemførelse af en Besættelse blev i Løbet af Vinteren udarbejdet i det midlertidige Ministerium for sønderjydske Anliggender og forelagt Kommissionen.

til den sidste Kamp. Som Følge af den tyske Agitation umiddelbart Syd for 2. Zone kom atter Tanken frem om en Rømning af 3. Zone. Dette fandt Udtryk i en Henvendelse til den danske Rigsdag fra en Række danske Tillidsmænd for Byen Flensborg og for Landkredsen i 2. Zone samt fra Medlemmer af det mellemslesvigske Udvalg. Henvendelsen overrasktes den 8. Marts til Rigsdagens Formænd. Det betonedes i den, at der fra tysk Side ved Møder Syd for 2. Zone søgtes øvet Indflydelse paa Afstemningen der. Denne Bevægelse blev ledet og fremmet fra Berlin for at paavirke Afstemningen i 2. Zone til Gunst for Tyskland, og man vilde ved Hjælp af en stor holstensk Demonstration gøre den slesvig-holstenske Tanke til en Magtfaktor, der kunde beherske Afstemningen den 14. Marts og tilvejebringe stort tysk Flertal, paa hvilket Grundlag der skulde søges opnaaet en Forskydning af Grænsen mod Nord op i 1. Zone. Heroverfor rejstes i Henvendelsen Kravet om, at 3. Zone maatte blive rømmet i Overensstemmelse med de høje allierede Magters oprindelige Hensigt, saaledes at preussiske Bestræbelser for at beherske Afstemningen i 2. Zone kunde blive kuldkastet. Endvidere henvistes til Udtalelser af den nordslesvigske Vælgerforenings Tilsynsraad den 4. Juli og den 13. December om Rømningen af 3. Zone som nødvendig Betingelse for en fri Afstemning i 2. Zone, en Fordring, der havde fundet enstemmig Støtte fra to store politiske Partier i Danmark. Henvendelsen sluttede defor med at udtale en indtrængende Bøn om, at den danske Rigsdag vilde søge at formaa Regeringen til at bestræbe sig for at opnaa Rømning af Slesvig til Linien Slien-Ejderen for at gøre Ende paa det stadig fra Syd udgaaende Tryk paa Afstemningen i 2. Zone. Hvis dette var umuligt, anmodedes Rigsdagen om at virke for, at den ved 3. Zones Bortfald foraarsagede Indvirkning paa Afstemningen i 2. Zone fik tillagt den Betydning og Vægt, som en retfærdig Vurdering af Folkeafstemningen paabød.*) Foruden til Rigsdagen sendtes Henvendelsen ogsaa til det sønderjydske Udvalg, hvor den fremlagdes i Mødet den 10. Marts uden at give Anledning til Udtalelser. Men i Anledning af Henvendelsen besluttede Folketinget i et Møde den 12. Marts at udtale sin Forvisning om, at ligesom de allierede Magter ved Bestemmelserne i Fredstraktaten vedrørende Sønderjylland havde skaffet vort Folk Oprensning for mange Aars Lidelser og Uret, for hvilken Oprensning alle Danske følte en dyb og inderlig Taknemmelighed, saaledes vilde de ogsaa ved den endelige Fastsættelse af Danmarks Sydgrænse træffe en retfærdig Afgørelse, som det danske Folk med Tillid kunde give sin Tilslutning og med Glæde tage imod.

I Overensstemmelse med det af Regeringen tidligere indtagne Stand-

---

*) Henvendelse med Underskrifter aftrykt i »Forhandlinger i Rigsdagspartiernes sønderjydske Udvalg, pag. 648—55.

punkt foretoges paa dette sene Tidspunkt intet Skridt i Anledning af det fra mellemslesvigsk og Flensborgsk Side udtalte Ønske om Rømning.

Afstemningen fandt derefter Sted den 14. Marts med det ovenfor angivne Resultat. Straks efter at Afstemningsresultatet var blevet bekendt i Paris, meddelte den danske Gesandt i et Telegram af 17. Marts, at uagtet Efterretninger fra Kommissionen havde været pessimistiske, havde de franske Embedsmænd og Politikere, som havde beskæftiget sig med Slesvig, ventet et større Antal danske Stemmer. Som Følge af Antallet af bosciddende Stemmer i Flensborg syntes man at anse Spørgsmaalet for afgjort for denne By. Interesserede spurgte Gesandten om Antallet af tilrejsende Vælgere i Landkredse, hvorvidt danske Stemmer var tættere langs 1. Zones Grænse, og hvad der kunde gøres for at beskytte Danskere mod tysk Hævn.

I Tilslutning til dette Telegram meddelte Gesandten i en Depeche af 23. Marts, at de Embedsmænd og Politikere, han havde talt med, havde beklaget Udfaldet af Afstemningen, men erklæret, at efter deres Skøn var Spørgsmaalet i ethvert Fald for Flensborgs Vedkommende afgjort; »40 pCt. Stemmer for Danmark i Flensborg vilde have været af Betydning, men 28 . . .« Det var tænkeligt, at de danske Stemmer i Landdistrikterne var samlet saaledes langs Grænsen af 1. Zone, at denne vilde blive draget lidt sydligere, men herom savnedes Underretning. Det fremhævedes overfor Gesandten, at Frankrig som Følge af Pragfreden havde følt en vis Forpligtelse til at støtte de danske Krav; hvis Resultatet ikke svarede til Forventningerne, var det ikke Frankrigs Skyld. Gesandten udtalte, at det deraf fremgik, at der næppe i Paris vilde findes nogen virkelig Sympati for en Flensborg-Bevægelse. Dette havde en naturlig Forklaring i, at Frankrig for sit eget Vedkommende ønskede en nøjagtig Udførelse af Versaillestraktaten efter dens Aand og Bogstav og ikke ønskede at svække de Plebisciter, som forberedtes andre Steder.

Straks efter at have modtaget den Internationale Kommissions foreløbige og uofficielle Opgørelse meddelte Udenrigsministeriet den til alle danske Gesandtskaber og en Række Konsulater ved et Cirkulærtelegram af 16. Marts. Det meddeltes, at ifølge den Internationale Kommissions Opgørelse var der i hele 2. Zone afgivet 12.793 Stemmer for Danmark og 51.820 Stemmer for Tyskland, ialt 64.613 Stemmer. Deraf i de 145 Landkommuner 3.855 Stemmer for Danmark og 24.749 Stemmer for Tyskland, ialt 28.604 Stemmer, der fordelte sig saaledes i de tre Landkredse: Flensborg Landkreds 1.404 danske og 6.687 tyske Stemmer, ialt 8.091 Stemmer, hvilket giver 17,35 pCt. Stemmer for Danmark. Tønder Landkreds 2.376 danske og 17.390 tyske Stemmer, ialt 19,766 Stemmer, hvilket giver 12,02 pCt. for Danmark. Husum Landkreds 75 danske og 672 tyske Stemmer, ialt 747 Stemmer, hvilket giver 10,04 pCt. for Danmark.

Sin Opfattelse af Afstemningernes politiske Resultater gav Udenrigsministeriet Udtryk i 2 Cirkulærtelegrammer til Gesandtskaberne den 20. og 26. Marts. I det førstnævnte Telegram udtaltes for det første: Med 2. Zone vilde Danmark faa en samlet tysk Befolkning paa over 100.000 Indbyggere, der vilde føle en Indlemmelse i Danmark som en Tvangsindlemmelse. Stillingen for Danmark vilde være en helt anden, end hvis de paagældende Egne indlemmedes, efter at et Flertal af Befolkningen havde stemt derfor. Det vilde skabe en stadig Urc, som vilde volde Danmark de største Vanskeligheder.

For det andet var der her i Landet fra visse Sider blevet gjort gældende, at Danmark burde søge tilvejebragt særlige Garantier for de danske Minoriteter i de tilbageblevne Dele af Slesvig, som ikke genforenedes med Danmark, ligesom der under Delegationens Ophold i Paris blev rettet Spørgsmaal til den om Garantier for de tyske Minoriteter Nord for den nye Grænse. Denne Tanke vendte Delegationen sig med Rette stærkt imod, og det lykkedes den at afvende den. Bestræbelserne fra dansk Side burde derfor gaa ud paa en Tilvejebringelse af Optionsret for dansktalende i 2. Zone samt paa, at begge Minoriteter efterhaanden formindskes saa meget som muligt, saaledes at der blev en rent national Grænse, og der burde fra dansk Side ydes de danske Minoriteter Syd for Grænsen økonomisk og anden Støtte, for saavidt de maatte ønske at forlægge deres Bopæl til Danmark.

For det tredie syntes Flensborg-Gruppen at have opgivet Haabet om Til sidesættelse af Afstemningen i 2. Zone. Dens Resolution paa de i København afholdte Agitationsmøder havde været forholdsvis tam, og yderligere Agitationsmøder var blevet aflyst. Gruppen syntes nu at ville virke for, at der med Hensyn til 2. Zones fremtidige Skæbne blev truffet Dispositioner svarende til de for Saarbækkenet truffne. Denne Plan forudsatte dog Ændringer i Fredstraktaten, og syntes derfor meget fantastisk. Hvis en saadan Plan omtaltes for Gesandterne, vilde de kunne udtale, at Danmark maatte være interesseret i hurtigst muligt at opnaa en definitiv Afgørelse i den Aand, som Resultaterne af Afstemningerne i 1. og 2. Zone klart afgav. Det betød en alvorlig Fare for Danmark, hvis Spørgsmaalet om 2. Zones Skæbne holdtes aabent.

For det fjerde var der fra tysk Side fremkommet Forsøg paa at fortolke Fredstraktatens Bestemmelser saaledes, at der skulde kunne ske Ændringer i Grænsen for 1. Zone, idet den tyske Regering overfor den Internationale Kommission havde rejst Krav om den saakaldte Tiedjelinie. Der vilde derfor ikke inden for 1. Afsnit kunne sondres mellem de enkelte Kommuner under Hensyn til Antallet af de der afgivne Stemmer. Den tyske Fortolkning hvilede paa Udtrykket i den franske Tekst af Artikel 110, 1. Stk., at

Grænsen vil blive fastsat efter en Linie, der hviler paa »le resultat des votes«, altsaa i Flertal, som Modsætning til Artikel 109, 3. Afsnit, der taler om »le resultat du vote«, i Enkelttal. Denne Fortolkning var uholdbar, efter som Artikel 109, 3. Afsnit, udtrykkelig fastslog, at Resultatet af Afstemningen i 1. Zone bestemtes ved Flertallet af Stemmer i dette Afsnit som Helhed.

Til Slut udtaltes, at det i Telegrammet indeholdte fremsattes til Gesandternes Orientering, og at de bemyndigedes til i paakommende Tilfælde at udtale sig i Overensstemmelse dermed. I Anledning af Cirkulærtelegrammets 4. Afsnit udtalte Gesandten i Paris i den allerede ovenfor citerede Depeche af 23. Marts, at man i det franske Udenrigsministerium intet kendte til den i Ministeriets Telegram af 20. ds. omtalte tyske Fordring om Ændringer i Grænsen for 1. Zone. Dog erklæredes denne Grænses Forskydning nordefter at være udenfor enhver Diskussion.

I Ministeriets 2. Cirkulærtelegram den 26. Marts meddeltes det Gesandterne som Udtryk for det danske Standpunkt, at 1. Zone ifølge Fredstraktaten dannede et urørligt Hele, derfor havde Minister Hanssen paa den danske Regerings Vegne anmodet den internationale Slesvig-Kommission om, at den Besættelse af 1. Zone ved dansk Militær, hvortil Fredstraktaten gav Adgang, nu maatte finde Sted. Heri havde Kommissionen indvilget, og fra 1. April vilde der blive sendt dansk Militær og danske Orlogsskibe til Sønderjylland. For at modvirke de tyske Henvendelser til Kommissionen for Tiedjelinien var Petitioner i modsat Retning indgivet til samme fra danske i de paagældende Distrikter. For det andet udtaltes det i Telegrammet, at efter at Afstemningen havde fundet Sted i begge Zoner, ventedes med Længsel saavel i Danmark som i Slesvig paa den endelige Afgørelse, og det vilde være rigtigt at støtte Sagens Paaskyndelse fra dansk Side som et Vidnesbyrd om vor Interesse. Gesandterne anmodedes derfor om ved given Lejlighed at udtale mundtligt, at det danske Folk og den danske Regering vilde være taknemmelig for den hurtigst mulige Fremme af denne for Danmark saa vigtige Sag.

I Anledning af den kommende Besættelse af 1. Zone ved dansk Militær indberettede Gesandten i Berlin i en Depeche af 30. Marts, stilet til Chefen for 1ste Departement, Kammerherre O. C. Scavenius, at han havde haft en Saintale med Understatssekretæren i det tyske Udenrigsministerium, hvem han havde meddelt, at Besættelsen vilde finde Sted fra 1. April. Paa Foranledning af en Bemærkning fra Understatssekretæren afviste Gesandten Muligheden af, at Forhandlinger vilde kunne finde Sted om Tiedjelinien og henviste til de Bestemmelser i Fredstraktaten, i Henhold til hvilke 1. Zone var at betragte som et udeleligt Hele, indenfor hvilket der ikke vilde kunne sondres imellem de enkelte Kommuner under Hensyn til Antallet af de der afgivne Stemmer.

Imidlertid haabede og arbejdede de Flensborg-interesserede Kredse baade i Sønderjylland og Danmark stadig paa at vinde Flensborg med de nordligste Sogne af Mellemslesvig for Danmark. Efterhaanden som Tiden nærmede sig, da man kunde vente, at Kommissionens Indstilling skulde afgives, blev Stemningen i disse Kredse mere urolig, og man nærrede en Frygt for, at der skulde blive truffet en Afgørelse, der ikke opfyldte alle danske Ønsker. Da gik Ministeriet Zahle af den 29. Marts og afløstes af Ministerierne Liebe fra 30. Marts til 4. April og Friis fra 4. April til 5. Maj, da det nuværende Ministerium Neergaard dannedes. Virksomheden fra de Flensborg-interesserede Kredse baade her i Danmark og i Sønderjylland tog navnlig Sigte paa en Udsættelse af den internationale Kommissions Afgørelse i det Haab, at en ny Regering vilde udvise en mindre passiv Holdning i det flensborgske Spørgsmaal end den tidligere. Med Henblik herpaa udtalte dog Gesandten i Paris i en Depeche af 1. April, at man i det franske Udenrigsministerium havde udtalt Tvivl om, hvorvidt et først nu iværksat Regeringsskifte vilde kunne udøve nogen Indflydelse paa Løsningen af det slesvigske Spørgsmaal. Ifølge de sidste Efterretninger havde den internationale Kommission endnu ikke endt sine Overvejelser, og det sagdes Gesandten, at den paatænkte at lægge nogle Kommuner i 2. Zone Nord for den nye Landsgrænse af Hensyn til disse Distrikters Ernæringsforhold.

I Ministeriet Liebe fungerede Marineministeren, Kommandør Konow som Udenrigsminister. Lørdag den 3. April havde denne sammen med to af sine Kolleger en Sammenkomst med den i Tønder Amt designerede Amtsassessor. Denne anmodedes om underhaanden ved de Samtaler og Sammenkomster, han havde med Repræsentanter for den internationale Kommission, at søge udvirket, at Kommissionen ventede med at afgive sin Indstilling. Resultatet af sin Henvendelse meddelte den designerede Amtsassessor i en Skrivelse af 5. April til en af Ministrene (ikke Udenrigsministeren) i Ministeriet Friis. Han oplyste i denne Skrivelse, at han havde erfaret, at hans Henvendelse Lørdag den 3. fra København til Kommissionen for den daværende Regering havde haft den Virkning, at Kommissionens i Flensborg værende Medlemmer (altsaa alle undtagen Sir Charles, der var undervejs til København) havde været enige om af international Høflighed overfor Danmark at efterkomme Anmodningen og vente med at afgive Indstillingen til Paris til efter den ny Regerings Dannelselse. Endelig meddeltes det i den her citerede Skrivelse, at man ventede Indstillingen underskrevet den 15. April og derefter sendt videre til Fredskonferencen.

Om den her omtalte Underhaandshenvendelse til den internationale Kommission gav Statsminister Friis Meddelelse i det sønderjydske Udvalgs Møde den 9. April. Statsministeren tilføjede, at Spørgsmaalet nu altsaa

maatte betragtes som bortfaldet, og Sagen stod da paa, om Ministeriet skulde søge at foretage noget for at foranledige en Udsættelse af Kommissionens Indstilling. Et saadant Skridt kunde dog ikke fra hans Side tænkes gjort uden Samraad med det sønderjydske Udvalg, og han spurgte derfor Udvalget, om dette ønskede Ministeriets Hverv udvidet til at foretage en Henvendelse vedrørende Spørgsmaalet om Tidspunktet for de Afgørelser, der skulde træffes af Kommissionen og Ententen.

I denne Sammenhæng refererede Statsministeren til en Samtale med Kommandør Konow. Denne havde til ham udtalt, at der ikke i den af ham foretagne Henvendelse, som var fremkommet fra ham uden Samraad med den daværende Statsminister, og for hvilken han tog Ansvar, laa noget Ønske om at fremme en Internationalisering af Flensborg og Omegn eller overhovedet at fremme nogen særlig Ordning dernede. Der var ogsaa delte Meninger derom i Ministeriet, da dette ikke var dannet med noget sønderjysk Program. Hans Tanke var den, at han helst saa, at Ministeriet som Forretningsministerium ikke fik synderligt at gøre med disse Sager, hvorfor han heller ikke havde ønsket at have noget nærmere at gøre med den saakaldte Afvandingssag, der vedrørte Behandlingen af Grænseegnene. Statsministeren sluttede med at udtale, at han havde anset det for rigtigt at forelægge Sagen for Udvalget, og at Ministeriet efter hans Mening vilde paadrage sig et overordentligt stort Ansvar, om det undlod at bringe Spørgsmaalet frem i det sønderjydske Udvalg. I den efterfølgende Diskussion tog det radikale Parti og Socialdemokratiet Afstand fra den foretagne Henvendelse og modsatte sig, at Ministeriet Friis foretog noget Skridt i den Retning. Fra Venstres Side udtalte Klaus Berntsen, at han beklagede, at Henvendelsen var foretaget uden at have været drøftet i det sønderjydske Udvalg. Paa et direkte Spørgsmaal fra Folketingsmand Rode svarede Udenrigsministeren, Kammerherre O. C. Scavenius, at intet skriftligt forelaa i Udenrigsministeriets Akter om den paagældende Episode.

Da der var Grund til at antage, at den internationale Kommissions Indstilling i nær Fremtid vilde blive underskrevet og sendt til Paris, havde Udenrigsministeriet allerede den 8., Dagen før det ovenfor citerede Møde i det sønderjydske Udvalg, anmodet Gesandten i Paris om at indhente Oplysninger om den Fremgangsmaade, der vilde blive fulgt, efter at Indstillingen var naaet til Paris. Navnlig ønskede man oplyst, hvorvidt det kunde ventes, at det øverste Raad inden Fastsættelsen af Grænselinien vilde anmode Gesandten om at give Møde for Raadet for paa den danske Regerings Vegne at meddele Oplysninger eller afgive Erklæring. Ligeledes vilde man gerne have Oplysning om den paatænkte Fremgangsmaade ved de allierede Magters Overdragelse af Sønderjylland til Danmark. Endelig spurgte man Gesandten, om han af Hensyn til de forestaaende vigtige Af-

gørelser i Paris ønskede, at Ministeriet sendte ham en Medhjælper, der udelukkende kunde staa til hans Disposition ved Behandlingen af det sønderjyske Spørgsmaal.

I Anledning af det sidste Spørgsmaal i Telegrammet svarede Gesandten omgaaende ved Telegram af 9. April, at han var taknemmelig for en Medhjælper, der var fortrolig med sønderjydske Forhold, men at han vilde sætte Pris paa at blive hørt inden endelig Valg af paagældende Person. Som Følge af dette Telegram svarede Ministeriet Dagen efter, at man tillige tænkte sig det nyttigt ogsaa til Hjælp for Gesandten at sende en Person, der var kendt med de rent lokale Forhold i Sønderjylland (geografiske Forhold og lignende). Som teknisk Medhjælper var foreslaaet Kontorchef i Direktoratet for Matrikelvæsenet, Hendriksen, og Gesandten anmodedes om at telegrafere, hvorvidt han ønskede saadan teknisk Medhjælp. Den 12. April telegraferede Gesandten, at teknisk Hjælp for Sikkerheds Skyld vilde være ønskelig, da Tanken om i alt Fald at lægge visse Dele af 2. Zone under Danmark syntes at være fremme.

Saaledes som Forholdene forelaa, efter at den ovenfor omtalte Henvendelse til den internationale Kommission var bortfaldet ved Ministeriet Liebes Fratræden, og under Hensyn til de politiske Forholds Udvikling, ansaa Ministeriet Friis det for formaalstjenligt at virke henimod, at den ved den tidligere Henvendelse tilsigtede Udsættelse fandt Sted. Herom underrettedes Gesandten i Paris ved et længere Telegram af 11. April. Heri udtaltes, at Udenrigsministeren havde den Opfattelse, at da Spørgsmaalet om den paa-tænkte Henstilling fra dansk Side var kommet offentlig frem og derfor ikke mere kunde betragtes som havende Karakter af en Underhaandshenvendelse, kunde Kommissionen kun ugerne se en saadan Henstilling rettet til sig, idet den i Betragtning af sin internationale S sammensætning og upartiske Karakter ikke vilde mene at kunne efterkomme Henstillingen. Ministeriet havde derfor opgivet at foretage Henstilling til Kommissionen, men paa-tænkte — i Erkendelse af, at det under Hensyn til det ovenfor angaaende de politiske Forhold anførte paa hvilede det saa vidt muligt at søge at virke henimod en Udsættelse af de allierede Magters endelige Bestemmelse, indtil Folketingsvalg havde fundet Sted — til sin Tid at foretage Henvendelse i saa Henseende til nævnte Magter.

Med Hensyn til den her nævnte Henvendelse til Magterne oplyste Gesandten i Paris ved Telegram af 13. April, at Henvendelsen vilde være at rette til den franske Udenrigsminister som Præsident for Fredskonferencen, men Sagen vilde rimeligvis blive behandlet af Ambassadørkonferencen i Paris. Gesandten mente derfor, at man ogsaa burde henvende sig til de 5 Regeringer, ogsaa de Forenede Stater, for at de kunde instruere deres Gesandter.

Under Hensyn til de siden Ministeriet Friis' Tiltrædelse førte politiske Forhandlinger mente Ministeriet saaledes at burde virke hen til, at Afgørelsen af det sønderjyske Spørgsmaal ikke fandt Sted, forinden de forestaaende almindelige Folketingsvalg var afholdt. Dette telegraferedes 13. April til Gesandterne i Kristiania, Stockholm, Berlin, London, Paris og Rom, og de instrueredes om, hvis Kommissionens Indstilling forelaa før Valgene og før Dannelsen af en ny Regering, at foretage en Underhaandshenvendelse i det Øjemed at udvirke, at de allierede Magters Afgørelse ikke kom til at foreligge, forinden ovennævnte Betingelse var til Stede, saafremt de ikke fik Vished for, at der ikke blev Spørgsmaal om, at Afgørelsen faldt inden ovennævnte Tidspunkt.

I Forbindelse med den sidste Passus i sidstnævnte Telegram vedrørende Tidspunktet for de allierede Magters Afgørelse meddeltes det i Telegram af 14. April Gesandten i Paris til Orientering og fortrolig Efterretning, at man havde forstaaet, at en Henstilling fra den danske Regering til de allierede Magter om Udsættelse af disses endelige Afgørelse forekom den internationale Kommission overflødig, da det syntes usandsynligt, at en endelig Afgørelse vilde blive taget inden Udgangen af April, til hvilket Tidspunkt det ventedes, at de danske Valg vilde være afsluttede. Gesandten anmodedes om at telegrafere, hvorvidt han mente, at den eventuelle Underhaandshenvendelse til de allierede Magter om Udsættelse efter Omstændighederne kun burde rettes til den franske Udenrigsminister som Præsident for Fredskonferencen, eller om han vedblivende mente, at man til sin Tid eventuelt burde henvende sig til de 5 Regeringer.

Gesandten svarede herpaa ved Telegram af 16. April, at det maatte anses for udelukket, at Sagen kom til Afgørelse end ikke til Behandling inden Udgangen af April; der var derfor ingen Henvendelse foretaget. Generalsekretæren i det franske Udenrigsministerium havde sagt ham, at man kun vilde handle i Forstaaelse med den danske Regering; paa den anden Side vilde det være af Interesse at kende den danske Regerings Ønsker, navnlig med Hensyn til Flensborg. Gesandten mente ogsaa, at en Samtale med en Embedsmand, som behandlede Sagen, viste, at ogsaa rent materielle Hensyn vilde hindre Afgørelse inden nyt Ministerium, saa meget mere som Kommissionens Forslag endnu ikke forelaa. Dette forklarede Gesandten nærmere i en Depeche af 17. April. Kommissionsindstillingen forelaa endnu ikke i Paris, og ingen Afgørelse kunde blive truffet, inden Valgene i Danmark den 26. Generalsekretæren udtalte spontant til Gesandten, at man ønskede at holde sig i Føling med den danske Regering. Hertil svarede Gesandten, at Ministeriet Friis' Hverv indskrænkede sig til Afholdelsen af Valgene, og at Ønsket om at holde sig i Forbindelse med den danske Regering ved den endelige Ordning af de slesvigske Anliggender

kun kunde ventes opfyldt med et praktisk Resultat efter Valgene og den paafølgende Udnævnelse af en ny Regering. Gencralsekretæren forstod dette. Under disse Omstændigheder havde Gesandten ikke foretaget nogen Henvendelse om Udsættelse af Afgørelsen.

Under disse Samtaler var han stadig blevet stillet over for Spørgsmaalet, hvad man ønskede i Danmark med Hensyn til 2. Zone og Flensborg, og hvilken Ordning den danske Regering havde tænkt sig, navnlig for saa vidt angik Flensborg. Som Følge af den nuværende Regerings ganske bestemt begrænsede Mandat havde han unddraget sig at svare. Gesandten anførte dette som en Antydning af, at man ventede, at den kommende danske Regering vilde have bestemte Tanker om en Ordning af Spørgsmaalet Flensborg og 2. Zone. Flensborgs Skæbne laa de forskellige, som i det franske Udenrigsministerium beskæftigede sig med Slesvig, stærkt paa Sinde. De antydede, at man vilde kunne lægge nogle Landdistrikter fra 2. til 1. Zone, medens Udfaldet af Afstemningen i Flensborg udelukkede Muligheden af at lade denne By blive indkorporeret i Danmark: men hvilken Løsning vilde skaffe en brugelig Grænse og sikre den danske Minoritet imod tysk Forfølgning? Tanken om Internationalisering af 2. Zone med Bestyrelsesmandat overdraget England af Folkenes Forbund, hvorom der var modtaget Petitioner fra den danske Minoritet, havde fundet Støtte i den engelske Presse. En Internationalisering var imidlertid ikke forudset i Fredstraktaten.

Efter Modtagelsen af denne Depeche telegraferede Ministeriet den 26. April, at det ganske billigede de af Gesandten fremsatte Udtalelser angaaende det den nuværende Regering givne bestemt afgrænsede Mandat.

Bestræbelserne for Sikringen af Danskheden i 2. Zone koncentreredes efterhaanden i Ønsket om en Internationalisering af Mellemslesvig med Flensborg. Petitioner derom indsendtes til Fredskonferencen fra den danske Minoritet i Mellemslesvig og fandt ogsaa Støtte som ovenfor nævnt i den engelske Presse. Men Hovedvanskelighederne for en Internationalisering var, som ogsaa antydet af Gesandten i Paris i den ovenfor citerede Depeche af 17. April, dels at en saadan Internationalisering ikke var forudset i Fredstraktaten, dels Opnaelsen af Tysklands Samtykke. Internationaliseringsplanen vandt imidlertid Støtte i Mellemslesvig- og Flensborg-interessererede Kredse baade i Danmark og Nordslesvig. I Nordslesvig tog Bestræbelserne Form af en Adresse, der overrakte Statsminister Friis den 15. April af en Deputation, der bestod af Advokat Johannes Andersen og Gaardejer P. Grau. Adressen overrakte med en Skrivelse til Statsministeren, undertegnet af Direktør L. Christensen, Haderslev, Gaardejer N. J. Hørlück, Rurup, Sognepræst Andersen, Holbøl, og Gaardejer Chr. Lassen,

Østerby. I Skrivelsen oplystes, at Petitionen havde faaet 11.282 Underskrifter i Haderslev Amt, 2.078 i Aabenraa Amt, 2.409 i Sønderborg Amt, 5.481 i Tønder Amt og 554 i de Dele af Flensborg Amt, der hørte til 1. Zone, tilsammen altsaa 21.804 Underskrifter samlet i Løbet af faa Dage. Petitionen var tillige blevet tilstillet den internationale Kommission og den danske Rigsdags Formænd. Underskriverne betegnede sig i Petitionen som Medlemmer af Vælgerforeningen i 1. Zone. Petitionen gik ud paa at rette en indtrængende Anmodning til den internationale Kommission, den danske Regering, den danske Rigsdag og det danske Folk om at træde i Skranken for, at det mellemslesvigske Omraade blev lagt under international Højhed for en længere Aarrække, da Fredstraktaten ikke engang hjemlede den indfødte Befolkning i 2. Zone nogen Optionsret for Danmark.

Statsministerens Svar ved Modtagelsen af Petitionen gik ud paa, at Overbringerne maatte være overbevist om, at den Skæbne, der timedes de Danske i 2. Zone, laa Ministeriets Medlemmer stærkt paa Sinde, men om den Vej, Petitionen anviste, var Opfattelserne delte, saavel Nord som Syd for Kongeaaen, og som fremhævet under Debatten i Folketinget den 11. April kunde der under Navnet Internationalisering rummes en meget forskellig Virkelighed. Sikkert for Ministeriet var det, at det laa uden for dettes Mandat at søge at indvirke paa Realiteten af Ordningen af det sønderjydske Spørgsmaal. Mindst kunde det tænkes, at et Forretningsministerium under Forberedelserne til Folketingsvalget kunde træde i Skranken for en bestemt Ordning af det sønderjydske Spørgsmaal. Den Stilling, Statsministeren hermed indtog til det i Petitionen rejste Ønske om en Internationalisering af 2. Zone, var i fuld Overensstemmelse med hans tidligere Udtalelser om Spørgsmaalet i det sønderjydske Udvalgs Møde den 9. April. I dette Møde havde han udtalt, at det reelle Spørgsmaal, der laa bagved Forsøget paa at skaffe en Udsættelse af Kommissionens eller eventuelt Stormagternes Afgørelse i det sønderjydske Spørgsmaal, var Spørgsmaalet om, hvorvidt det vilde være ønskeligt at faa en international Zone. Dette Spørgsmaal vilde det ikke tilkomme Ministeriet at tage endelig Stilling til; der var anført stærke Argumenter imod det; for det første, at det vilde være i Strid med Fredstraktaten, for det andet, at under en saadan midlertidig Internationalisering, som skulde paafølges af en Afstemning, vilde Mellemtiden kunne ventes udnyttet fuldt saa kraftigt fra tysk som fra dansk Side.

I Løbet af de første 14 Dage af April var den internationale Kommissions Indstilling i det slesvigske Spørgsmaal endelig udfærdiget og underskrevet af Kommissionens Medlemmer den 16. April. Det var da indlysende, at den kort Tid efter vilde foreligge i Paris til Fredskonferencens endelige Afgørelse.

Den 25. April meddeltes det Gesandtskaberne ved et Cirkulærtele-

gram, at Præsidenten for den internationale slesvigske Kommission samme Dag var afrejst via London til Paris, hvor han ventedes at ankomme den 29. Præsidenten medførte Kommissionens Indstilling vedrørende Sønderjylland.

Afsendelsen af de danske Sagkyndige, hvorom der i Begyndelsen af April var udvekslet Telegrammer med Gesandten i Paris, maatte nu finde Sted. Udenrigsministeriet telegraferede derfor den 22. April til Gesandten i Paris, og meddelte ham, at man under Forudsætning af Gesandtens Indforstaaelse havde til Hensigt at sende Kammeradvokat Aagesen til Paris, for at han midlertidig kunde bistaa Gesandten med Forhandlingen af sønderjydske Spørgsmaal. Aagesens interesserede, men fuldt neutrale, Holdning til det sønderjydske Spørgsmaal gjorde ham særdeles velegnet dertil. Udenrigsministeriet maatte paa Forhaand betragte det som udelukket at vælge nogen Person, hvis Holdning overfor Spørgsmaalet var i mindste Maade præjudiceret. Gesandten anmodedes om omgaaende at udtale sig om dette Valg. Kontorchef Hendriksen vilde ledsage Aagesen til Paris; han havde i nogen Tid været ansat i den Internationale Kommissions Tjeneste og navnlig bistaaet ved Udfærdigelsen af Terrænkort.

Gesandten svarede straks i Telegram af 23. April, at han takkede for det af Udenrigsministeriet trufne Valg.

Udsendelsen af Kammeradvokat Aagesen og Kontorchef Hendriksen til Paris modtoges med nogen Kritik i enkelte konservative Blade. Allerede den 20. April havde Statsminister Friis i et Møde i det sønderjydske Udvalg udtalt, at det vilde være særdeles ønskeligt at styrke den danske Repræsentation i Paris, idet der fra Gesandtens Side var udtalt Ønsket om at faa sagkyndig Bistand. Ministeriet overvejede at gøre Skridt i den Retning, og Statsministeren kunde ikke tænke sig andet, end at det vilde finde Billigelse fra alle Sider.

I det første Møde i det sønderjydske Udvalg,*) efter at Bestemmelsen var taget om sagkyndig Bistand til Gesandten i Paris, udtalte Statsministeren, at Ministeriet havde formaaet Kammeradvokaten til som Sagkyndig i juridisk, forretningsmæssig og administrativ Henseende at stille sig til Raadighed for Gesandten, og at Kontorchef Hendriksen som topografisk Sagkyndig ogsaa var stillet til Gesandtens Raadighed. Statsministeren meddelte yderligere, at det var en Selvfølge, at disse Mænd i et og alt handlede under Gesandtens Ansvar, og at denne igen handlede i Henhold til Instruktion fra Regeringen. I Anledning af Statsministerens Meddelelse rejstes ingen Indvendinger fra nogen af Mødets Deltagere.

Som Følge af de Kommentarer, der som ovenfor nævnt i enkelte Blade knyttedes til Kammeradvokat Aagesens og Kontorchef Hendriksens Sen-

*) Onsdag den 28. April.

delse til Paris, ansaa Ministeriet det for nødvendigt gennem Ritzaus Bureau at give nogle Oplysninger om Sagens Sammenhæng. I Ritzau-Meddelelsen*) hed det, at de to Udsendinge var afrejste, efter at Gesandten havde anmodet om, at den fornødne sagkyndige Bistand hurtigt maatte afrejse. Om Kammeradvokaten havde Ministeriet paalidelig Viden om, at han i den om Flensborg staaende Strid indtog en neutral Stilling. Kontorchef Hendriksens Opfattelse af disse Spørgsmaal var ikke nærmere undersøgt, og var allerede efter den Bistands Karakter, han var kaldet til at yde som kyndig i Matrikelsvæsen og Topografi, uden Betydning i politisk Henseende. Danmarks Holdning bestemtes af Gesandten udelukkende efter de Instruktioner, han maatte modtage fra Regeringen i København. Der var af det nuværende Ministerium i Overensstemmelse med dets Program ikke meddelt Gesandten nogen som helst Instruktion angaaende hans reelle Stilling til de politiske Spørgsmaal, hvilket derimod maatte være forbeholdt en kommende Regering.

Denne Redegørelse tilfredsstillede imidlertid ikke det konservative Folkeparti. I et Partimøde, som det konservative Folkepartis Rigsdagsgruppe havde afholdt,**) blev det enstemmigt besluttet overfor Statsminister Friis at udtale, at Udsendelsen af Kammeradvokat Aagesen og Kontorchef Hendriksen til Paris havde vakt levende Betæneligheder indenfor Partiet. Statsminister Friis, hvem denne Meddelelse straks efter blev overbragt, lovede at gøre sin eventuelle Efterfølger bekendt med disse Betæneligheder. Denne Erklæring fremsendtes samme Dag til Paris til Gesandts Efterretning.

Med Hensyn til Afgørelsen af det sønderjydske Spørgsmaal i Paris havde Gesandten Lørdag den 24. April telegraferet, at Sagen ventedes at komme for Ambassaderraadet i Paris i Løbet af den kommende Uge; dog troede Gesandten ikke, det kunde ske før i den første Uge af Maj. De to Sagkyndige burde derfor komme snarest. Som ovenfor nævnt afrejste Præsidenten for den internationale Kommission, Sir Charles Marling, den 25. fra København over London til Paris, hvor han ventedes at ankomme den 29. April.

Med Hensyn til Kommissionens Indstilling fik Udenrigsministeriet den ikke officielt tilstillet, men havde Lejlighed til at gøre sig bekendt med dens Hovedindhold. Dette meddeltes Gesandterne i et Cirkulærtelegram den 27. Det fremgik af Indstillingen, at for det første alle Kommissærer indstillede, at hele 1. Zone tilfaldt Danmark, dog foresloges nogle ubetydelige Grænsereguleringer, nemlig

*) Dateret 28. April.

**) Lørdag den 1. Maj.

- a. Nord for Aventoft flyttedes Grænselinien paa en Strækning af henved 3 Kilometer 400 Meter Syd for Vidaaen, medens Grænsen tidligere fulgte Vidaaens Løb;
- b. Ved Krusaaen omkring det Sted, hvor Landevcjen Flensborg—Aabenraa skar Aaløbet, lagdes Grænsen ikke i Dalstrøget, men langs Højderyggen tæt Syd for, medens til Gengæld Grænsen ved Kobbermøllen lagdes Øst for Aaløbet, saaledes at hele Kobbermøllen tilfaldt Tyskland;
- c. I Flensborg Fjord foresloges en Regulering, hvorved Grænsen i Fjorden Syd for Kollund lagdes noget nordligere end tidligere fastsat.

For det andet havde de franske og norske Kommissærer afgivet Særvotum, der foreslog Grænsen lagt saaledes, at den fulgte Sydgrænsen for Aventoft, Sønder Løgum, Ladelund og Medelby Sogne, hvorhos Grænsen fra Padborg foresloges lagt Syd om Nyhus Sø, saaledes at den gennemskar Klusris Skov og fortsattes i lige Linie ud i Fjorden, indtil den ramte den oprindelige Grænse for 1. Zone.

Endelig meddeltes det Gesandten i Paris i samme Telegram, at Hr. Claudel agtede at forblive i København for at faa Lejlighed til at konferere med den nye danske Regering. Han havde telegraferet til Paris og der anmodet om Sagens Udsættelse, indtil den nye Regering var dannet. Samme Dag telegraferede Udenrigsministeriet yderligere til Gesandten, at Regeringen maatte anse det for rettest, at han nu foretog den i Ministeriets tidligere Telegram af 13. April omhandlede Underhaandshenvendelse. Ministeriet havde samme Dag (den 27.), som af Gesandten foreslaaet, paalagt Gesandterne i London, Rom, Washington og Tokio om underhaanden at meddele vedkommende Regering, at Gesandten havde faaet Ordre til at foretage den omtalte Henvendelse, samt at tilføje, at Meddelelsen til vedkommende Regering fremkom, for at denne kunde underrette sin Repræsentant i Ambassadørraadet. I Anledning af disse Meddelelser svarede Gesandten Dagen efter, at han havde foretaget Henvendelsen, og at det var forsikret ham, at Sagen var udsat, i alt Fald at der ingen Beslutning toges, inden der kom ny Regering i Danmark eller uden mundtlig Konference med den franske Gesandt i København. Den tyske Regering havde anmodet Ambassadørraadet om at blive hørt, men der blev svaret, at Sagen endnu ikke var foretaget, og hvis Raadet fandt Grund til at høre Tyskere, vilde det ogsaa tilkalde Danske. Da Gesandten paa Foranledning gav Oplysning om Tiedjelinien, sagdes der, at 1. Zone paa smaa lokale Enkeltheder nær ikke kunde være Genstand for Diskussion.

Med Hensyn til Tidspunktet for den endelige Afgørelse af det sønderjydske Spørgsmaal og den Indflydelse, man fra dansk Side kunde udøve paa dette Tidspunkts Indtræden, fremkom Statsminister Friis med nogle Bemærkninger i det sønderjydske Udvalgs Møde den 28. April. Statsministeren bemærkede til at begynde med, at den Internationale Kommissions Indstilling først efter Valgene (den 26. April) var naaet til Paris. I Overensstemmelse med det tidligere refererede Telegram af 11. April udtalte han videre, at man fra Ministeriets Side agtede at virke hen til, at en Afgørelse ikke skulde komme til at foreligge, forinden Valgene og en ny Regerings Udnævnelse kunde muliggøre saadanne Forestillinger eller udøve saadan Indflydelse, som maatte være mulig, og som Forholdene maatte gøre ønskelig. Ministeriets Tanke underhaanden at henstille til Kommissionen at foretage denne Udsættelse, saaledes at Kommissionen, hvis den ikke saa sig i Stand dertil, dog vilde lade denne Meddelelse gaa videre samtidig med Indstillingen, blev imidlertid opgivet paa Grund af den stærke Publicitet, Sagen fik. Ministeriets Opgave maatte derfor indskrænke sig til at vaage over, at Afgørelsen, saa vidt det stod til det, ikke fandt Sted, før en ny parlamentarisk Regering havde faaet Lejlighed til eventuelt at fremkomme med sin Henstilling. Statsministeren refererede derefter Hovedpunkterne af Kommissionsindstillingens Indhold, at Flensborg forblev tysk, og at Kommissionen med formel Enstemmighed drog Grænsen omtrent ved den saakaldte Clausenske Linie. Dog tog to af Kommissionens Medlemmer i en Efterskrift Ordet for, at de fire Sogne Aventoft, Sønder Løgum, Medelby og Ladelund skulde gaa til Danmark. Forholdet var, at der med Hensyn til disse fire Sogne gjorde sig Vandafledningsbetragtninger gældende. Naar man fra tysk Side havde søgt at støtte Tiedjelinien ved, at Hensyn hertil skulde drage Tiedjebæltet mod Syd, kunde man vende det om og hævde, at da 1. Zone helt og holdent blev dansk, maatte dette Vandafledningensyn føre til, at disse Sogne lagdes mod Nord. Det var muligt, at der her hjemmefra kunde lægges et Lod i Vægtskaalen i den Retning. Det foreliggende Materiale i Form af Henstillinger og Fremstillinger fra kyndige Sider til den Internationale Kommission var sendt til Paris. Fra Ministeriets Side havde man foreløbig indskrænket sig til at udtale som noget aldeles givet, at Tiedjelinien kunde der ikke blive Spørgsmaal om. Hvorvidt der paa dette Omraade skulde gøres yderligere Henstillinger og fremføres yderligere Betragtninger, maatte den nye Regering afgøre.

I de følgende Dage indberettede Gesandterne i Rom, London og Washington, at de respektive Regeringer havde underrettet deres Ambassadører i Paris om den fra den danske Regerings Side skete Henvendelse om Udsættelse. Efter at være bragt til Paris forelagdes Kommissionsindstillingen for Ambassadørraadet. Om Sagens Gang indberettede Gesandten i Paris

ved 2 Telegrammer af 5. Maj. Han meddelte heri, at Sir Charles Marling den 5. om Morgenen var hørt af Ambassadørraadet, men efter Anmodning af den franske Repræsentant blev Sagen udsat, indtil Raadet kunde høre Claudel, som var blevet tilkaldt telegrafisk. Endvidere ventede Raadet at kunne høre Claudel den 8. Kommissionens Betænkning havde i nogle Dage været omdelt til alle vedkommende. Den danske Regerings Stilling afventedes med nogen Spænding baade i officielle og journalistiske Kredse. Den vilde være afgørende, hvis, saaledes som der var Grund til at formode, Raadet ikke vilde træffe nogen Afgørelse, hvis Antagelse af den kgl. Regering det ikke forud var sikker paa. Raadets Formand havde sagt Gesandten, at han vilde lade ham vide, naar han ønskede at se ham. Man maatte regne, at Danmarks Sag ønskedes afgjort i Tide inden Mødet i Spa, som var bebudet i Maj.

Dagen efter, den 6. Maj, indberettede Gesandten videre, at det franske Udenrigsministerium kun med megen Vanskelighed havde opnaaet Udsættelse til den 8. Sandsynligvis vilde hverken tyske eller danske blive kaldt for Raadet.

Imidlertid tiltraadte Ministeriet Neergaard den 5. Maj med den tidligere Gesandt i Petrograd Kammerherre Harald Scavenius som Udenrigsminister. Straks Dagen efter instrueredes Gesandten i Paris om den nye Regerings Hovedsynspunkter i det sønderjydske Spørgsmaal. Den nye Regering akcepterede det gennem de forskellige Rigsdagsbeslutninger skabte Grundlag og vilde loyalt opfylde de deraf flydende Forpligtelser. Den ansaa det dog foreneligt hermed at arbejde paa i størst muligt Omfang at sikre dansksindede Beboere af 2. Zone den bedst mulige Beskyttelse. I fuld Tillid til, at de Allierede vilde bevare Interessen for denne for Danmark saa vigtige Sag og fastsætte en Grænse, der ogsaa i Fremtiden vilde sikre os den fredelige Besiddelse af de overdragne Omraader, mente Regeringen at maatte lægge al Kraft ind paa at tilvejebringe den for Danmark gunstigste Afgørelse af den i den Internationale Kommissions Indstilling tilstedeværende Meningsforskel om Grænselinien.

Dertil vilde der efter Udenrigsministerens Mening være god Lejlighed, naar en Delegation for 2. Zone i de nærmeste Dage ankom til Paris. Den var ikke udsendt af Regeringen, men havde dens fulde Sympati, selv om man ikke kunde være med til paa Grundlag af den stedfundne Afstemning at kræve 2. Zones Genforening med Danmark. Delegationens principale Ønske var Flensborgs Indlemmelse, sekundært ønskede den 2. Zone internationaliseret. Det maatte haabes, at Delegationen, hvis Ønsker ikke var uden moralsk og historisk Berettigelse, i hvert Fald vilde bidrage til at vække Sympati for Hr. Claudel's Planer og standse de tyske Bestræbelser mod

1. Zone. Skulde Delegationens Bestræbelser for Internationalisering krones med Held, vilde den danske Regering med Taknemmelighed modtage en saadan Ordning og ansaa ogsaa dette begrundet i Rigsdagens Beslutninger. I en Følgeskrivelse til Kommissionsindstillingen havde Sir Charles Marling stærkt fremhævet Nødvendigheden af Garantier for at sikre den dansk-sindede Del af Befolkningen i 2. Zone mod tyske Forfølgelser. Garantiernes nærmere Beskaffenhed antydedes ikke. Fra dansk Side befrygtedes, at dette kunde give Anledning til Krav om tilsvarende Garantier for tyske Minoriteter i Danmark og anvendes til fremtidig tysk Indblanding. Danmark var derimod villig til at arbejde paa en Ordning, der sikrede Minoriteterne i begge Lande Ret til at udvandre, medtagende deres Formuer; dette vilde dog kunne aftales senere og burde ikke føre til, at Vilkaarene for Sønderjyllands Overdragelse paany gjordes til Genstand for Forhandling med Tyskland.

Dagen efter, den 7. Maj, underrettedes Gesandten i Paris telegrafisk om, at en Delegation fra 2. Zone, bestaaende af fem Herrer, nemlig Johan Ernst Christiansen, Holger A. O. Andersen, Carl Vilhelm Garbers, Cornelius Hansen og Johannes Andersen, agtede den 9. at afrejse fra Aarhus via England til Paris. Professor Vinding Kruse afrejste samme Dags Morgen via Tyskland til Paris for at bistaa og vejlede Delegationen samt for at være Bindeled mellem denne og Gesandtskabet. Det tilføjedes, at Professor Vinding Kruses Mission ikke i mindste Maade berørte de Opgaver, der var tillagt Kammeradvokat Aagesen og Kontorchef Hendriksen.

Inden Professor Vinding Kruses Afrejse meddeltes der ham mundtlig Instruktion af Udenrigsministeren. Ved en Skrivelse af 8. Maj underrettedes Gesandterne i Paris og London om Instruktionens Indhold: Vinding Kruse udsendtes som Delegeret for den danske Regering. Hans Opgave bestod i at støtte Delegationen fra 2. Zone i dens Bestræbelser for Opnaaelse af Internationalisering og danne Bindeled imellem Delegationen og Gesandtskabet i Paris. Dette maatte forstaas saaledes, at der lagdes Vægt paa et intimt Samarbejde mellem ham og Gesandten, der som Landets Repræsentant maatte have Ledelsen i sin Haand. Vinding Kruse var ikke i Lighed med de allerede i Paris værende Sagkyndige attacheret Gesandtskabet i Paris, og han var i Konsekvens deraf bemyndiget til at rejse til London, dersom han maatte anse det for fornødent.

Inden Delegationens Afrejse meddelte Gesandten i Paris ved et Telegram af 8. Maj, at Formanden for Ambassadør-Konferencen for-gæves havde søgt at faa udsat Mødet, men at Konferencen fastholdt at afgøre Sagen. Kommissionens Grænse var vedtaget uden Ændring. Formanden havde forelagt Adresser fra Flensborg og Mellemslesvig samt henstillet at høre den mellemslesvigske Delegation. Men det blev afslaaet at

høre saavel danske som tyske, idet det ikke tilkom Konferencen at foretage nye Undersøgelser i en Sag, som det var overdraget den slesvigske Kommission at udrede. Det erklæredes, at den franske Gesandt i København kom for sent og ligeledes den slesvigske Delegation, og at den sidste ikke vilde blive hørt, samt at Tanken om Internationalisering ikke var gennemførlig. Næste Møde om Sagen var ansat til Onsdag den 12. Maj.

Endvidere telegraferede Gesandten, ligeledes den 8. Maj, som Svar paa Udenrigsministeriets Telegram den 7., at han vilde henstille, om ikke den slesvigske Delegation burde søge at faa Foretræde i Foreign Office. Efter Modtagelsen af dette Telegram anmodede Udenrigsministeriet telegrafisk den 10. Maj den danske Gesandt i London om at søge opnaaet en Samtale med Udenrigsministeren for at forklare ham den Betydning, Sagen havde for Danmark. Det maatte anses for ønskeligt, at Delegationen fra 2. Zone paa Gennemrejsen gennem London, saavidt muligt, blev modtaget i Foreign Office, og Gesandten anmodedes om at søge opnaaet, at der blev givet Delegationen Foretræde for rette Vedkommende.

I et Møde i Sønderjydsk Udvalg 12. Maj gjorde Udenrigsministeren Rede for Udviklingen af det slesvigske Spørgsmaal fra Slutningen af Marts til Dato. Bl. a. meddelte han Instruksen af 6. Maj til Gesandten i Paris samt Vinding Kruses Instruks og fremhævede, at Situationen ikke var lys for dem, der betragtede Sagen som han. Endelig haabede han, at ingen kunde sige, at noget Middel var ladet uforsøgt. Den paafølgende Diskussion drejede sig særlig om Delegationen til Paris, Vinding Kruses Udsendelse og Internationaliseringstanken, som baade de Radikale og Socialdemokraterne absolut var Modstandere af.

Ved et senere Møde i Rigsdagen fik Udenrigsministeren Lejlighed til yderligere at motivere Vinding Kruse's og Delegationens Udsendelse til Paris, idet Folketingsmand¹ Ove Rode paa det radikale Partis Vegne ved anden Behandling af Lovforslaget og Tillægsbevillingen for Finansaaret 1920—21 foreslog Nægtelse af Bevillingen til Vinding Kruse's Rejse som Delegeret for den danske Regering²). Foranlediget herved udtalte Udenrigsministeren den 27. April 1921³), at han ligesom i Maj 1920 stadig mente, at naar man havde faaet Befolkningen i 2den Zone til at bekende Kulør, kunde man ikke Dagen efter den uheldige Afstemning slaa Haanden af den. Man havde ved sin egen Optræden overtaget en moralsk Forpligtelse til at støtte den, saa at den overfor rette Vedkommende kunde faa Lejlighed til at anføre sine Synspunkter. Dette skete ved den mellem-slesvigske Delegation, hvis Ønsker Regeringen sympatiserede med, og som

¹) Se Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folketinget 1920—21, Bd. II, Sp. 5960 ff.

²) Sst., Sp. 5990 f.

den derfor bistod ved Udsendelsen af Vinding Kruse som Raadgiver; derimod kunde Regeringen ikke, netop paa Grund af sin Overbevisning om det rigtige i, at Befolkningen selv fremførte sine Ønsker, gøre sig til Parthaver i selve Foretagendet. Denne mellemslesvigske Delegation, der fik Lejlighed til at tale med alle ledende, hjembragte den Overbevisning, at der intet var at gøre. Sagens Kærne var for Mellemslesvigerne, at Folk, der kæmper for deres Fremtid maatte have Ret til selv at føre deres Kamp, og Sagens Kærne for os var, at der kun ved et saadant selvstændigt udført Forsøg var Mulighed for at komme bort fra Bebrejdelsen mod det danske Folk for at have svigtet. Endelig udtalte Udenrigsministeren, at Sagen var foregaaet i fuldt Dagslys, eftersom han, som ovenfor nævnt, havde meddelt det sønderjydske Udvalg baade Instruktionen til Vinding Kruse og de Instruktioner, der samtidig gaves den danske Gesandt i Paris.

Efter at have modtaget Udenrigsministeriets ovenfor omtalte Telegram af 10. Maj om Udsendelsen af den mellemslesvigske Delegation havde Gesandten i London den 12. Maj en Samtale med en af Understatssekretærene i Foreign Office. Denne mente ikke, at Statssekretæren vilde gaa ind paa, at Delegationen blev modtaget i Foreign Office, da Afgørelsen burde træffes i Paris, og da det var Opfattelsen i Foreign Office, at der ikke fra dettes Side burde ske nogen Indblanding i Kommissionens Afgørelse. Denne Opfattelse bekræftedes, og Dagen efter, den 13. Maj, telegraferede Gesandten til Udenrigsministeriet, at han havde faaet Meddelelse om, at den slesvigske Delegation ikke kunde blive modtaget i Foreign Office, men hurtigst muligt burde rejse til Paris.

Det til den 12. Maj fastsatte Møde i Ambassadørraadet, hvor man vilde paabegynde Behandlingen af Overdragelsestraktaten mellem Danmark, de allierede Magter og Tyskland, udsattes imidlertid til den 14. I Mellemtiden havde den danske Gesandt en Samtale med den engelske Ambassadør, hvorom han indberettede i et Telegram af 12. Maj. Ambassadørens Begrundelse for sit Standpunkt var den, at Raadet kun havde at bringe Fredstraktaten, saaledes som den var, til Udførelse og intet Hverv ud over dette. I Henhold til Traktaten var der afholdt Afstemning, som erkendtes gyldig af Kommissionen; den af denne derefter foreslaaede Grænse var af Raadet fundet overensstemmende med Traktaten. Den sydlige Linie var anset i Strid med Traktaten, idet Afstemningen var til Gunst for Tyskland, og de anførte geografiske eller økonomiske Hensyn var efter nøje Undersøgelse befundet ikke at kunne begrunde en Tilsidesættelse af Afstemningen. Kommissionens Formand havde været berettiget til at afgøre Meningsforskel ved sin Stemme, i hvilket Tilfælde den sydlige

Grænse overhovedet ikke var kommet for Raadet, men han havde foretrukket at lade forelægge et fransk-norsk Forslag, som efter indgaaende Prøvelse var blevet afvist.

Imidlertid var Professor Vinding Kruse den 12. ankommet til Paris og begyndte sit Arbejde for Sagen. Efter en Samtale med den danske Gesandt havde denne og han en Konference med en af Direktørerne i det franske Udenrigsministerium, der havde haft det slesvigske Spørgsmaal til Behandling. Direktøren meddelte dem, at Sagen i Realiteten var afgjort, idet Ambassadørkonferencen ikke havde kunnet gøre andet end følge den internationale Kommissions Flertal, bestaaende af Sir Charles Marling — der som Formand havde den afgørende Stemme — og Sydow, og ligesom dette Flertal vedtage den Clausenske Linie. Denne Grænseafgørelse laa saaledes fast, og der forefandtes allerede et fuldt udarbejdet Udkast til Traktat til nærmere Ordning af hele Spørgsmaalet mellem Danmark og Tyskland; Direktøren viste Gesandten og Vinding Kruse dette Udkast og tilføjede, at det sikkert vilde blive vedtaget i næste Møde i Ambassadørraadet, Fredag den 14. Med Hensyn til Muligheden for en Internationalisering af 2. Zone udtalte han, at denne Tanke, saavidt han vidste, ikke vilde finde stærk Støtte i Frankrig. Internationalisering faldt udenfor Fredstraktaten, hvis Art. 109 og 110 var klare. Som Forholdene laa, var der intet mere at gøre. Vinding Kruse var kommet for sent. Ligesom Direktøren ansaa Gesandten ogsaa Sagen for helt afgjort. Alligevel besluttede Vinding Kruse at gøre et Forsøg, i alt Fald for om muligt at faa den endelige Afgørelse udsat noget; og da det var klart, at England havde den afgørende Ord, søgte han Foretræde hos Englands Repræsentant i Ambassadørraadet, Lord Derby. Kristi Himmelfartsdag, den 13. Maj, lykkedes det Vinding Kruse trods Helligdagen at faa en Samtale med den engelske Ambassadør ved 1-Tiden. Om Hovedindholdet af denne Samtale indberettede Gesandten telegrafisk samme Dag og ved Depeche af 17. Maj. Lord Derby erklærede straks overfor Professor Vinding Kruse, at selve Grænsen kunde der ikke rokkes ved, den var allerede fastlagt i Overensstemmelse med Kommissionens Flertalsindstilling, og han havde allerede modtaget sin Regerings Godkendelse af Kommissionens Grænse, saaledes at dette Spørgsmaal var afgjort. Derimod syntes Professoren at have været saa heldig at vække Lordens Interesse ved at fremstille, at man kun kunde skaffe det danske Mindretal i 2. Zone en virkelig Beskyttelse ved at unddrage det den tyske Statsstyrelse gennem Oprettelsen af en mellemslesvigsk Fristat. Efter at have gennemlæst den skriftlige Fremstilling af dette Forslag, erklærede Lord Derby, at han vilde sende dette Aktstykke til Foreign Office med Kurer og samtidig direkte introducere Professoren hos Lord Curzon. Straks efter

sin Samtale med Lord Derby rejste Vinding Kruse, Fredag den 14. Maj, til London for ogsaa der at virke for Sagen.

Som Bestemmelsen var, afholdt Ambassadørraadet Møde den 14. Maj. Den danske Gesandt indberettede derom i Telegram af samme Dato, at Formanden havde foreslaaet at høre den franske Gesandt angaaende hans Linie. Dette var blevet afslaaet, og dermed var enhver Udsigt til den sydlige Grænse bortfaldet. Man havde derefter med Kommissionsmedlemmerne Claudels og Marlings Bistand gennemgaaet Udkastet til Overdragelsestraktaten, men det meddeltes Gesandten, at ingen vilde blive hørt, hverken fra dansk eller tysk Side.

Den 14. om Aftenen ankom den slesvigske Delegation til Paris.

Den danske Gesandts Opfattelse af Forhandlingen af den slesvigske Sag for Ambassadørraadet fremgaar dels af de i det foregaaende refererede Telegrammer, dels af en for Sagens Gang redegørende Depeche af 17. Maj. Han meddeler heri, hvad han havde erfaret om de forskellige Møder i Ambassadørraadet den 5., 8. og 14. og refererede sine Samtaler med den engelske Ambassadør den 11. og den Samtale, han i Forening med Vinding Kruse havde den 13. med en af Direktørerne i det franske Udenrigsministerium. Denne forklarede, at man maatte betragte Sagen som afgjort. Med Hensyn til Muligheden af en Internationalisering af 2. Zone udtalte han, at denne Tanke, saavidt han vidste, ikke vilde finde stærk Støtte i Frankrig. En Internationalisering laa uden for Fredstraktaten. Frankrig havde ønsket at bringe det slesvigske Spørgsmaal ud af Verden og vilde være betænkelig ved at lægge Grunden til et nyt slesvigsk Spørgsmaal, hvis politiske Følger man ikke kunde overse.

Efter at Ambassadørraadet i sine Møder den 8. og 14. Maj havde afgjort Spørgsmaalet efter Kommissionens Indstilling, gik Raadet i Mødet den 14. over til at behandle Spørgsmaalet om Overdragelsen af Nordslesvig til Danmark. Ifølge Fredstraktaten, Art. 110, gav Tyskland til Fordeel for de allierede og associerede Hovedmagter Afkald paa Suverainitetsretten over de Omraader af Nordslesvig, der laa Nord for den Grænselinie, der var blevet fastsat af Magterne efter Forslag af den internationale Kommission. De allierede og associerede Hovedmagter vilde derefter overdrage Danmark de nævnte Omraader. Ligeledes ifølge Art. 110 kunde den danske Regering straks efter Fastsættelsen af denne Linie lade disse Omraader besætte af de danske civile og militære Myndigheder. Derimod havde den danske Regering allerede straks efter Offentliggørelsen af Afstemningsresultatet i 1. Zone Ret til at lade denne Zone besætte med sine militære og administrative Myndigheder. Denne Besættelse fandt dog først Sted den 5. Maj efter forskellige Forhandlinger med den internationale Kommission. Som allerede omtalt ovenfor (Side 63) havde denne den 8.

Marts henstillet til den danske Regering at samtykke i Udsættelse af Udøvelsen af sin Ret til at besætte 1. Zone. Imidlertid rejstes fra tysk Side en stærk Agitation til Støtte for Kravet om Tiedjelinien, et Krav, der ogsaa officielt fremførtes for den internationale Kommission gennem en udførlig Redegørelse i et Memorandum af 17. Marts, udarbejdet af den senere tyske Udenrigsminister, Dr. Adolph Köster. Heroverfor udtalte Minister H. P. Hanssen i det sønderjydske Udvalg den 26. Marts, at han havde andraget Kommissionen om, at man maatte lægge Garnisoner i Byerne Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder, og endvidere om, at man maatte sende en Afdeling Grænsegendarmer derned. Dette Ønske til Kommissionen fremsattes i et Brev af 22. Marts fra det midlertidige Ministerium for sønderjydske Anliggender. I Brevet udtryktes Ønsket om en hurtig militær Besættelse af 1. Zone, uden at der iøvrigt foretoges Forandringer i de bestaaende Administrationsforhold. Herpaa modtog H. P. Hanssen et Svar af 25. Marts, hvori Kommissionen meddelte, at en saadan Besættelse efter dens Mening var ganske i Overensstemmelse med Fredstraktaten, og at Kommissionen var enig med den kgl. danske Regering om det hensigtsmæssige i, at Besættelsen burde finde Sted i en nær Fremtid. Kommissionen foreslog at lade Besættelsen ske den 1. April. H. P. Hanssen lagde overordentlig Vægt paa, at Tønder By allerede blev besat den 1. April, for saavidt som man militært teknisk var i Stand til det. Herom oplyste Forsvarsministeren, at der vilde være forbundet adskillige Vanskeligheder dermed, og at der utvivlsomt fra de militære Myndigheders Side vilde blive lagt megen Vægt paa, at Besættelsen først skete den 10. April eller deromkring i Stedet for den 1.

Imidlertid viste det sig, hvad Statsminister Friis gjorde Rede for i det sønderjydske Udvalgs Møde den 20. April, at en militær Besættelse uden en samtidig civil Besættelse vilde kunne medføre store Vanskeligheder, navnlig da man kunde befrygte, at den civile tyske Embedsstand vilde trække sig tilbage fra sine Stillinger i Tilfælde af en dansk Militærbesættelse. I saa Tilfælde maatte man ogsaa foretage en civil Besættelse af Omraadet fra dansk Side, men dette frembød atter en dobbelt Vanskelighed. For det første at Danmark uden endnu at have Suveræniteten over 1. Zone ikke kunde gennemføre den danske Lovgivning der, for det andet ogsaa Spørgsmaalet om Indførelsen af dansk Kronemønt. Dette vilde ogsaa medføre Modstand fra tysk Side, saalænge Told-, Pas- og Bevogtningsgrænsen ikke var flyttet sydpaa, hvilket atter afhang af den tyske Suverænitæt, som den internationale Kommission vedblev at ville hævde i det fuldeste Omfang. Hensynet til den tyske Agitation for Tiedjelinien maatte dog nu siges at være traadt mere i Baggrunden. Statsminister Friis mente at kunne sige, at man ikke fra dansk Side behøvede at forhaste sig med en Besættelse af 1. Zone.

Om Formen for en Besættelse af 1. Zone førtes derefter indgaaende Forhandlinger gennem danske Embedsmænd, der i dette Øjemed sendtes til Flensborg. For Forløbet af disse Forhandlinger gjorde Statsministeren Rede i et nyt Møde i det sønderjydske Udvalg den 28. April. Overtagelsen af den civile Administration og Udfærdigelsen af administrative Bestemmelser skulde ske gennem en dansk Administrator, der skulde administrere 1. Zone paa Kommissionens Vegne. Resultatet fastsloges i et Memorandum, hvori bestemtes, at Danmark den 5. Maj skulde besætte Omraadet militært. Samtidig skulde Danmark ogsaa besætte Omraadet med sine administrative Myndigheder, saaledes at Omraadet fra da at regne styredes efter Anordninger, udfærdiget af den Befuldmægtigede for den danske Regering. Endvidere skulde der fra ovennævnte Administration ved danske Myndigheders Hjælp finde en fuldstændig Afspærring Sted mellem Omraadet og 2. Zone. Al Udførsel fra Omraadet til 2. Zone og Indførsel fra 2. Zone til Omraadet af Penge, Værdigenstande eller Varer, som ikke var tilladt af de danske Myndigheder, var forbudt. Toldopkrævningen og Møntfoden forblev indtil videre som hidtil. De danske Militærstyrker og Gendarmere i Omraadet vilde blive betragtet som en Del af de internationale Styrker.

Efter Aftale rykkede de danske Tropper den 5. Maj ned i Sønderjylland, og en dansk Embedsmand overtog Administrationen af 1. Zone i Henhold til Fredstraktatens Art. 110. Den 20. Maj indførtes efter Aftale med Kommissionen dansk Mønt og Postvæsen, og danske Myndigheder overtog lidt efter lidt de forskellige Administrationsgrene.

Efter at Danmark havde besat 1. Zone, var det Tanken, at den endelige Overdragelse af Suveræniteten over Nordslesvig skulde ske ved en Traktat mellem de Allierede, Danmark og Tyskland. Udkast til en saadan Traktat udarbejdedes i Paris i Løbet af April og Begyndelsen af Maj. Hovedpunkterne i Traktaten omhandlede Grænselinien, Overdragelsen til Danmark af Suverænitetsretten med Forbehold om, at det omhandlede Territorium fremtidig var uafstaaeligt uden de allierede Hovedmagters Samtykke, Nationalitets- og Optionsspørgsmaalet, finansielle Spørgsmaal, Statsejendomme og Amnesti. Traktatudkastet forelagdes for Ambassadørraadet den 14. Maj, som meddelt i Gesandtskabets Telegram af samme Dato. Med Traktatens Undertegnelse vilde den internationale Kommissions Virksomhed være forbi, og de allierede Magters Tropper blive trukket tilbage. Med Hensyn til dette Spørgsmaal indberettede Gesandten telegrafisk Dagen efter Ambassadørraadets Møde, at den engelske Ambassadør havde insisteret paa, at de britiske Tropper blev trukket bort fra Slesvig snarest muligt, endog før Traktatens Undertegnelse; derimod hævdedes fra fransk Side, at Fredstraktaten forudsatte, at Tropperne blev, til

Grænsen var afgjort. Formentlig vilde Udkastet blive behandlet færdigt den 19. Maj, og der vilde da blive givet en Frist af 10 Dage til dets Antagelse og Underskrift af Parterne. Det paatænkte i alt Fald at trække de allierede Tropper tilbage straks efter Underskrift af Traktaten.

Samme Dag Overdragelsestraktaten havde været til Behandling i Ambassadørraadet, rejste Professor Vinding Kruse som ovenfor nævnt*) til London for om muligt at opnaa en Samtale med den engelske Udenrigsminister, Lord Curzon. Hos denne opnaaede Vinding Kruse Foretræde allerede Mandag den 17. Herom indberettede den danske Gesandt straks pr. Telegram som Hovedresultat af Samtalen, at Lord Curzon havde hørt med Velvillie paa ham, men erklærede, at det var for sent, Internationaliseringen kunde ikke gennemføres paa dette Stadium. Dagen efter Samtalen med Curzon, den 18., rejste Vinding Kruse tilbage til Frankrig.

Efter sin Tilbagekomst til Paris arbejdede Vinding Kruse i Ugen fra Onsdag den 19. til Onsdag den 26. Maj sammen med Delegationen paa at gennemføre deres Formaal. Under dette Arbejde lykkedes det at opnaa flere vigtige Ændringer af Traktatforslaget i Favør af de Danske i 2. Zone.

Arbejdet paa at gennemføre de her omtalte Ændringer i Traktatforslaget foregik under betydelige Vanskeligheder. Der maatte arbejdes og forhandles med en forceret Hast, idet det hvert Øjeblik kunde ventes, at Ambassadørraadet vilde slutte hele Behandlingen af Traktaten. Særlig truende saa det ud Lørdag den 22. Maj, da man mente, at Ambassadørernes Møde den Dag sikkert vilde blive det sidste i det slesvigske Spørgsmaal. Raadet blev imidlertid ikke færdigt med Sagen om Lørdagen, først den følgende Onsdag, den 26. Maj, blev Traktaten færdigbehandlet og endelig vedtaget med de ovenfor antydede Ændringer.

Internationaliseringsplanens og Overdragelsestraktatens Skæbne for Raadet i det her omhandlede Tidsrum indtil den endelige Vedtagelse den 26. fremgaar klart af de fra Delegationen og Gesandtskaberne i London og Paris indsendte Telegrammer i de paagældende Dage. En Hovedvanskelighed for Opnaaelsen af et Resultat var navnlig den Omstændighed, at Ambassadørraadet ikke vilde modtage Delegationen, en Anmodning derom blev skriftlig afslaaet som indberettet af Gesanden i Telegram af 16. Maj. Delegationens Medlemmer saa sig derved indskrænket til kun at kunne søge de enkelte Personer som Ambassadørraadets Formand og andre, der vilde modtage dem.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Internationaliseringen indberettede Vinding Kruse og den slesvigske Delegation telegrafisk gennem Gesandtskabet den 19. Maj, at Ambassadørraadet ikke ansaa sig kompe-

*) Side 83.

tent til at behandle Planen om Internationalisering, men henskød til de respektive Regeringer. Delegationen anmodede derfor den kgl. Regering om snarest at rette indstændigt Krav til Hovedmagterne om som eneste reelle Værn for Minoriteter at internationalisere 2. Zone og ikke trække den Internationale Kommission og Politistyrke tilbage, før Spørgsmaalet om Internationalisering var endelig afgjort.

I Forbindelse med dette Telegram indberettede Gesandten, at Delegationen endnu ikke havde haft Lejlighed til at erfare den franske Udenrigsministers Opfattelse. Den vilde i den danske Minoritets Navn rette en direkte Henvendelse til Hovedmagternes Udenrigsministre.

Efter Modtagelsen af disse Telegrammer gjorde Udenrigsministeriet ved Telegram af 20. Maj Gesandten i London bekendt med Delegationens Anmodning og udtalte samtidigt, at forinden Regeringen nærmere kunde overveje nævnte Plan, maatte man ønske at kende den engelske Regerings Opfattelse. Gesandten anmodedes derfor om underhaanden at sondere Stillingen. Oplysning herom og om Indholdet af Instruksen til Gesandten i London telegraferedes samtidig til Gesandten i Paris med Anmodning om at underrette Vinding Kruse om, at der var telegraferet til London. Endvidere anmodedes Gesandten om telegrafisk at udtale sin personlige Mening om den i Delegationens Telegram af 19. Maj nævnte Plan.

Paa denne Opfordring svarede Gesandten i Paris Dagen efter ved Telegram af 21. Maj. Gesandten meddelte heri, at han havde bedt Delegationen søge samme Dag at faa overrakt Generalsekretæren i Udenrigsministeriet Planen om Internationalisering. Denne havde erklæret, at den franske Regering var villig til at undersøge den velvilligt, men den var ikke forudset i Fredstraktaten; han antydede intet om Mulighed for dens praktiske Udførelse. Paa Bemærkning om, at Planen var præjudiceret, hvis Traktaten om Slesvig vedtoges i Mødet den 22., svarede han, at han var villig til at søge ved Aftale med Ambassadørraadets Formand at opnaa Traktatens Vedtagelse udsat nogle Dage, saa at Planen om Internationalisering kunde undersøges af Regeringerne. Vinding Kruse havde skrevet til Lord Derby om at støtte et eventuelt fransk Forslag om Udsættelse.

Gesandstens Mening var, at med mindre Traktaten om Slesvig blev udsat, kunde Planen i Telegrammet af 19. Maj ikke gennemføres, thi Tilstedeværelse af international Kommission og Politi var uforenelig med Fredstraktatens § 110, 2. Stk. Muligvis kunde Tanken om et internationalt Bælte have fundet Jordbund, hvis den var fremsat af os i Foraaret 1919, men nu indbragte den kun platoniske Sympatitilkendegivelser.

Paa Ambassadørraadets Møde den 22. blev Traktaten om Slesvig ikke behandlet færdig, som det allerede ovenfor er nævnt. Gesandten indberet-

ter herom i Telegram af samme Dato, at Raadet i Princippet havde taget visse Bestemmelser paa Grundlag af det danske Forslag og henvist Ud-kastet til Redaktionskomiteen; Enkelthederne var endnu Gesandtskabet ubekendt, dog vidstes det, at Kommissionens Grænsebestemmelse ikke var ændret. Optionsret var givet alle over 18 Aar, som var født eller bosat i det Omraade, som ikke blev givet tilbage, eller som var opført paa Valg-listerne til Folkeafstemning. Optanter var fritaget for Skatter i to Maa-neder, en Frist, der mentes at være fejlagtig. De engelske Repræsen-tanter, sagdes det Gesandten, havde vist sig mere imødekommende, og der syntes Haab om en Ordning af Evakueringen efter Danmarks Ønske. Men Gesandten mente, at Skridt i London desangaaende vilde være nyt-tige. Næste Møde afholdtes den 26.

I Forbindelse hermed sendte Gesandten et Telegram fra Vinding Kruse og Delegationen, som deri meddelte, at de Dagen før foretagne Skridt forsaavidt havde virket, som Sagen ikke var færdigbehandlet. De-legationen anmodede den kgl. Regering om snarest muligt at foretage energiske Skridt direkte overfor Regeringerne i London og Paris, led-saget af Konsejlspræsidentens Tale i Folketinget*) angaaende Internatio-nalisering. Tillige henstilledes det at rette en indtrængende Henvendelse til de svenske og norske Regeringer om Sympatiaktion for Internationalisering af 2. Zone.

Som Følge af det første af de to citerede Telegrammer fra Gesand-ten i Paris telegraferede Udenrigsministeriet Dagen efter, den 23., til Gesandten i London og anmodede ham om saavidt muligt at virke for, at de allierede Besættelsestropper forblev indtil Traktatens Ratifikation. Den-ne Anmodning til Gesandten i London meddeltes samtidig til Gesandten i Paris med Anmodning om saavidt muligt at virke i samme Retning. Samtidig med de to nys citerede Telegrammer fra Gesandten i Paris indløb ogsaa fra Gesandten i London Svaret paa Udenrigsministeriets Telegram af 20. Maj om at sondere den engelske Regerings Opfattelse med Hensyn til Internationaliseringen. Gesandten i London meddelte, at han havde haft Lejlighed til ganske uforbindende, og som om Tanken kom fra ham, at tale med en af Understatssekretærene i Foreign Office om en eventuel Internationalisering af Flensborg. Understatssekretæren sagde, at en saa-dan Plan ikke vilde vinde Tilslutning i London, hvor man havde haft slette Erfaringer med internationale Bestyrelser af lignende Art. Gesand-ten bemærkede, at dette faldt sammen med Lord Curzons Udtalelser i Pro-fessor Vinding Kruses Telegram af 17. Maj.

---

*) Den 20. Maj 1920, se Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folketinget 1919—20, Bd. II, Sp. 5336 ff.

Af de citerede Telegrammer fra Gesandterne fremgaar, at Muligheden for at bevæge den engelske og franske Regering til at billige Planen om en Internationalisering af 2. Zone med Flensborg kun havde meget ringe Udsigt til at virkeliggøres. Det endelige Resultat af Delegationens og Vinding Kruses Virksomhed paa dette Punkt blev da ogsaa negativt. Den 25. Maj indberettede Gesandten i Paris, at Generalsekretæren samme Dag havde meddelt ham, at han havde refereret Delegationens Besøg for Udenrigsministeren, som billigede hans Udtalelser. At faa Audiens hos Ministeren var meget vanskeligt, og denne vilde kun kunne udtrykke sin store Sympati for Slesvigerne, men kunde ikke se Udvej til at virkeliggøre Planen om en Internationalisering. Gesandten tilføjede, at da Delegationen ikke kunde opnaa mere for Hovedformaalet, og da Tidspunktet for den tyske Overtagelse af 2. Zone nærmede sig, henstillede han, hvorvidt den ikke burde rejse hjem, og Professoren tilbagekaldes.

Vinding Kruse og Delegationen bestemte da at forlade Paris og meddelte Udenrigsministeriet i et Telegram af 27. Maj, at de samme Dag var rejst til London for at foretage et sidste Forsøg paa Internationalisering og i alle Tilfælde at sikre Englands Støtte til Fastholdelse af de opnaaede Traktatfordele. Delegationen havde med Tak modtaget Meddelelser om Regeringens sidste Telegram vedrørende Optionsbetingelserne, der var vedtagne i den af Delegationen ønskede Form.

Endelig meddelte Vinding Kruse i et Telegram, afsendt efter Ankomsten til London, den 29. Maj, at det i sidste Øjeblik var opnaaet at faa indsat i Traktaten de i Telegrammerne aftalte Optionsbetingelser, endvidere at faa sikret Voldgiftskommissionens snarlige Nedsættelse til Værn for de Danske, samt gunstige Skattebestemmelser.

Sin Opfattelse af Delegationens Virksomhed i Paris fra den 14. til den 27. Maj gjorde Gesandten Rede for i sine Depecher af 17. Maj in fine og 28. Maj. Han udtalte heri, at Delegationen havde kunnet konstatere, at de Allierede ikke ansaa Tanken om Internationalisering af Mellemslesvig, og Oprettelsen af et mellemslesvigsk Statssamfund under en international Kontrol, som hjemlet i Fredstraktaten. Oprettelsen af en saadan Stat vilde nødvendiggøre en særlig Traktat mellem Magterne og Tyskland, og da Tyskland ikke kunde tænkes at ville godvilligt gaa ind derpaa, var Planen dermed uigennemførlig. Dette var Kernen i de Samtaler, Delegationen havde haft med Embedsmænd i det franske Udenrigsministerium. Gesandten bad derfor Delegationens Medlemmer om ikke at tage de Sympatiudtalelser, hvormed de blev modtaget, for andet end Udtryk for en oprigtig Medfølelse for dem og Slesvigerne, men ikke at tage dem til Indtægt for Internationaliseringstanken. Naar Gesandten senere talte med de samme Embedsmænd, fik han denne Opfattelse bekræftet.

Direktøren i Udenrigsministeriet meddelte Gesandten, at han i en timelang Samtale havde søgt at faa den mellemslesvigske Delegation til at forstaa, at ikke alene var Internationalisering (ø: international, ikke dansk Kontrol) af 2. Zone uigennemførlig, men burde ikke tilstræbes. De Forsøg paa Internationalisering, der hidtil var gjort, f. Eks. i Tanger, viste, at denne Styrelsesform var »un nid à procès«. 2. Zone vilde ikke kunne bestaa (ne serait pas viable) som selvstændig Stat. Havde Planen været mulig, vilde Frankrig ikke have modsat sig den. Men den var ikke mulig. I Overensstemmelse hermed blev ogsaa en ledende Artikel i Le Temps den 28. meget ilde optaget i det franske Udenrigsministerium, som indberettet af Gesandten ved Telegram Dagen efter.

Gesandten mente, at Delegationens Medlemmer maaske var tilbøjelige til at tillægge sympatiske Ord for megen reel Betydning. Derimod havde Delegationens Virksomhed med Hensyn til Garantier for det danske Mindretal faaet mere positivt Udbytte.

Nogen Uoverensstemmelse mellem Delegationen og Gesandtskabet havde ikke helt kunnet undgaas. Afslutningen af Behandlingen for Ambassadørraadet af Overdragelsestraktaten maatte nødvendigvis præjudicere Internationaliseringsplanen. Delegationen og navnlig den kgl. Regerings Delegerede var derfor ivrige for paa alle Maader at søge Traktatens Behandling forhalet i det ret illusoriske Haab, at Regeringen vilde optage Planen til alvorlig Undersøgelse, hvilket vilde have været adskillige Uger.

Samme Dag som Delegationen afrejste fra Paris, den 27. Maj, modtog Gesandten i London endeligt Svar fra det engelske Udenrigsministerium paa sin Henvendelse, ifølge Ministeriets telegrafiske Instruks af 23. Maj, om Udsættelse af Evakueringen af 2. Zone. Det engelske Svar gik ud paa, at Ambassadørraadet i Paris havde drøftet Spørgsmaalet og var kommet til den Slutning, at de allierede Tropper, hvis Funktion det var at holde Orden i 2. Zone under Afstemningen, ikke kunde bibeholdes der udover det Øjeblik, da den nye Grænselinie blev notificeret vedkommende Regeringer. Samtidig erkendte Konferencen, at det var i høj Grad ønskeligt, at Notificeringen af Grænselinien og Afstemningskommissionens Administrationsophør ikke fandt Sted, forinden Udkastet til Overdragelsestraktaten var blevet meddelt den danske og tyske Regering. For derfor at give en Margin for muligt Ophold, var man blevet enig om, at Tilbagetrækningen af de britiske Tropper skulde udsættes indtil 15. Juni.

Det var Tanken, at Notificeringen af den nye Grænselinie skulde ske samtidig med Overrækkelsen af Traktatudkastet. Den nøjagtige Dato, paa hvilken disse Skridt vilde blive gjort, kunde endnu ikke fastsættes, men saa vidt det vidstes, vilde Ambassadørraadet sandsynligvis vedtage at meddele Traktatudkastet uofficielt forud til den danske og den tyske Regering.

Den 30. Maj Kl. 2,30 Eftermiddag overgav Ambassadørraadets Formand, Hr. Jules Cambon, Kammerherre Bernhoft en kort Beskrivelse af den af Raadet vedtagne fremtidige Grænse mellem Danmark og Tyskland. Grænsebeskrivelsen overrakte uden Følgeskrivelse, og betragtedes dermed som officielt notificeret den danske Regering. Grænsen fulgte den Internationale Kommissions, dog Syd om Padborg Station. Søgrænsen mod Vest var kun angivet som en Linie i nordvestlig Retning, overladende Romø til Danmark og Sild til Tyskland uden nærmere Angivelse. Grænse-linien i Flensborg Fjord angaves derimod at skulle følge Hovedsejlløbet og defineredes nærmere ved Hjælp af et Par geografiske Længde- og Breddebestemmelser. Dette indberettedes af Gesandten telegrafisk og skriftligt samme Dag.

Efter at have modtaget den telegrafiske Meddelelse fra Paris om den officieuse Notifikation af Grænsen anmodede Udenrigsministeriet straks den 1. Juni Gesandtskabet om omgaaende at telegrafere, hvorvidt Gesandtskabets Telegrammer af 31. Maj skulde forstaas saaledes, at den ti Dages Frist, der var givet til Accept, var begyndt at løbe, og i bekræftende Fald fra hvilken Dag og Klokkeslet. Udenrigsministeriet havde underhaanden erfaret, at den internationale Kommission regnede med, at dens Virksomhed ophørte omkring den 15. Juni. I Medfør af Artikel 110, 2. Stk. i Fredstraktaten maatte formentlig Tidspunktet for Kommissionens Virksomheds Ophør falde sammen med Tidspunktet for Overdragelsestraktatens Underskrift, idet Grænse-linien ved Underskriften notificeredes officielt. Udenrigsministeriet sluttede derfor af den nævnte Underhaandsmeddelelse, at Kommissionen ventede, at Fristen for Underskriften vilde udløbe omkring den 15. Juni.

Gesandten svarede derpaa med Telegram af 2. Juni, hvori han meddelte, at de 10 Dage strengt taget løb fra 30. Maj omtrent 6 Eftermiddag, men Fristen var særlig en Tilkendegivelse af Konferencens indstændige Ønske om et hurtigt Svar; Begæring om et Par Dages Udsættelse vilde næppe støde paa Vanskelighed, f. Eks. kunde man allerede nu anmode om, at Fristen regnedes fra Udenrigsministeriets Modtagelse af Teksten. Gesandten tilføjede, at Bemærkninger vilde eventuelt kunne fremsættes ved Raadets Møde Lørdag den 5. Juni.

Samme Dag telegraferede den slesvigske Delegation fra Paris til Udenrigsministeriet og meddelte, at da tyske Indvendinger sikkert kom, havde Delegationen anmodet Vinding Kruse om at blive i Paris, til Traktaten var akcepteret.

Efter at være afrejst fra Paris ankom Vinding Kruse til London den 27. Maj. Hans Opfattelse, som nævnt i det nedenfor refererede Tele-

gram til Udenrigsministeren af 3. Juni, var den, at hele Afgørelsen laa i England. Han mente, at Sagen endnu ikke var tabt, men den eneste Maade at vinde den paa var den, at den danske Regering som Protest mod det tilsendte Traktatudkasts Afgørelse af Grænsespørgsmaalet paa egne Vegne fremsatte Internationaliserings-Forslaget.

Som Følge af sine Samtaler med engelske politiske Kredse afsendte Vinding Kruse den 2. Juni gennem Gesandtskabet et Telegram til Statsministeren og Udenrigsministeren. Han anmodede heri Regeringen om med al Styrke og udførlig Begrundelse at fremsætte Internationaliseringskravet som Modforslag overfor Traktatudkastet. Frankrig stod venlig og vilde støtte. I et Følgetelegram udtalte Gesandten, at Telegrammet havde været ham forevist, men at det ganske stod for Vinding Kruses egen Regning.

Dagen efter, den 3. Juni, fremsendte Vinding Kruse i et udførligt Telegram en indtrængende Opfordring til den danske Regering om som Protest mod det tilsendte Traktatudkasts Afgørelse af Grænsespørgsmaalet paa egne Vegne at fremsætte Internationaliseringsforslaget. Den af Vinding Kruse foreslaaede Motivering betonedede først og fremmest, at de to Faktorer, der efter Fredstraktatens Artikel 110 skulde være de afgørende for Spørgsmaalet om Grænsen mellem Danmark og Tyskland, var dels Resultatet af Folkeafstemningen og dels de geografiske og økonomiske Hensyn. Resultatet af Folkeafstemningen var det, at der i hele Afstemningsomraadet, begge Zoner tilsammen, var afgivet ca. 88,000 danske og 73,000 tyske Stemmer, altsaa en absolut Majoritet af danske Stemmer paa ca. 15,000, og ved Vurderingen af det endelige Afstemningsresultat maatte der tages Hensyn til det samlede Billede af Afstemningen i hele Afstemningsomraadet. Det vilde være ganske uretfærdigt, om den meget betydelige kvalificerede Majoritet, tre Fjerdedele, som de danske Stemmer fik i 1. Zone, ikke skulde have den fjerneste Indflydelse paa hele Afstemningsomraadets Skæbne. Selv om man tog Flensborg med, havde de danske Stemmer dog omtrent $\frac{2}{3}$ Majoritet. Endvidere fremhævedes i Artikel 110, at den endelige Afgørelse af Grænselinien skulde tages med Hensyn til geografiske og økonomiske Forhold. Disse Forhold vilde ikke være nævnt som selvstændig Faktor, hvis de ikke i vigtige Tilfælde kunde tænkes at medføre en væsentlig anden Ordning af Grænseforholdene end den, Afstemningsresultatet som saadant i de enkelte Kommuner vilde medføre. For Bykommunen Flensborgs hele Økonomi og Erhvervsliv var det livsvigtigt, at den ikke skiltes fra sit nordlige Opland i 1. Zone, ligesom det ogsaa i forskellige Retninger vilde være en upraktisk Ordning, om Flensborg ikke vedblev at være i økonomisk Kontakt med begge Fjordens Bredder. Naar det da var udelukket, at nogen Del af 1. Zone og dermed den nordlige Fjordbred kunde komme til at tilhøre nogen anden Magt end Danmark, som Zonen i sin Helhed havde stemt for, saa var det en praktisk tvingende

Nødvendighed, at Flensborg og den sydlige Fjordbred ikke helt skiltes fra Danmark. Og paa samme Maade var det en Nødvendighed, at visse andre Dele af 2. Zone, nemlig en Del Kommuner i Vest, der naturligt hørte sammen med Tønder og Omegn, ikke helt skiltes fra Danmark.

Begge Artikel 110's Faktorer, baade det samlede Afstemningsresultat med absolut Flertal for Danskheden, og de geografiske og økonomiske Forhold, kunde saaledes tale for, at første Zone, Flensborg og i al Fald en Del af anden Zone, tildeltes Danmark. Derfor kunde endvidere fra et højere Retfærdighedsstandpunkt tale, at hvis Preussen havde opfyldt Pragfredens Art. 5 ved en Folkeafstemning i Slesvig, vilde Flensborg og en stor Del af anden Zone, som begge Valgene i 1867 viste, forlængst være tilfaldet Danmark. At Tyskerne senere hen har vundet lokalt Flertal i Flensborg og mange Kommuner i anden Zone, skyldtes dels den betydelige Indvandring af tyske Embedsmænd og Militære, dels den Tvangsfortyskning med Udvisninger, der fandt Sted efter 1864.

Men skønt saaledes meget kunde tale for at tildele Danmark foruden 1. Zone i alt Fald store Dele af 2. Zone, derunder Flensborg, ønskede den danske Regering ikke en ensidig dansk Løsning, men en Løsning i en højere Retfærdigheds Aand, der tog Hensyn til begge Nationer. 2. Zone var et nationalt omstridt Land. Afstemningerne i 1867 og i 1920 viste dette paa klareste Maade. Men et Folks Skæbne, der skulde afgøres paa langt Sigt, burde retfærdigvis ogsaa dømmes efter Grunde paa langt Sigt. Den højere Retfærdighed krævede da en Ordning, der hverken var ensidig dansk eller tysk, men som i den omstridte Zone skabte et selvstændigt Omraade, hvor dansk og tysk kunde udvikle sig frit Side om Side.

Den danske Regering plæderede derfor ikke for en Anneksion af 2. Zone, men for en Internationalisering af denne, for Oprettelsen af en selvstændig Stat i denne Zone, hvor der blev fair og lige Vilkaar for en forsonlig og fredelig Kappelstrid mellem de to Nationer. Den danske Regering maatte sluttelig hævde, at Oprettelsen af en saadan international Fristat af Flensborg og Mellemslesvig ikke var uforenelig med Fredstraktatens Artikler 109 og 110. Thi naar de høje allierede Magter i Henhold til disse Artikler som ovenfor paavist, i og for sig havde det i deres Magt at gøre det mere, at tildele Danmark Flensborg og det væsentligste af Mellemslesvig, saa kunde de ogsaa gøre det mindre, at internationalisere det samme Omraade.

Den danske Regering tillod sig derfor i Tilknytning til denne Henvendelse at fremsætte for de allierede Magter et positivt Forslag til Internationalisering af Flensborg og Mellemslesvig, til Oprettelsen af en international, strengt neutral Fristat. I denne Fristats administrative Styrelse

saavel som i dens lovgivende Myndighed sikredes der det danske og det tyske Befolkningselement en lige stor Indflydelse. En saadan lige stor Repræsentation var en absolut nødvendig Betingelse for at sikre den ene Nationalitet mod Undertrykkelse fra den anden Nationalitets Side. Men ved en saadan ligevægtig Repræsentation opnaedes tillige, at der sattes Bom for al national Agitation og Ophidselse. Der blev nemlig herefter intet at kæmpe om af Nationalitetsgrunde. Til yderligere at værne mod national Ophidselse og Uro var der truffet særlige Bestemmelser mod national Propaganda og Boycotting af Nationalitetsgrunde. Endvidere sikredes der begge Sprog fuld Udviklingsfrihed. Alle de her nævnte Bestemmelser ansaa den danske Regering for fundamentalt vigtige til Sikring af et roligt og fordrageligt Forhold mellem de to Folkeelementer. Det var indlysende, at en Stat af Størrelse som den her foreslaaede ikke vilde kunne paatage sig saadanne Byrder i Forholdet udadtil, som ellers plejede at følge med Tilværelsen som selvstændig Stat. Efter Forslaget var Fristaten derfor fritaget for alle Militæruddgifter og alle Udgifter til diplomatisk Repræsentation.

Herefter maatte saa, stadig ifølge Opfordringen i Vinding Kruses Telegram af 3. Juni, følge Internationaliseringsforslaget. Ovennævnte Motivering saavel som Forslaget maatte snarest muligt tilstilles saavel Ambassadørraadet som hver enkelt af de allierede Magter, idet Ambassadørraadet havde erklæret, at Internationaliseringsforslaget hørte under de allierede Regeringers Kompetence og ikke under Raadet.

Efter hele sit Kendskab til Situationen i franske og engelske Regeringskredse gentog Vinding Kruse til Slut sin indtrængende Opfordring til at følge den anviste Vej og fremsætte det ovennævnte Forslag, men hurtigst muligt.

Delegationen, der opholdt sig i Paris, sendte den 4. Juni et Telegram til Udenrigsministeriet med Meddelelse om, at den fuldstændig sluttede sig til Vinding Kruses fremsendte Plan og anmodede indstændigt om hurtigste Fremme.

Efter at have modtaget disse Telegrammer telegraferede Udenrigsministeriet den 4. Juni til Gesandten i London, at man fra Vinding Kruse havde modtaget et langt Telegram, hvis Indhold formentlig var Gesandten bekendt. I dette fremsattes Forslag angaaende Internationalisering af 2. Zone med Anmodning til Regeringen om at fremsætte dette Forslag saavel for Ambassadørraadet som for hver enkelt af de allierede Hovedmagter. Udenrigsministeren bad Gesandten udtale sin personlige Mening om, hvorvidt der var nogensomhelst Grund til at antage, at den engelske Regering havde ændret sin tidligere Opfattelse med Hensyn til Spørgsmaalet om Internationalisering.

Herpaa svarede Gesandten ved Telegram af 5. Juni, at Vinding Kruse efter hans Opfattelse gjorde sig Illusioner. Gesandten havde ingen Tro til, at man paa nærværende Tidspunkt kunde faa rokket ved den tagne Bestemmelse med Hensyn til Sønderjylland. Efter Gesandtens Mening var der ikke allermindste Grund til at tro, at den britiske Regering havde forandret sin hidtilværende Opfattelse angaaende Internationaliserings-Spørgsmaalet, om hvilket Englands Udenrigsminister udtalte sig, som tidligere refereret i Gesandtens Telegram af 17. Maj. Gesandten havde til Vinding Kruse sagt, at han ikke var af hans Mening, og at han fandt den af ham til den kgl. Regering anbefalede Handlemaade uklog.

Samme Dag, den 5. Juni, afrejste Vinding Kruse til Paris, hvor han opholdt sig den 6. og 7. Den 8. vendte han tilbage til London, hvor endnu intet Svar var indløbet paa Telegrammerne af 2. og 3. Juni. Efter fornyede Konferencer med sine Forbindelser i ledende engelske Kredse, sendte han da et nyt Telegram til Udenrigsministeren Onsdag den 9. Juni, og bad deri udtrykkelig om Svar. I dette Telegram anmodede han endnu engang indtrængende og alvorligt den danske Regering om snarest til Ambassadørraadet og de fire Stormagters Regeringer paa egne Vegne at fremsætte Internationaliseringskravet og Forslaget med den Begrundelse, der var givet i Telegrammerne af 2. og 3. Juni, blot med Tilføjelse af, at Afstemningen i 2. Zone ikke var fri og fair, trods alle den internationale Kommissions Anstrengelser.

I Følgeskrivelsen til Ambassadørraadet kunde det blot siges, at idet den danske Regering i og for sig ikke havde noget at indvende mod de juridiske Enkeltheder i det tilstillede Traktatudkast, kunde Regeringen ikke slutte sig til Grænseafgørelsen som retfærdig, men maatte kræve Internationalisering af anden Zone. Fristen udløb formelt Torsdag, men Fredag var vistnok tidsnok.

Vinding Kruse var ganske uenig med Gesandterne i Paris og London i Bedømmelsen af Situationen. Ved at fremsætte Internationaliseringskravet vilde der for det første vindes Tid, og Tid var for Sagen alt. Det var muligt, at Spa-Konferencen i Slutningen af Juni Maaned vilde tage de territoriale Spørgsmaal op, derunder det slesvigske og øvreschlesiske, hvor Tyskland med Hensyn til Folkeafstemningen og økonomiske Betingelser var stillet som Danmark i 2. Zone, og hvor Tyskland derfor kunde faa Brug for samme Fortolkning af Fredstraktaten, som han havde tilraadet Regeringen at plædere ved Art. 109 og 110. Der var i alt Fald her en Chance for Danmark, som det vilde være uforsvarligt ikke at udnytte. Han kunde selvfølgelig intet love eller vilde vække Forhaabninger. Men det var i alt Fald Danmarks sidste Chance. Vandt den trods alt ikke Øre, saa havde Regeringen i hvert Fald overfor det

danske Folk og Historien den gode Samvittighed at have gjort sin Pligt, gjort sit yderste for de Danske i 2. Zone. Dette var muligvis hans sidste Telegram, thi hvis Regeringen ikke mente at kunne følge hans Raad i denne Sag, hvor han var dens særlige Delegerede, men derimod andres Raad, var hans Hverv endt. Telegrammet sluttede med Anmodning om Svar.

Efter Modtagelsen af dette Telegram telegraferede Udenrigsministeren den 10. Juni til Vinding Kruse, at han havde modtaget dennes Telegrammer af 3. og 9. Juni, men da Telegrammerne paa nogle Punkter ikke var fuldt forstaaelige, og da nærmere telegrafisk Korrespondance paa Grund af Emnets Karakter burde undgaas, anmodedes han om snarest muligt at vende tilbage til mundtlig Forhandling. Dette meddeltes samme Dag telegrafisk til Gesandten i Paris. I Svar herpaa telegraferede Vinding Kruse den 10. Juni fra London, at han ikke var klar over Situationen og anmodede om snarest at faa at vide, hvorvidt baade Tyskland og Danmark havde faaet ti Dages Udsættelse med Svarct. Udenrigsministeren anmodedes om gennem Gesandten i Paris ogsaa for Danmarks Vedkommende at kræve 10, helst 14 Dages Udsættelse af Hensyn til de i Telegrammet af 9. Juni givne Meddelelser om Spa-Konferencen. Hvis Danmark ikke fik denne Udsættelse, kom han for sent hjem, og mundtlig Konferencen var da uden Formaal. Udenrigsministeren anmodedes ogsaa om at meddele, hvorvidt Danmark i Paris havde stillet Krav om Internationalisering.

Udenrigsministeriets Svartelegram til Vinding Kruse den 11. Juni gennem Gesandtskabet i London gik ud paa, at man havde modtaget hans Telegram af 10., men alligevel anmodede ham om snarest muligt at vende tilbage. Vinding Kruses Svar herpaa afsendtes fra London den 12. Juni og lød: Jeg kommer til København Mandag Morgen. Sagen kan endnu redde. Vent med det endelige Svar.

Som allerede ovenfor nævnt blev Overdragelsestraktaten, den saakaldte tresidige Traktat, behandlet færdig paa Ambassadørraadets Møde den 26. Maj, og Raadets Beslutning med Hensyn til Grænselinien officielt notificeret den danske Gesandt af Ambassadørraadets Formand den 30. s. M. Med 10 Dages Frist, der senere forlængedes til den 15. Juni, var det derefter Mening, at baade Danmark og Tyskland skulde acceptere det samtidig forelagte Traktatudkast. Udkastet til Traktaten var allerede nogen Tid før fremsendt af den kgl. Gesandt i Paris, og blev af Udenrigsministeren forelagt for det sønderjydske Udvalg i et Møde den 29. Maj. Det definitive Traktatudkast overrakte Gesandten den 31. Maj, og forelagdes ligeledes af Udenrigsministeren i det sønderjydske Udvalgs Møde den 8. Juni.

Fra dansk Side var der intet til Hinder for at underskrive Traktaten. Som meddelt af Udenrigsministeren i det sønderjydske Udvalg den 29. Maj havde man fra dansk Side gennem Gesandtskabet haft Lejlighed til at holde sig à jour med Forhandlingernes Gang. Den danske Regering havde derved kunnet fremkomme med sine Ønsker, og en Del af disse var ogsaa blevet optaget i Udkastet.

Imidlertid viste det sig paa Grund af Ministerkrisen i Tyskland, at det var umuligt for dette rettidigt at undertegne Overdragelsestraktaten. Tyskland anmodede derfor om Udsættelse ved Fristens Udløb. Gesandten i Paris indberettede herom ved Telegram af 12. Juni, at det i Raadsmødet den 11. var blevet vedtaget at indrømme Tyskland Forlængelse, men for ikke at komme ind paa en Række Udsættelser, vilde den tyske Anmodning ikke blive besvaret. Den 15. Juni skulde Grænsen notificeres, og samtidig vilde Tyskland blive anmodet om snarest at svare paa Konferencens Note af 31. Maj. Da Tyskland paa Forhaand ved Versailles-traktaten havde frasagt sig Souverainiteten til Fordel for de Allierede under den suspensive Betingelse, at Grænsen fastsattes, vilde Souverainiteten ved Notifikationen af Grænsen gaa over til de Allierede. Disse vilde først ved den kollektive Traktat, hvis Underskrift nu var blevet udsat, altsaa ikke samtidig med Notifikationen af Grænsen den 15. Juni, overdrage Souverainiteten til Danmark, men Nordslesvig var fra dette Øjeblik, bortset fra den formelle Souverainitetsret, faktisk en Del af Danmark, som kunde udøve enhver Beføjelse der. Notifikationen vilde komme til at foregaa i Paris.

Den Tyskland indrømmede Forlængelse med Underskriften af den tresidige Traktat fastsattes i Ambassadørraadets Møde den 11. til 8 Dage. Trods Udsættelsen notificeredes den nye Grænse i Nordslesvig alligevel den 15. Juni, som i Forvejen bestemt, ved Skrivelser fra Formanden for Fredskonferencen, den franske Udenrigsminister Millerand, til den danske og tyske Gesandt i Paris. Millerand's Note gav en Beskrivelse af Grænse-linien, identisk med den i Gesandtsens Depeche af 31. Maj anførte officiøst notificerede Grænselinie. Noten udtalte videre, at ved denne Notifikation stadfæstedes, til Fordel for de allierede og associerede Magter, Overdragelsen af Souverainiteten over de slesvigske Territorier og Øer beliggende Nord for den saaledes definerede Grænselinie, og fra samme Dato tilbagegav Magterne de omtalte Territorier og Øer til Danmark. Noten indberettedes straks telegrafisk af Gesandten i Paris og meddeltes Dagen efter af Udenrigsministeren til det sønderjydske Udvalg.

Udenrigsministeren bemærkede hertil i Udvalgets Møde den 16., at fra den 15. Juni at regne var saaledes Danmark i faktisk Besiddelse af de nævnte Territorier og Øer. Dermed indtraadte det i Fredstraktaten forudsatte Forhold, at den danske Regering vilde kunne lade de slesvigske

Landsdele besætte af de danske civile og militære Myndigheder. Dette var efter Overenskomsten med den internationale Kommission allerede for en Del sket og vilde forventelig Kl. 12 Nat mellem den 16. og 17. være fuldført. I Overensstemmelse hermed bekendtgjorde den internationale Kommission den 15. Juni, at efter at de allierede og associerede Magter samme Dag havde fastsat Grænsen mellem Danmark og Tyskland, var dens Myndighed i Afstemningsomraadet ophørt med den 16. Juni. Dermed havde Danmark, efter den internationale Kommissions Ophør, taget Nordslesvig i Besiddelse og var i Stand til at udøve den faktiske Souverainitet, om end den sidste formelle Adkomst manglede. Derefter overtog ogsaa de danske Dommere i Nordslesvig deres Virksomhed, og Toldgrænsen flyttedes definitivt.

Da Ministerkrisen i Tyskland trak i Langdrag, maatte man være forberedt paa, at det vilde trække ud med Tidspunktet for Undertegnelsen af den tresidige Traktat. Som en Følge heraf vilde der indtræde en Mellemtilstand, hvorunder Tyskland vel havde afgivet Souverainiteten over Nordslesvig, men hvor Danmark formelt endnu ikke havde faaet Souverainiteten overdraget fra de Allierede, idet disse ved Notificeringen af Grænsen kun havde overdraget Territoriet Nordslesvig til Danmark. Efterretningen om den Tyskland den 11. Juni af Ambassadørraadet bevilgede Udsættelse vakte derfor en vis Uro i Danmark og fremkaldte bekymrede Forespørgsler fra Socialdemokraterne og de Radikale i det sønderjydske Udvalgs Møde den 12. Juni. Ogsaa i Udvalgets Møde den 16. Juni fortsattes Diskussionen om Betydningen af den Danmark ved Notifikationen Dagen før givne Adkomst til at administrere og lovgive, samt om hvorvidt og hvornaar Souverainiteten vilde blive overdraget Danmark.

Da man i Udenrigsministeriet meget vel havde Øje for disse Vanskeligheder, søgte man straks at virke for at komme ud derover. Allerede den 15. sendtes et Telegram til Gesandten i Paris med Anmodning om at undersøge, hvorvidt de Allierede under Hensyn til, at Souverainitetens Overdragelse, i Kraft af Notifikationen den 15. Juni var gjort uafhængig af den tresidige Traktats Underskrift og Ratificering, maatte være villige til i en særskilt Note at bekræfte, at Souverainitetens Overgang regnedes fra Grænsens Notificering. Den danske Regering nærede den Opfattelse, at det vilde stemme baade med almindelig folkeretlig Anskuelse og specielt med Systemet i Versailles-Traktatens 12. Sektion, at Overtagelsen af den fuldstændige civile og militære Forvaltning i eget Navn eo ipso indeholdt Souverainiteten, idet der, naar den internationale Kommissions Virksomhed var ophørt, ikke var foreskrevet Bestemmelser angaaende en Mellemtilstand, hvor Danmark skulde udøve Højhedsret paa de Allieredes

Vegne. For denne Opfattelse talte ligeledes de store praktiske Vanskeligheder, som en saadan Mellemtilstand vilde medføre. Danske Embedsmænd, Dommere o. s. v. maatte optræde i den danske Stats Navn og kunde ikke optræde i de allierede Staters Navn, og ligeledes maatte Danmark efter Overtagelsen have det fulde Ansvar for Forvaltningen af de sønderjyske Landsdele. Dette mentes i Realiteten at være ensbetydende med Indehavelsen af Souverainiteten, saaledes at de Allieredes Overdragelse af Souverainiteten kunde betragtes som formel Bekræftelse af den faktiske Tilstand.

Efter Modtagelsen af Gesandstens telegrafiske Meddelelse om Notifikationen af Grænsen i Paris den 15. og efter den fornyede Diskussion i det sønderjydske Udvalgs Møde den 16. fremhævede Udenrigsministeriet paany i et Telegram den 17. til Gesandten Vanskelighederne ved den souverainløse Mellemtilstand i Nordslesvig. Det udtaltes herom i Telegrammet, at naar de allierede og associerede Hovedmagter, foruden at notificere Grænsen, faktisk og retligt havde overdraget Omraadet til Danmark, syntes ifølge Fredstraktaten Souverainiteten at maatte følge med denne Overgivelse, idet hermed alle de i Art. 110 indeholdte Bestemmelser var sket Fyldest. En modsat Opfattelse bragte den danske Regering i en meget vanskelig Stilling, navnlig med Hensyn til Lovgivningsforholdene for det omhandlede Omraade. Saalænge Souverainiteten ikke var overgaaet, kunde danske Love ikke som saadanne sættes i Kraft i de sønderjyske Landsdele.

Det vilde saaledes, dels af Hensyn til de tekniske Vanskeligheder vedrørende Lovgivningsforholdene, dels af politiske Hensyn, bl. a. ogsaa Stemningen i Sønderjylland, være den danske Regering kært, om Ambassadør-raadet kunde bevæges til at beslutte sig til nu at overdrage den formelle Souverainitet.

Herpaa svarede Gesandten omgaaende ved Telegram af 21. Juni, at han ved Skrivelser af 18. og 19. havde meddelt den kgl. Regerings Ønske om snarest at faa ordnet den endelige Overdragelse af Souverainiteten, Ambassadørerne havde derfor bestemt hurtigst muligt at undertegne en Traktat mellem de Allierede og Danmark med det Formaal at overdrage Danmark Souverainiteten over de under 15. Juni i Danmarks Besiddelse overgivne Territorier. Denne Traktat vilde udgøre Danmarks lovlige Hjemmel for Udøvelse af Souverainiteten. Indtil denne Traktat var undertegnet og traadt i Kraft, erklærede Ambassadør-raadets Formand i sin Note til Gesandten af 19. Juni i de allierede Hovedmagters Navn, at disse tilkendte den kgl. Regering Ret til paa de nævnte Territorier frit at udøve den kongelige Myndighed, forsaavidt angik saavel den udøvende, den lovgivende og dømmende Myndighed, som med Hensyn til enhver anden af Souverainitetens Beføjelser. Saa snart som muligt vilde man iøvrigt skride til Underskrift

af den mellem de allierede Hovedmagter, Tyskland og Danmark foreslaede Traktat, som samtidig skulde indeholde Anerkendelse af Souverainitetens Overdragelse til Danmark, saavel som af de Omstændigheder, under hvilke Overdragelsen var sket, og tillige ordne de væsentligste af de Spørgsmaal, som opstod i Anledning af Souverainitetens Overdragelse.

Ogsaa dette Telegram meddeltes det sønderjydske Udvalg af Udenrigsministeren i Mødet den 22. Juni uden at give Anledning til videre Diskussion.

Der blev derefter den 23. Juni udstedt kongelig Fuldmagt for Gesandten i Paris, Kammerherre H. A. Bernhoft, til at underskrive Overdragelsestraktaten med de Allierede vedrørende Nordslesvig.

Om Sagens videre Forløb meddelte Gesandten i Paris telegrafisk den 24., at Redaktionskomitèen vedrørende den tosidige Traktat vilde blive sammenkaldt telegrafisk til den 28., samt at Traktatudkastet ventedes vedtaget af Ambassadørraadet den 29. og samme Dag meddelt Gesandtskabet. Traktaten skulde ratificeres, og dens Indhold vilde i det væsentlige komme til at svare til den tresidige Traktats Artikel 2, omhandlende Grænselinien. I Fortsættelse heraf meddelte Gesandten ved Telegrammer af 26., at Redaktionskomitèen samme Dag havde fuldendt Udkastet til Traktaten med Danmark vedrørende Slesvig indeholdende tre Artikler. Souverainiteten var tilbagevirkende fra 15. Juni. Ratifikation var nødvendig, og Traktaten vilde først træde i Kraft fra Deponeringen af samtlige Ratifikationer. Noget Tidspunkt derfor kunde ikke forudses. Ifølge Udsagn af Retskyndige vilde imidlertid allerede nu Danmark selvstændig kunne udøve enhver Souverainitetsrettighed af hvad Navn nævnes kunde. Ambassadørraadets Møde var først den 30., i hvilket Traktaten sandsynligvis vilde blive vedtaget uforandret.

Som fastsat afholdt Ambassadørraadet Møde den 30. Juni og vedtog der den endelige Tekst til Overdragelsestraktaten. Den blev derefter undertegnet den 5. Juli Kl. 11¹/₂ Fm. af den danske Gesandt og de Befuldmægtigede for de allierede Hovedmagter. Ved Traktatens Artikel 1 overdrog de allierede og associerede Hovedmagter Danmark alle Souverainitetsrettigheder, som de i Henhold til Versailles-Traktaten besad over Nordslesvig. Overdragelsen skulde regnes fra den 15. Juni 1920, paa hvilken Dag Fastsættelsen af Grænsen var blevet officielt notificeret Danmark og Tyskland. Den derefter beskrevne Grænselinie vilde blive udstukket paa Stedet af den i Artikel 111 i Fredstraktaten med Tyskland, undertegnet i Versailles den 28. Juni 1919, omhandlede Kommission*).

---

*) Den i Overensstemmelse hermed nedsatte Kommission tilendebrogte sit Arbejde ved Undertegnelsen af en Protokol af 3. September 1921.

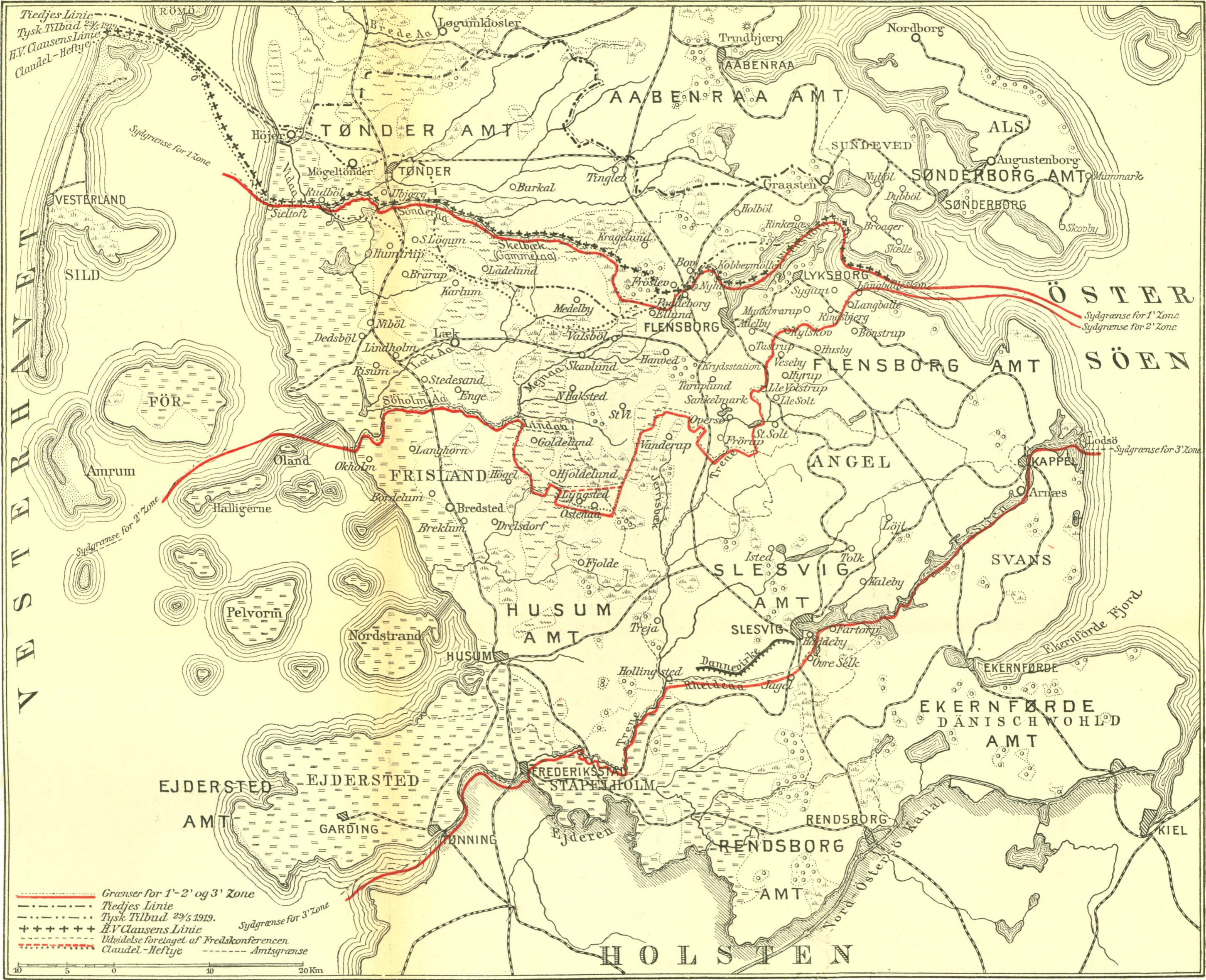
Artikel 2 bestemte, at de til Danmark overdragne Omraader fremtidig skulde forblive uafhængelige, med mindre der forelaa Samtykke fra Rådet for Folkenes Forbund.

Ved Artikel 3 forbeholdt de allierede og associerede Hovedmagter sig ved særlige Aftaler, i hvilke Danmark og Tyskland skulde være Medkontrahenter, Ordningen af de Spørgsmaal, der opstod ved Danmarks Erhvervelse af Souverainiteten over Nordslesvig.

Ved Undertegnelsen af denne Traktat oplæste den danske Gesandt efter Ordre en Tak, hvori han i det danske Folks og den danske Regerings Navn gav Udtryk for den dybe Taknemmelighed, der besjælede alle Danske overfor de allierede og associerede Magter. At den største Del af den danske Befolkning i Slesvig nu atter genforenedes med Moderlandet, skyldtes udelukkende de Retfærdighedsprincipper, der gennem de allierede og associerede Magters uhyre Ofre blev bragt til endelig Sejr. Hvor i Verden der end fandtes en Dansk, vilde alle hans Tanker i Dag gaa mod dette Sted, hvor Grunden nu lagdes til en lysere og lykkeligere Fremtid for det danske Folk. De tunge og trange Aar under Fremmedaaget var nu slut for den største Del af den danske Befolkning i Slesvig; det tungeste og trangeste var vel nok, da Tusinder af denne Befolkning under Krigen maatte kæmpe og dø for en Sag, der ikke var deres, og hvis Sejr vilde have tilintetgjort deres Haab om Genforening med Moderlandet. At dette ikke skete, og at deres Lænker sprængtes, skyldtes de allierede og associerede Magters højsindede Handlemaade, som det danske Folk aldrig vilde glemme, men gennem kommende Slægter vilde bevare dybt i sit Hjerte. De allierede Magter havde ved deres Handling sat sig et Æresminde, der ikke kunde forvitres.

Den 9. Juli ratificeredes Overdragelsestraktaten af den danske Konge, og Dagen efter holdt denne sit højtidelige Indtog over den gamle Grænse ned i Sønderjylland.

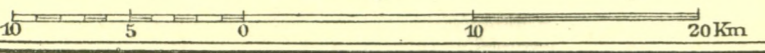
Tredjes Linie
 Tysk Tilbud 29/5 1919
 H.V. Clausens Linie
 Claudel-Hefstye

V E S T E R H A V E T

Ø S T E R
 S Ø E N

H O L S T E N

- Grænser for 1'-2' og 3' Zone
- Tredjes Linie
- Tysk Tilbud 29/5 1919.
- +++++ H.V. Clausens Linie
- Udvidelse foretaget af Fredskonferencen
- Claudel-Hefstye
- Amtsgrense

DIS-Danmark

1 1 8 8 1 0